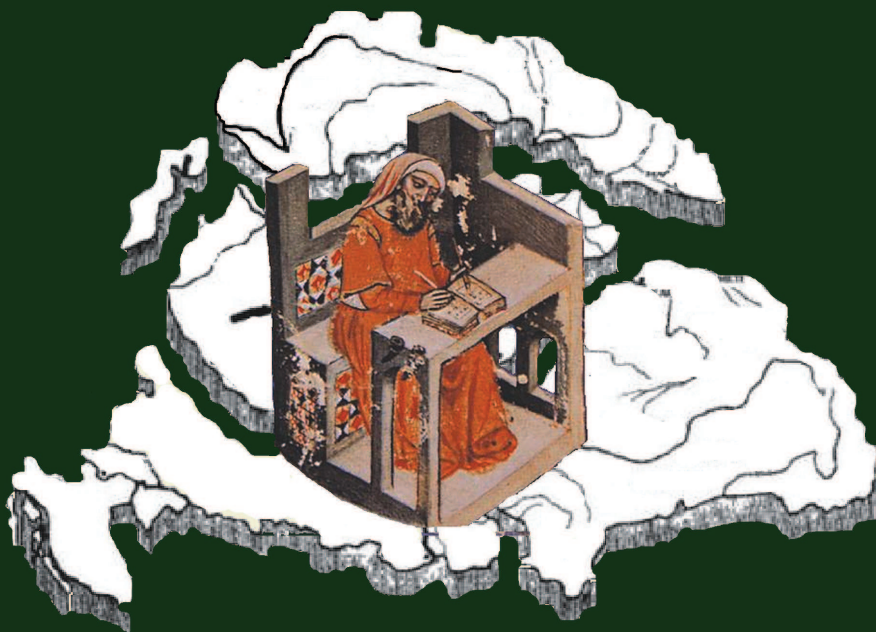

ÜNNEPI PARERGÁK

BODA József

65. SZÜLETÉSNAJPA TISZTELETÉRE

Ünnepi parergák

B O D A J ó z s e f

65. születésnapja

tiszteletére

Salutem, 4.

sorozatszerkesztő

PARÁDI József

sorozatgondozó

Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti
Tudományos Társaság

Budapest

HU-ISSN 2416-2078

HU-EISSN 2560-094X

DOI **prefix**HU-EISSN2560-094X

Ünnepi parergák
B O D A J ó z s e f
65. születésnapja
tiszteletére

Szerkesztette:
PARÁDI József

Budapest
2018

Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti
Tudományos Társaság

HU-ISBN 978 615 80 3097 7
HU-EISBN 978 615 59 3600 5

Ünnepi parergák
B O D A J ó z s e f
65. születésnapja
tiszteletére

© Szerzők, 2018
© Szerkesztő, 2018

HU-ISSN 2416-2078
HU-EISSN 2560-094X
HU-ISBN 978 615 80 3097 7
HU-EISBN 978 615 59 3600 5

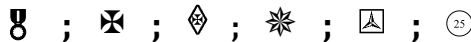

Dr. BODA József Ph.D.habil doc. nyá.nb.vörgy.

a magyar rendvédelem-történet magistere

Piktogram A rendvédelem-történeti elismerések

- 25 éves Emlékérme
- Rendvédelem-történetért Díj
- Rendvédelem-történetért Érdemrend
a rendvédelem-történet kiváló művelőjének
- Rendvédelem-történetért Érdemrend
a rendvédelem-történet önzetlen támogatójának
- Rendvédelem-történetért Érdemkereszt
a rendvédelem-történet kiváló művelőjének
- Rendvédelem-történetért Érdemkereszt
a rendvédelem-történet önzetlen támogatójának
- Rendvédelem-történetért Érdemérem

Az ünnepelt elismerései

Év	Elismerés	Adományozó
1978	„A Haza Szolgálatáért Érdemérem” bronz.	Honvédelmi miniszter.
1984	„A Haza Szolgálatáért Érdemérem” ezüst.	Honvédelmi miniszter.
1987	„A Haza Szolgálatáért Érdemérem” arany.	Honvédelmi miniszter.
1988	„Aranykoszorús I. osztályú, ejtőernyős tiszt cím és jelvény	Honvédelmi miniszter
1993	„A Magyar Köztársasági Érdemrend Tiszti Keresztje”	Köztársasági elnök
1994	„Bátorságért Érdemjel”	Belügyminiszter
1994	„Magyar Köztársasági Emlékérem”	Köztársasági elnök
1997	„Díztör”	Belügyminiszter
2002	„Rendőrségi Főtanácsos”	Belügyminiszter
2002	„Rendvédelem-történetért Érdemérem”	SZBMRTT
2003	„Díztör”	Belügyminiszter
2003	„Rendvédelem-történetért Érdemkereszt” önzetlen támogató fokozat	SZBMRTT
2003	„Tudományos Munkáért Emlékérem”	BM Tudományos Tanács
2004	„A rendvédelem-történet magistere” kitüntető cím	SZBMRTT
2004	„Magyar Királyi Csendőrség Aranykoszorúval Ekesített Emlékkeresztje”	MKCsBK
2005	„Díztör”	Belügyminiszter
2005	„Grúzia (UNOMIG) Emlékérem”	ENSZ
2006	„Díszolgári cím”	Zugdidi grúziai város
2006	„Rendvédelem-történetért Érdemkereszt” kiváló művelő fokozat	SZBMRTT
2007	„Rendvédelem-történetért Érdemrend” önzetlen támogató fokozat	SZBMRTT
2008	„Szolgálati Érdemjel Arany fokozata”	Honvédelmi miniszter
2008	„Tiszti Szolgálati Jel I. fokozat”	Honvédelmi miniszter
2008	„Kertész Imre Emlékérem”	MRTT
2010	„Köszönőlevél”	USA Küm. áltitkh. és az FBI igazgatójától.
2010	Rendvédelem-történetért Díj	SZBMRTT
2012	„Díszkard”	Belügyminiszter
2012	„Békefenntartásért Emlékérem”	Belügyminiszter
2012	„Szabó András Emlékérem”	Belügyi Tudományos Tanács
2013	„Zsolnay-készlet emléktárgy”	Belügyminiszter
2013	„Kossuth kard”	ORFK

Év	Elismerés	Adományozó
2013	„Emléktárgy”	KNBSZ főigazgatója
2014	„Szent György Plakett”	MRTT
2014	„Festmény Emléktárgy”	Belügyminiszter
2015	„25 éves Emlékérme”	SZBMRTT
2015	„Csendőr Emlékérem”	MKCsBK
2016	„Közszolgálatért Érdemjel Arany Fokozat”	Belügyminiszter
2018	„Hadik Pisztoly” Emléktárgy	ORFK

Rövidítések:

- BM = Belügyminisztérium
- ENSZ = Egyesült Nemzetek Szervezete
- FBI = Federal Bureau of Investigation
(Szövetségi Nyomozó Iroda)
- KNBSZ = Katonai Nemzetbiztonsági Szolgálat.
- MKCsBK = Magyar Királyi Csendőr Bajtársi Közösség.
- MRTT = Magyar Rendészettudományi Társaság.
- SZBMRTT = Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság.
- USA = United States of America
(Amerikai Egyesült Államok)

TARTALOMJEGYZÉK

DEÁK József Laudatio	15.p.
DEÁK József (ORCID: https://orcid.org/0000-0002-7661-4485) A Belügyi Szemle és az ideológiai háború Helsinkitől a rend- szerváltásig 1975-1990.....	23.p.
doi: 10.31626/HU-EISSN2560094X.IV.TOM.23-40.p	
ERNYES Mihály (ORCID: https://orcid.org/0000-0001-7819-1781) SZALAY József életútja (1870. II. 17. Békéscsaba – 1937. IV. 25. Szeged).....	41.p.
doi: 10.31626/HU-EISSN2560094X.IV.TOM.41-94.p	
PARÁDI Ákos (ORCID : https://orcid.org/0000-0002-1873-0605) BORHY Sándor , FERY Oszkár , MENKINA János.....	95.p.
doi: 10.31626/HU-EISSN2560094X.IV.TOM.95-116.p	
PARÁDI József (ORCID : https://orcid.org/0000-0003-3368-2944) Magyar határőrizet az I. világháború kitörésekor.....	117.p
doi: 10.31626/HU-EISSN2560094X.IV.TOM.117-132.p	
SOM Krisztián (ORCID : https://orcid.org/0000-0002-6993-2207) Magyar állami vezetők hivatalos légiútjait megvalósító szervezetek 1950-1989.....	133.p.
doi: 10.31626/HU-EISSN2560094X.IV.TOM.133-144.p	
SUBA János (ORCID : https://orcid.org/0000-0002-2310-7746) Provokáció a komáromi határállomáson.....	145.p.
doi: 10.31626/HU-EISSN2560094X.IV.TOM.145-168.p	
SZIGETVÁRI Oszkár (ORCID : https://orcid.org/0000-0003-4166-1625) A magyar bűnügyi nyilvántartás kezdete.....	169.p.
doi: 10.31626/HU-EISSN2560094XTOMIV.169-180.p	
A kötet tanulmányainak jegyzetapparátusaiban egységesen alkalmazott rövidítések.....	181.p.
A kötet szerzői.....	182.p.

„*Vestigal quodam specularantes.*”
Tisztelgés a tudós előtt.

LAUDATIO

BODA József 1953. VII. 18-án Törökszentmiklóson jött a világra tízgyermekes család elsőszülött gyermekeként. Az általános iskola elvégzése után – hogy szüleinek ne jelentsem komoly költséget a gimnáziumi tanulmánya –, ipari tanulóként járműlakatos szakmát szerzett. Két évnyi munka közben a dolgozók esti középiskolájában érettségizett.

Ejtőernyősnek ipari tanulóként jelentkezett, és 1969. V. 2-án, 16 évesen végrehajtotta élete első ejtőernyős ugrását Szolnok-Szandaszőlős sportrepülőterén. Közben megtudta, hogy az ugrásokat hivatásszerűen is lehet folytatni. Így jelentkezett, a Kossuth Lajos Katonai Főiskolára mélységi felderítő szakra, ahol 1976-ban eredményesen fejezte be tanulmányait. Első tiszti beosztása Szolnokon a 24. önálló mélységi felderítőszázadnál volt.

1981-1984 között Szombathelyen szolgált. Csoport-parancsnokként kezdve, eljutott a mélységi felderítő század parancsnoki, illetve az önálló zászlóalj törzsfőnöki beosztásig, majd 1987-ben a Zrínyi Miklós Katonai Akadémia felderítő szakán szerzett egyetemi végzettséget, parancsnoki diplomát. 1987-1991 között ismét Szolnokon kapott beosztást. Katonai szolgálatának 19 éve alatt többször részesült kitüntetésben és számos egyéb elismerésben. 1988-ban jelent meg első hivatalos publikációja „*Az összefegyvernemi hadsereg felderítő tevékenysége a Nagy honvédő háborúban*” címmel a *Honvédelem* folyóirat 7. számában.

1991. VIII. 1-jével szolgálati érdekből átkerült az ORFK Rendőrség Különleges Szolgálatához (RKSZ), parancsnokhelyettesi (műveleti parancsnoki) beosztásba, és még abban az évben részt vett az Amerikai Egyesült Államokban egy terroristaellenes túsztárgyaló, és lövészkutatói tanfolyamon. Az RKSZ állomány különleges műveletekre történő felkészítését, illetve ezek végrehajtását hat éven át szervezte, irányította és vezette emellett az ejtőernyőzést rendőrként is tovább folytatta.

A műveleti parancsnoki beosztásból pályája a továbbiakban két, egymással szorosan összefüggő, de mégis más-más képességeket, attitűdöket kívánó szintérre ágazott. Az egyik vonal a miszsiós tevékenység volt.

A rendszerváltás után, a rendőrség kialakítása, társadalmi elismertségének növelése komoly kihívást jelentett a fegyveres szervezet vezetői számára. Magyarország nemzetközi békefenntartó missziókba történő bekapcsolódása az ország és a rendőrség hazai és nemzetközi elismerését is szolgálta. Az ünnepelt ebben az időszakban lett a nemzetközi békefenntartás első magyar parancsnoka, 1992-től pedig megkezdte külföldi szolgálatainak sorát.

Először — kilenc nappal az indulása előtt parancsnok nélkül maradt — százfős kambodzsai rendőri kontingens vezetőjévé nevezték ki. Ekként szolgált tizennégy hónapon keresztül az ENSZ Kambodzsai Átmeneti Hatóságának Rendőri Missziójában, egyúttal betöltve Prey Veng megye rendőr-főkapitányi beosztását is.

Egyetlen de az ünnepelt tevékenységét jól jellemző epizód ebből az időből, hogy *Sihanuk* herceg fiának fegyveresei, bekerítették a fegyvertelen magyar rendőrök által is biztosított régiós parancsnokságot, felszólítva őket az objektumuk kiürítésére felszerelésük hátrahagyására. A védelmükre kirendelt fegyveres ENSZ katonai alakulat már el is vonult szolgálati helyéről . . . „*Rendőreink biztonsága az elsődleges, mindenkit épen, egészségesen kell hazahozni!*” csengtek fülébe újból és újból dr. PINTÉR Sándor r. vezérőrnagy, országos rendőrfőkapitány Ferihegyen, a reptéri eligazításon elhangzott intelmei. Végül bátor parancsnoki helyállással sikerült a bázist megvédeni. Ezért az ENSZ-főparancsnokság a magyar rendőröket példaképpül állította más nemzetek képviselői elé.

Következő állomáshelye, 1994-től egy éven át Mozambik volt, ahol az ENSZ-rendőri megfigyelőcsoport parancsnokaként egyben az ország déli régiójának rendőr-főkapitánya teendőit is ellátta.

1995-ben „*A mélységi felderítés fejlődése, helye, szerepe az új védelmi alapelvekben*” című értekezésével, a Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetemen szerzett egyetemi doktori fokozatot.

1995. X. 4-én pedig végrehajtotta ezredik ejtőernyős ugrását. 1996-ban elvégezte a Rendőrtisztviselői Főiskola büntetőjogi átképző szakát.

Ezt követően másfél évig, Bosznia-Hercegovinában, az ENSZ-rendőri misszió magyar kontingens parancsnokaként teljesített szolgálatot, egyben pedig Banja Luka régió és a megye rendőr-főkapitánya is volt.

1997-től két éven át a budapesti Nemzetközi Rendvédelmi Akadémia (International Law Enforcement Academy – ILEA) igazgatója tisztségét töltötte be.

1997-ben, 1998-ban, 2000-ben és 2002-ben az Európai Biztonsági és Együttműködési Szervezet (EBESZ) kötelékében nemzetközi választási felügyelőként tevékenykedett Bosznia-Hercegovinában, Szerbiában, Montenegróban, valamint Koszovóban.

Végül pedig 2004-től, tizenöt hónapon át a grúz ENSZ misszió megfigyelő csoportjának (UNIMOG) rendőri főtanácsadója volt.

2006 és 2010 között itthon és a helyszínen irányította az afganisztáni Baghlan tartomány rendvédelmi szervezetei felkészítési és fejlesztési terveinek kidolgozását, kiképzését. Vezetésével építették fel az Afgán Nemzeti Rendőrség felsővezetői kiképzési programját, majd ő felelt az Irakban szolgálatot teljesítő magyar rendőri csoport kiválasztásáért, felkészítéséért is.

E tevékenységei és elért eredményei hazai és nemzetközi elismeréseként 1999-2010 között a BM majd az IRM Nemzetközi Oktatási Központ igazgatója, utóbb IRM Nemzetközi Oktatási és Polgári Válságkezelési Központ főigazgatója volt.

Eközben „Válságdiplomácia” témakörben, óraadó tanárként oktattott az óbudai Zsigmond Király Főiskolán. 2002-től a Genfi Központ Fegyveres Erők Demokratikus Ellenőrzéséért elnevezésű nemzetközi szervezet rendőri tanácsadójaként dolgozott.

Több mint 10 éven át a Magyar Ejtőernyősök Bajtársi Szövetségének elnöki tisztjét töltötte be.

Mint hivatását szerető ember nem érte be a korábban megszerzett ismeretek, tapasztalatok alkalmazásával. Köztudomású róla, hogy életpályája során folyamatosan tanult, tovább szélesítve, mélyítve tudását és erre ösztönözte munkatársait is, mint megannyiszor mondta: *„Ahhoz, hogy valaki hiteles vezető legyen, az adott szakmában is el kell mélyülnie.”*

Az Európai Rendőr Akadémia (CEPOL) egyik alapítója volt. Magyarország uniós csatlakozásától 2004-től 2010-ig a szervezetben képviselte hazánkat, utóbb vezetőtestületének tagja is volt. 2011. I. 1. és 2011. VI. 30. között, a magyar EU elnökség idején a belügyminiszter utasítására a nemzetközi szervezet Vezető Testületét irányította.

2000-ben az amerikai Szövetségi Nyomozó Hivatal Nemzeti Akadémiáján, majd 2002-2003-ban az Európai Rendőr Akadémia felsővezetői tanfolyamán szerzett képesítést.

2007-ben a Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetemen nyerte el Ph.D. fokozatát a nemzetközi békefenntartás és polgári válságkezelés témájában.

Széleskörű gyakorlati tapasztalata és a folyamatos képzés keretében elsajátított ismeretei, a több évtizedes nemzetközi rendfenntartói tapasztalatai tették lehetővé, hogy elméleti szinten is színvonalas, példaértékű tevékenységet folytasson.

Ezen ismereteit és tapasztalatait igyekszik átadni ma is a Nemzeti Közszerológiai Egyetemen, a Nemzetközi Rendészeti Akadémián.

2008-2009 között, a Magyar Ejtőernyősök Bajtársi Szövetségének (MEBSZ) elnökeként, az Európai Ejtőernyős Szövetség (UEP) soros elnöke is volt. Vezetésével angol nyelven összeállították és kiadták a szervezethez tartozó 10 tagállam katonai ejtőernyőzését összefoglaló kötetet.

2010/2011. tanévtől a Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem Hadtudományi Doktori Iskoláján témahirdető, majd témavezető oktatóként tevékenykedett. Elméleti munkásságában az oktatás mellett jelentős helyet foglal el a képzési anyagok kidolgozása. Egyebek közt részt vett — az ENSZ Békefenntartó Főigazgatóság felkérésére — a békefenntartói alaptanfolyam, a rendőri tanácsadói és kiképzői, valamint a misszióvezetői tanfolyamok angol nyelvű oktatási alapanyagainak, továbbá az EBESZ megbízásából a szervezet rendőri alapképzéssel és a demokratikus rendőri munka alapjaival foglalkozó angol nyelvű kézikönyveinek kidolgozásában.

Sokszínű, szerteágazó gyakorlati és elméleti tevékenységét jól tükrözi kutatási területének összetettsége is.

Hivatástudattal és elkötelezettséggel végzett munkáját hazai és nemzetközi téren egyaránt elismerték, ami nem ritkán újabb, nagyobb szabású feladattal, megbízással járt.

2010. I. 10-ével a köztársasági elnök rendőr dandártábornokká léptette elő, illetve ugyanebben az évben a belügyminiszter javaslatára a miniszterelnök a Nemzetbiztonsági Szakszolgálat főigazgatójává nevezte ki. 2010-2014 között e szervezetet vezette, 2013 augusztusától vezérőrnagyként.

2014-2015-ben a Szervezett Bűnözés Elleni Koordinációs Központ főigazgatója volt.

Nemzetbiztonsági felsővezetőként is példaértékű szakmai és tudományos munkát folytatott. 2012-ben egyetemi docensi címet ért el, majd a Hadtudományi Doktori Iskola Tanácsának tagjává kérték fel, továbbá tudományos tevékenysége elismeréseként bekerült az Egyesült Államokban megjelenő *Police Practice and Research An International Journal*, folyóirat szerkesztő bizottságába.

2013-tól négy éven át a Nemzeti Közszerződési Egyetem Nemzetbiztonsági Intézete Polgári Nemzetbiztonsági Tanszékét vezette. 2014-ben habilitált. Ennek nyomán a Magyar Tudományos Akadémia köztestületi tagjává vált, egyben a Magyar Tudományos Akadémia Hadtudományi Bizottságának alelnöki tisztjét is betöltötte.

2001-től a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság tagja, 2015-től a tudományos társaság Nemzetbiztonság-történeti Szakosztályának vezetője, majd 2016-ban a tagság beválasztotta az elnökségbe. 2016-tól a *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, HU-ISSN 1216-6774. tudományos periodika szerkesztőbizottsági tagja.

2015-2018 között, 65. évének betöltéséig a Nemzeti Közszerződési Egyetem Rendészettudományi Karának dékánja volt. Egyebek közt célul tűzte ki, hogy a karral az egyetem és a belügyminisztérium vezetése egyfajta erőforrásként, tudásbázisként számoljon. A hallgatókat pedig arra ösztönözte a kar oktatói gárdájával egyetemben, hogy folyamatosan tanuljanak, képezzék magukat, legyenek kitartóak. Életüket a példamutatás, a szakmaiság, a szerénység és a szorgalom jellemezze!

A kar egyik tanévkezdésekor, a tanulmányaikat kezdő hallgatók első testnevelési óráján megjegyezte: „*Csak olyan szintű sportteljesítményre kell képesnek lenniük, amit hatvanon túli dékánjuk is végrehajt!*” Tempós fekvőtámaszszorozatát pár „golya” tudta csak követni.

Mint egy interjúban megjegyezte legtöbbször az édesapja, vezetői, és katonai főiskolai osztályfőnöke tanította. Katonaként megtanult fegyelmezetten élni, de mindig volt önálló véleménye. Társai és az idősebbek tiszteletét folyamatosan előtérbe helyezte. Mások-

kal szemben is a tudást, a lelkiismeretességet, a pontosságot és a tisztességet tekintette a legfőbb értékmérőnek.

Hivatásos pályafutása során 19 évet töltött mélyeségi felderítő-tiszti beosztásokban, 27 évet pedig a belügyminisztérium által irányított szervezetekben. Szakmai, tudományos és tudományos-szervező tevékenységéért számos kitüntetést, elismerést kapott.

Pályája során, másokhoz hasonlóan gyakran ő is úgy érezte, hogy céljai elérése háromszor annyi erőfeszítésbe került mint másoknak, de nem bánta meg.

A katonai és a rendőri vezetők körében nem túl gyakori, hogy valaki, több hivatásrendben is teljes vezetői karriert tudhasson magának. Tisztelői szerint, és a tapasztalatok alapján, ennél is ritkább, hogy mindehhez tiszteletreméltó oktatói és tudományos tevékenység is párosuljon. Az ünnepelt mindennek köszönhetően átfogó, a biztonsági szektor szinte teljes spektrumát felölelő tudásra tett szert. Személyében megtestesül a gyakorlat és az elmélet egysége. Munkássága, az egyéni képességek olyan kibontakoztatása, amelyen átível a környezet számára folyamatosan közkinccsé tett szellemi értékteremtés.

Számára megadatott, hogy katonai, rendőri, és nemzetbiztonsági vezetőként mind belföldön, mind a nemzetközi rendőri együttműködési térben elismerésekben gazdag pályafutást mondhasson magának.

Tartalmas életútja során mindvégig meg tudta őrizni emberiségét, hivatástudatán nyugvó kitartását, a hazája, a biztonság iránti példás elkötelezettségét.

Az ünnepelt szerint a jó parancsnokot a példamutatás és a gondoskodás jellemzi. Fontos alapelvnek tartja, hogy annyi tiszteletet kell megadni mindenkinek, mint amennyit másoktól elvárunk. (Rá jellemző eset, hogy az FBI akadémián évekkel utána kikerkezett magyar hallgatóhoz az volt az első kérdés, ismeri-e BODA Józsefet, aki ezek szerint, személyiségével olyan kedvező nyomot hagyott magáról, hogy utána szinte egy országgal azonosították.

Közösségi beállítottságát jól jellemzi, hogy összesen közel 30, főként hazai, néhány nemzetközi egyesületnek, szövetségnek, tudományos társaságnak volt alapítója, tagja, vezetőtestületének résztvevője vagy választott vezetője.

A testedzés nemcsak sport számára, hanem életstílusává, vált. Bárhová utazik, viszi futócipőit, máig hetente két-háromszor fut egy órát. Szeret olvasni, de szabadideje nagy részét immár igyekszik családjával tölteni feleségével, négy gyermekével, öt unokájával.

Egykori sorkatonái, missziós rendőr kollégái negyven év elteltével is megismerik, keresik. Jó páran közülük máig „főnök”-nek hívják a – mint róla mondják – halk szavú, visszafogott, megértő, megbízható, segítőkész, titoktartó, örök optimista, mindenre megoldást találó egykori parancsnokukat. Tekintélye ugyanis nem a hangerején, csillagjain vagy beosztásán, hanem tudásán, szorgalmán, elhivatottságán, következetességén, szakértelmén nyugodott. Erkölcsi bátorsága pedig abban állt, hogy csendes szerény magatartása sohasem tartotta vissza meggyőződése őszinte megvallásától akkor sem, ha az nem kecsegtetett sikerrel.

Budapest, 2018. IX. 19.

Dr.jur. DEÁK József

DEÁK József*

***A Belügyi Szemle és az ideológiai háború,
Helsinkitől a rendszerváltásig 1975-1990.***

(The *Belügyi Szemle* [Interior Review] and the ideological war,
from Helsinki to the change of regime 1975-1990.)

Absztrakt

Az Európai Biztonsági Értekezlet 1975-ben Helsinkiben aláírt záróokmánya a hidegháború végét jelentette. Ez az új ideológiai légkör hatást gyakorolt a Magyar Népköztársaság belügyminisztériuma központi folyóiratának a *Belügyi Szemlének* a tartalmára. A magyar rendszerváltásig a lap folyamatos változásokon esett át.

Kulcsszavak:

Belügyi Szemle , ideológiai háború ,
magyar rendszerváltás ; Európai Biztonsági Értekezlet ,
kis hidegháború

Abstract

The Helsinki Final Act of Organization for Security and Co-operation in Europe in 1975 was the end of the cold war. The new ideological atmosphere made effect on the central journal's content (named *Belügyi Szemle* [Interior Review]) of the Hungarian Ministry Interior. Until the Hungarian change of regime, the paper was constantly changing.

Keywords:

Interior Review ; ideological war ; hungarian regime changing ;
Organization for Security and Co-operation in Europe ; small cold war

---

*

- *Open Researcher and Contributor ID* = Nyílt Kutató és Közreműködő Azonosító (**ORCID**)

<https://orcid.org/0000-0002-7661-4485>

Institutional attachments = Szerző intézményi kötődései :

- *Bertalan Szemere Scientific Society of History of Hungarian Law Enforcement* =
Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság

- *National University of Public Service Doctoral School of Military Sciences* =
Nemzeti Közszolgálati Egyetem Hadtudományi Doktori Iskola

@: yodeak@gmail.com

doi: 10.31626/HU-EISSN2560094X.IV.TOM.23-40.p

A lélektani eszmeküzdelem

Az ideológia kifejezés, két görög szóból az „idea”: eszme, elvont képzet, valamint a „logos”: tudomány keletkezett. Mai jelentésében egy-egy ideológia, eszmerendszer, célja egy fenn-álló politikai berendezkedés fenntartása, átalakítása esetleg megdöntése.

A II. világháborút követő hidegháború fő jellemzője volt a két szembenálló világrendszer kölcsönös törekvése egymás társadalmában szisztematikus propaganda folytatására, hogy az ellenfél táborából pszichológiai hadviseléssel, minél több állampolgárt szembefordítsanak a saját politikai-gazdasági rendszerével és kormányzatával, minél több emberben keltse- nek rokonszenvet maguk iránt.

„A pszichológiai műveletek azokat a tervezett pszichológiai tevékenységeket jelentik, amelyek háborúban és békében egyaránt alkalmasak az ellenség és a saját erők, valamint a semleges érintettek magatartásának, szellemi beállítottságának és viselkedésének befolyásolására, a politikai és katonai célok elérése érdekében. A pszichológiai műveletek céljai közt szerepel a ráhatás az ellenség, ellenfél gondolkodására, érzelmeire; viselkedésük, szándékuk befolyásolása; erősíteni a saját erők szimpátiáját a kitűzött célok elérésére; elnyerni az ellenfél, vagy a határozatlan népesség támogatását és együttműködési készségét.”¹

A lélektani hadviselés az emberek lelki-érzelemléleke világa ellen viselt „háború”. Ezen hadviselés célja, hogy a fennálló társadalmi rendszer vezetői iránt érzett (szintén pszichológiai módszerekkel kialakított) pozitív érzelmi megnyilvánulásokat – mint például a rendszer szeretetét, a hozzá való ragaszkodást, hűséget, bizalmat, hitet, áldozatkészséget – s ezeken, az érzelmi tényezőkön nyugvó társadalmi rendszert támogató aktív tevékenységi formákat visszajára fordítsa. Az eszmék, nézetek, különböző érzelmeket váltanak ki az emberekből. Az érzelmelek viszont tettek, tevékenységekre vagy passzivitásra késztetnek.²

A semleges, tudományos megközelítés után következzen az egy (marxista-leninista) ideológiára hangszerelt megfogalmazás az eszmei harcról: A hatalmon levő osztályok ugyan

már régóta igyekeznek felhasználni az ideológiát és a propagandát külpolitikai céljaik érdekében is, az ideológiai harc azonban akkor vált a nemzetközi kapcsolatok részévé, amikor az uralkodó rendszerek elengedhetetlen szükségét látták annak, hogy más országok lakosságát ideológiailag befolyásolják, s lehetőség nyílt erre. Az ideológia és a külpolitika azelőtt nem állt ilyen szoros összefüggésben egymással. A néptömegek egyre aktívabbak, s erősen nőtt hatásuk a külpolitikára is, ezért ideológiai–politikai meggyőzésük igen fontos feladat lett. Mindegyik osztály elsősorban saját tömegeit igyekszik eszmei hatókörébe vonni, de az ideológiai harcot arra is felhasználja, hogy aláássa az osztályellenfél eszmei egységét, befolyásával minél nagyobb teret nyerve annak soraiban.³

Az általánosságok szintjéről „*A civilizációk összecsapása és a világrend átalakulása.*” című műben foglalt gondolatok segítségével közelíthetünk a konkrét témához.

A bolsevik forradalommal olyan politikai-gazdasági rendszer jött létre, amely nyugaton sohasem maradhatott volna fenn, mindazonáltal olyan ideológia mozgatta e rendszert, amely nyugaton született. Az oroszok e nyugati ideológia felhasználása révén, illetve, hogy erre az ideológiára építették nyugat-ellenességüket, bizonyos szempontból közelebb kerültek a nyugathoz, mint történelmük során bármikor. Bár a liberális demokrácia ideológiája jelentősen különbözik a kommunizmusétól, mindkét oldal tulajdonképpen ugyanazt a nyelvet beszélte. A forradalom elősegítette, hogy Oroszország megelőzze a nyugatot, s nem azért különbözik tőle, mert – a szlavofilek szóhasználatával élve – „mi nem leszünk ilyenek”, hanem azért, mert „idővel ti is olyanok lesztek, mint mi” – legalábbis a Kommunista Internacionálé üzenete szerint. Csak-hogy miközben a kommunizmus hozzásegítette a szovjet vezetőket ahhoz, hogy megkülönböztethessék magukat a nyugattól, egyben erős kötelékeket is létrehozott a nyugat és a szovjet társadalom között.⁴

Nemzetközi történések az Európai Biztonsági Értekezlettől az európai rendszerváltásokig

Amerika és Európa független nyugati maradéka – amelyeket a Szovjet-Oroszország feltartóztatásának közös célja, valamint a hasonló politikai és gazdasági rendszerek, s ebből következően a hasonló ideológiai irányultságuk kötöttek össze – az újonnan alakult atlanti világ geopolitikai magjává vált, amelyet elsősorban a transz-eurázsiai kínai-szovjet tömbbel szembeni megmaradás kötött le.⁵

Az Európai Biztonsági Konferencia Leonyid Iljics BREZS-NYEV a Szovjet Kommunista Párt főtitkára számára pótlékot jelentett az elmaradt német békeszerződés helyett, mely utóbbit Nyikita Szergejevics HRUSCSOV képtelen volt kicsikarni berlini ultimátumával és a háború utáni status quo általános elismerését.⁶

Az enyhülési folyamat 1975-ös csúcspontja, a Helsinkiben aláírt Európai Biztonsági Értekezlet záróokmánya után nem sokkal a nyugatiakat egyre jobban zavarta a Szovjetunió újabb erőteljes fegyverkezési hulláma, valamint az offenzívája a „harmadik világban”.⁷

Már 1975 őszére az enyhülés nyílt válságba került, ami a brezsnyevi offenzív–expanzív harmadikvilág-politikájában keresendő: az európai status quo tiszteletben tartása mellett a III. világban a status quo-módosítás szovjet kikényszerítése egyre markánsabban jelentkezett. A Szovjetunió, mint „kihívó” világhatalom a 70-es évek második felében, tapasztalván a nyugati világban az olajárrobbanás kiváltotta jelentős gazdasági problémákat, nem tanúsított „önmérsékletet”, egyoldalú előnyök megszerzésére törekedett a világ távoli, geostratégiai-lag felértékelődő régióiban. Ez az offenzív magatartás, az erőpolitika szisztematikus alkalmazása, potenciálisan egy új világ status quojának képét vetítette előre, ami ellent mondott a SALT-I szerződésben, s az enyhülés-kódexben megfogalmazott, szovjet–amerikai bilaterális kapcsolatok alapelveinek.⁸

A Szovjetunió 1979. decemberi afganisztáni intervenciója miatt James Earl jr. CARTER elnök 1980. január elején levette az amerikai szenátus napirendjéről az 1979 júniusában a bécsi csúcstalálkozó során aláírt SALT - II ratifikálását.⁹

A nemzetközi kapcsolatok történetében „második hidegháborúnak”, gyakrabban „kis hidegháborúnak” nevezik az 1979 és 1985 közötti szakaszt, amely Mihail GORBACSOV hatalomra kerülésével ért véget. Mélypontját 1983 ősze jelentette, amikor az első Pershing-rakétáknak az NSZK-ba érkezése nyomán a szovjet delegátus bejelentette Genfben az eurorakéta-tárgyalások megszakadását. A „kis hidegháború” számos vonásában hasonlított az 1940-es évek utolsó harmadában kialakult, „nagy” hidegháborús szakaszhoz: gyors ütemű fegyverkezés, a diplomácia háttérbe szorulása, elkeseredett propagandaküzdelem jellemezte ezeket az éveket is. A különbség azonban igen lényeges a két szakasz között: a „kis hidegháborúban” a Szovjetunió immár „beteg ember”, nyilvánvalóvá vált a szovjet impérium hanyatlása.¹⁰

A hozzáértők számára a kommunizmus bukása az 1980-as évek második felében már nem volt ugyan kérdéses, a rendszerváltások váratlan mivolta és hirtelen lefolyása mégis meglepetés erejével hatott. A külföldön ünnepezt, a Szovjetunióban különösebben nagyra nem tartott Mihail GORBACSOV reformálni akart, nem rendszert buktatni. Ennek érdekében igyekezett jó viszonyt ápolni az Egyesült Államokkal, így minél több témában, elsősorban a nukleáris és hagyományos fegyverek leszerelése terén törekedett tárgyalásokra.¹¹

Mihail GORBACSOV gyökeresen megváltoztatta a Szovjetunió mindenki számára megszokott külpolitikai koncepcióját, elutasítva a nyugattal történő konfrontációt, megszüntetve a nemzetközi kapcsolatok átideologizálását. Gyakorlatilag visszautasította a bolsevikok, Leonyid Iljics BREZSNYEV alatt „proletár internacionalizmussá” korcsosult, „vörös expanzióját” is.¹²

A kommunista rendszer azonban már nem viselte el a reformokat. Timothy Garton ASH brit történész-publicista szavaival élve annak bukása „Lengyelországban tíz évbe telt, Magyarországon tíz hónapba, Kelet-Németországban tíz hétbe, Csehszlovákiában tíz napba.”¹³

Támadás az enyhülés ellen

Mint a *Belügyi Szemle*, 1980-as évet záró számának, a propagandától kevésbé áthatott, de azért ettől sem mentes cikkében olvashatjuk azt, hogy a helsinki összeurópai értekezlet befejezésével új szakasz kezdődött az európai biztonsági és együttműködési politikában. Az Amerikai Egyesült Államok igyekezett kitérni az enyhülési politika folytatása elől, de az erőviszonyok és a nemzetközi feltételek e politika folytatását „diktálták” számára. Politikáját többek között két fő vonás jellemezte, egyrészt ki szeretett törni a kialakult helyzetből, de a körülmények visszakényszerítették, így be kell látnia, hogy az enyhülésnek nem volt más alternatívája. A 70-es évek első felénél keményebb harcot folytat a szocializmus ellen a trilaterális koncepcióban is. Ez politikája fő vonásaként nyilvánult meg. A nyugat-európai államok kormánykörei hangsúlyozták, hogy továbbra is szükségesnek tartják az enyhülési politika folytatását, a kelet-nyugati kapcsolatok bővítését. Ugyanakkor több területen, köztük a burzsoá sajtóban és a nyugati rádió-propagandában a szocializmussal szemben folytatott – kifinomult módszerekkel végrehajtott – éles támadás volt megfigyelhető. Az „emberi kapcsolatok” és az „információk szabad áramlása” koncepciójában jelentős teret kapott például a nyugati országok lakosságának „megdolgozása” is.¹⁴

Az USA megkísérelt kitérni az enyhülési politika elől!

A Kreml radikális, az enyhülést valóban aláásó és a Nyugat országait sokkoló külpolitikai fordulatára azonban csak a helsinki értekezlet záródokumentumainak aláírása után, 1975 kora őszén került sor.¹⁵

A támadásra is találhatók példák a *Belügyi Szemle* megjelent írásai közt.

A Magyar Távirati Iroda vezérigazgatója első helyettesének, az 1979-es évet nyitó *Belügyi Szemle* első oldalain megjelent cikke nem volt mentes a harsány propagandafelhangoktól.

- Az imperialista hatalmak által a világra kényszerített hidegháború, a katonai téren, a fegyverkezésben való versengés óriási terheket rótt a népekre szinte valamennyi kontinensen, elsősorban az Egyesült Államokban és Európában.

- A szocializmus pusztá létével, gyarapodásával, emberköz-

pontságával, létbiztonságával, életkörülményeivel egymagában kihívás a válságból-válságba, társadalmi gondokból-társadalmi gondokba zuhanó, a tömegeknek életcélt, életideált nyújtani már nem tudó, az embert kilátástalanságban, létbizonytalanságban tartó tőkés renddel szemben.

- Az ideológiai téren való mind élesebb összeütközés a szocialista vilárendszer, a valós szocializmus létéből törvényszerűen fakad. Az imperializmus kényszerül ideológiai küzdelemre a szocializmussal szemben. Olyannyira, hogy kénytelen az ideológiai harcban fennálló szocialista erőfölény miatt az ideológiai diverzió útjára lépni, és azt a hivatalos politika rangjára emelni.

- Két pusztító háború minden figyelmeztetésének dacára az imperializmus — az egyetemes emberiség legádázabb ellensége — kényszerítette a világra a hidegháborút, és nem hajlandó az enyhülés időszakában a fegyverkezési versenyt nemhogy megszüntetni, de még csökkenteni sem.

- Minden nép szuverén joga, hogy olyan társadalmi rendben, olyan törvények alapján éljen, amilyenben akar. A népek, nemzetek eme joga elvitathatatlan, a legegységesebb, a legalapvetőbb emberi jog. Ezt a kapitalista országok vezető köreinek a realitások számbavételével el kell fogadniuk. A hidegháború korszakának váltása óta józanul nem beszélhetnek a szocialista társadalmi rendről, mint felszabadítandó „rab nemzetekről”, „csatlós országokról”, a „vasfüggönyön túl élőkről”, s magukról, mint „szabad világról”.¹⁶

Ma már, a cikk óta történeteket megélve tudjuk, mennyi igazság rejlett az utolsó bekezdésben! Igaz, más aspektusból szemlélve... Mint ahogy az USA szabadságeszménye is sokat árnyalódott nemcsak Helsinki, hanem Benjamin NETANJAHU, Izrael miniszterelnökének az iszlám fundamentalizmus elleni fellépés eredményessé tételére írott könyve megjelenése óta is: „A szabadságeszményeket az Egyesült Államokban sokkal nagyobb gonddal védelmezik, mint a világ bármelyik országában, s még olyanok is akadnak, akik szerint a szólásszabadság és a szabad vallásgyakorlás »abszolút« jogok. Ám az is előfordul, hogy polgári szabadságjogok legvehemensebb védelmezői arra az álláspontra helyezkednek, mely szerint a szólás-

szabadságnak rögtön véget kell vetni, amint valaki egy zsúfolt színházban heccből azt kiabálja, hogy tűz van. Az amerikai jog mereven ellenáll annak, hogy teret engedjen az ehhez hasonló kivételeknek.”¹⁷

DANKÓ László „*A fellazítási politika kialakulása, ideológiai háttere, szakaszai*”¹⁸ című cikkének második részében röviden összefoglalta a fellazítással kapcsolatos tudnivalókat.

A fellazítás gondolatát először Georges F. KENNAN vetette fel 1947-ben, „*A szovjet magatartás eredete*” című munkájában. E szerint, az Egyesült Államoknak módjában áll ropant méretekben fokozni azt az erőfeszítést, amellyel a szovjet politika működni kényszerül; jóval nagyobb fokú mérséklést és óvatosságot rákényszeríteni a Kremlre, mint amilyent az utóbbi években tanúsított, ily módon olyan tendenciákat segítve elő, amelyeknek végül is meg kell találniuk az utat a szovjethatalom felbomlása vagy fokozatos „felpuhulása” felé.

Az imperialista fellazító politikának a szocialista országokkal kapcsolatos konkrét törekvései belpolitikai téren abban foglalhatók össze hogy törekedni kell:

- a szocialista állam gyengítésére, a párt vezető szerepének aláásására, a szovjetellenes érzelmek szítására, a nacionalizmus élezésére;

- a szocialista tábor oldaláról pedig azt hangsúlyozták, hogy: „A tőkés társadalom csillogása mögött brutális törvények uralkodnak: a gengszterek, a csalók, a tömegeket becsapók, kihasználók kegyetlen törvényei.”¹⁹

E témakörben az állampárt vezetői közé tartozó BEREZ János tollából a *Belügyi Szemlében* is megjelent cikk: „Nem lenne teljes a kép, ha nem mondanám, hogy a szocialista hazafisággal szemben mételey a nacionalizmus. Tudjuk, hogy elsősorban a múlt maradványa és harcolunk ellene.”²⁰

A szerző a nemzetközi imperializmus által a szocialista tábor gyengítésére irányuló támadások terrénumának tartotta a belpolitika területén:

- a szocialista gazdasági és termelési viszonyok gyengítése,
- a közvéleménynek a szocialista társadalmi rend ellen hangolása, a propaganda, a lélektani hadviselés felhasználásával,
- a szocialista erkölcsiség, felfogás, magatartás bomlasztása,

a külpolitika vonatkozásában pedig:

- az egyes szocialista országok Szovjetuniótól való leválasztása, ez országok közötti bizalmatlansággeltés. A szocialista közösség és szervezeteinek bomlasztása,

- a kommunista világmozgalomban folyó viták felhasználása az egyes kommunista pártok egymással való szembeállítására, ideológiai téren továbbá:

- a marxista ideológia felhívítása, marxista mezben antimarxista nézetek terjesztése,

Az ideológiai fellazítási kísérletekre válasz is született a *Belügyi Szemlében*: „Nincs XIX. századi, XX. századi marxizmus, nincs proletár marxizmus és értelmiségi marxizmus, nincs párton belüli és párton kívüli marxizmus, nincs konzervatív és modern marxizmus.”²¹ „Ezt is megértük hát: a Szabad Európa a marxizmusnak kedvező szabadságot követel!”²²

Az egyformán világhatalomra törő USA és a Szovjetunió lélektani hadviselése

BEKŐ Istvánnak, a *Belügyi Szemlében*, „Az USA lélektani hadviseléséről”²³ címmel megjelent írása már első bekezdéseiben is kiváló például szolgál a nem USA által sugallt, sarkallt lélektani hadviselés mibenlétére. „A nemzetközi küzdőtéren, a szocializmus oldalára történő erőviszony eltolódás legdöntőbb eredménye, hogy a Szovjetunió és a többi szocialista ország, békés egymás mellett élésre tudja kényszeríteni az imperialista országokat, ami a szocializmus és a kapitalizmus közötti, nemzetközi térre áttolódott osztályharc formája. Ez a harc korszakunk objektív törvényszerűsége, amely csak akkor szűnik meg, amikor a szocializmus győzedelmeskedik az egész világon a burzsoázia felett... A szocializmust kivívó forradalmakat nem lehet exportálni. Az imperialista burzsoá nem így vélekedik... Az ellenforradalom exportjában vezető szerepet töltenek be az USA imperialistái.”²⁴

Ma már tudjuk, hogy objektív törvényszerűségei a lélektani hadviselésnek is voltak. Az alábbiakban ennek alátámasztására gyűjtöttem ki az aktuális állambehelyettesítés után lényegében minden kormányzatra, társadalmi berendezkedésre igaz főbb gondolatait.

Joseph C. GREV, USA karrierdiplomata, majd a Szabad Európa Rádió egyik megalapítója szerint „Katonai és gazdasági erőfeszítéseink nagyszerűek, de megmarad még az eszmék területe. Csak az eszmék küzdelmében várhatunk olyan győzelemre, amely maradandó.”²⁵

A másik oldal erőfeszítéseinek magasztalására példa: „A Szovjetunió új alkotmánya a szovjet társadalom felfelé ívelő fejlődésének egész történelmi korszakát fejezi ki, híven tükrözi a Nagy Októberi Szocialista Forradalom történelmi jelentőségű vívmányait.”²⁶

- A nemzetközi meggyőzés, propagandaháború, természeténél fogva összefüggésben van a kormányzat más külpolitikai programjával és eljárásával. Ha valóban független lenne, akkor hatástalanná, vagy pedig éppen veszélyessé válna.

- Az Egyesült Államokban szabadság uralkodik, de a közlés eszközei néhány ember kezében vannak. Alig ezer ember irányítása alatt áll mindaz, amit az emberek olvasnak, hallgatnak vagy szórakozásból megnéznek. Kinek az érdekében dolgoznak ezek a propagandamágusok?

- A milliók gondolkodása maroknyi, stratégiaileg elhelyezett személy munkája – egy emberé, aki a rádió mikrofonja mellett ül, egy másiké a szerkesztőségben, egy harmadiké az írógép mellett, száz, ezer vagy tízezer mérföldnyi messzeségben. Tekintet nélkül az egyén éles elméjűségére itt végzik a „gondolkodás” munkáját, itt alakítják a „véleményeket”, az információk összegét... Az ide vágó kérdés már nem úgy hangzik, hogy „mit gondol?”, hanem hogy „mit olvas? és mit hallgat?” A cselekvés is itt születik meg. (Earl L. WANCE amerikai professzor)

- Azt szeretnék, ha a dolgozó tömegek vakon engedelmeskedő, gondolkodni nem tudó és nem is akaró emberekből állnának. Azt is tanácsolják, hogy ne gondolkodjanak, bízzák magukat érzelmeikre, majd gondolkodik helyettük más. Ők csak engedelmeskedjenek az imperialisták gondolatainak és akaratának.

- Sok szervezetben érzik a vezetők annak szükségességét, hogy javítsanak közlési (propaganda-) rendszerükön annak érdekében, hogy széles körben fogadtassák el a célkitűzéseik

sikerre jutását biztosító irányelveket és értékszemléletet. A nemzetközi kapcsolatok szférájában számos gyakorlati problémát vet fel a közléssel kapcsolatban a hidegháború, különösen a kormánypolitikát meghatározó tényezők számára, akik növelni szeretnék befolyásukat az idegen országok népeinél. (Carl I. HOOLAND a Yale egyetem munkatársa és társai: Közlés és Meggyőzés.)

- E tevékenységben döntő jelentőséggel bír a célterület — a kiszemelt áldozat — megismerése, feltérképezése. Történészek, szociológusok, geográfusok, pszichológusok, orvosok stb. régi és új országismereti anyagok alapján, a lehető legponytosabban igyekeznek felmérni az adott ország társadalmi összetételét, a társadalmi osztályok és rétegek, nemzetiségi csoportok viszonyát a fennálló társadalmi rendhez és egymáshoz. Továbbá, a lélektani hadviselést végző állammal kapcsolatos szimpátiát, vagy unszimpátiát, az általános kulturális színvonalat és kulturális igényt, az életszínvonalat, a nemzeti sajátosságokat, egyes társadalmi rétegek szociális helyzetét, lelki alkatát, elképzeléseit, törekvéseit, a népszokásokat, eszmei irányzatokat, a szomszéd országokkal kapcsolatos kérdéseket stb.

- Nagy gondot fordítanak arra is, hogy kipuhatolják: az egyes társadalmi csoportok mivel nincsenek megelégedve, miben kívánnak önmagukra nézve pozitív változást elérni, minek a bekövetkezésétől félnek. Az ország vezetői közül kit szeretnek és kit nem, milyen kormányintézkedések várhatók, ezekre egyes csoportok hogyan reagálnak majd stb. E kérdések tisztázásához könyvtárakból, külügyminisztériumi összefoglaló jelentésekből, rádióadásokból, hírszerző szervek jelentéseiből, beutazók élménybeszámolóiból, emigránsok és disszidensek kihallgatásaiból gyűjtik össze a szükséges adatokat, amelyeket feldolgoznak, és nyilvántartásba vesznek. A lélektani hadviselés éltető eleme az anyagok állandó frissítése. E hadviselés hatásfoka és eredményessége legjobban a közvélemény érdeklődésén és hangulatán mérhető le.²⁷

Előre a véleményváltoztatásért!

McClung LEE és Bryant LEE szerint a propaganda legismertebb módszertani fogásai:

„- jelzők használata (lejárata érdemi vizsgálat nélkül, negatív jelzőkkel);

- a szépítő közhelyekkel elfogadtatni bizonyítékok nélkül valamit;

- egy ügy vagy személy tekintélyének, presztízsének átvitele más ügyre, személyre, iránta jóindulat keltés céljából;

- ajánlás: hivatkozás egy gyűlölt, vagy becsült személy véleményére alátámasztani, hogy valami jó vagy rossz;

- a népiességgel az »egyszerű emberek« öszinteségét, igazát sugallni;

- a tények, érvek, hazugságok, logikus és nem logikus érvek megfelelő ötvözése a legjobb, vagy legrosszabb fényben történő feltüntetéshez;

- ha a csoport minden tagja elfogadja az ajánlott programot, eszmét, akkor a csoportssolidaritás nevében nekünk is egyet kell érteni velük.”²⁸

A szembenálló felek propagandaszerveinek fő célja a közvélemény megváltoztatása a fennálló viszonyok, a másik fél megítélésében. Egy, az USA-ban 1950-1951-ben írt propaganda „Eljárási Kézikönyv”-ben e tevékenység fő irányai²⁹ a következőkben állnak:

- Állandóan emlékeztetni kell a hallgatókat arra, hogy idegen hatalom ügynökei kormányozzák őket, akiknek nem az a céljuk, hogy a nemzeti érdekeket mozdítsák elő.

- Feltárni a kommunista ideológia szellemi szívósságát és a kommunizmusnak, mint gazdasági rendszernek ingatagságát.

- Táplálni a végső felszabadulás reményét azzal, hogy meggyőzően feltárjuk a nyugat felkészültségének, erőforrásainak és katonai erejének felsőbbségét, majd állandóan ismételjük a nyugatnak azt az ígretét, hogy célja a hallgatóság szabaddá tétele.

Egyenlenséget szítani minden rendszerben azáltal, hogy feltárjuk a tisztviselők alkalmatlanságát és félelmet kelteni a tisztviselők között, illetve megtorlással fenyegetni őket.

- Éberren tartani a szocialista országok népeiben a szabadságra való törekvést azzal, hogy feltárjuk előttük a tényeket, elősegíteni a szabad demokratikus módszerek megértését és lelkesedést ébreszteni a szabad világ eredményei iránt, lehetővé téve számukra az ahhoz vezető út tisztázását.³⁰

Példa a másik oldalról a véleményváltoztatására: „Kialakulóban van népünk politikai és morális egysége... az MSZMP az ideológiai fronton főfeladatként határozta meg: a kultúrforradalom megvívását, az emberek gondolkodásának szocialista átformálását, a marxizmus-leninizmus eszmei ofenzíváját.”³¹

A véleményváltoztatás érdekében kifejtett tevékenység a „nagy hazugság” hitleri propaganda-elvekre épül „A hazugság mértékében mindig benne van az elhihetőség.”³² Robert T. HOLT „*A Szabad Európa rádió*” című könyvében ezt írja: „Ragaszkodás a jelentések pontosságához és a hírmagyarázatok becsületességéhez nem öltheti magára az igazság, a teljes igazság és semmi más csakis az igazság formáját.”³³ Mennyit közölnek az igazságból? Csak annyit, amennyi hihetővé teszi a hazugságot. „A propaganda egyoldalú törekvést jelent olyan információk nyújtására – gyakran titkos, vagy leplezett módszerekkel, melyeknek legalább részbeni hamisságáról szerzőjük maga is tud.”³⁴ Mi a meggyőző közlés? Olyan, (írásban, szóban, filmen, televízió stb.) amely közvetlen megfigyeléssel nem tisztázható, nem ellenőrizhető, problémát vet fel, és alkalmas új vélemény kialakítására. A véleményváltozás vég-eredményét illetően a propagandaszerveknek teljesen mindegy, hogy az új vélemény kimondott vélemény-e, vagy belső vélemény, amely előbb-utóbb a kényszerítő körülmények elmúltával szintén kimondottá válik.³⁵

Álljon itt egy példa, a meggyőző közlésre, ugyancsak a *Belügyi Szemlé*ből: „Általánosan ismert tény, hogy a bűnözés a modern kapitalista államokban állandóan és rohamosan nő. A kapitalizmus felbomlása — annak végső stádiumában — kifejezően nyilvánul meg a bűnözés rendkívüli megnövekedésében... a köztörvényi bűnözés emelkedésénél is jóval mélyebbre ható társadalmi problémát képez és annál még határozottabban mutatja a kapitalizmus bomlását a szervezett bűnözés elő-

retőrese, amely alatt az alvilág, az üzleti körök és a politikusok bűnözésre irányuló összefogását értjük.”³⁶ „A szervezett bűnözés felszámolása csupán a kapitalista társadalmi-gazdasági rendszer felszámolásával érhető el.”³⁷

A lélektani hadviselés határfoka, illetve eredményessége nem is annyira az alkalmazott módszerek és formák milyenségétől, mint inkább a célterület belső helyzetétől, a fennálló társadalmi rend belső szilárdságától függ. A lélektani hadviselés elleni harc módszere az ellentámadás.³⁸

Összességében megállapítható, hogy az enyhülési folyamat beköszöntével csak finomodtak a pszichológiai–ideológia háború propagandaeszközei és -módszerei, mindkét szembenálló fél részéről. Mindez felsorolt példáinkból is jól láthatóan, értékelhetően tükröződtek a korszak *Belügyi Szemléjének* írásaiban.

Ma már tudjuk, látjuk, nem volt hiábavaló a nyugat, főként gazdasági, illetve ideológiai harca, benne a mindig konkrét helyzetből, a valóságos erőviszonyokból kiindulva reális célt maga elé tűző fellazítási politika reális taktikája. „Az amerikai külpolitikának csak egy célja lehet, a kommunizmus hatalmának megsemmisítése. A kommunizmus totális háború nélküli legyőzésének lehetősége végső soron attól függ, hogy a Szovjetunió belülről ilyen vagy olyan forradalmak révén eléggé felmorzsolódik, politikai nyugtalanságok révén — amelyek teljesen mindegy, hogy ki robbantja ki őket vagy mi a céljuk — legalább egy repedést okoznak a Kreml szilárdan ácsolt kényszeruralmán... A szovjet rezsím belső megváltoztatása egy belső ellenzék kifejlődésétől függ.”³⁹

A fellazító propaganda elleni harc eleve kudarcra volt ítélve, amit ma már nem nehéz kiolvasni az imperialista propaganda elleni fellépésre sarkalló sorokból. Mert: „kiindulási alapja a szocialista építómunkánk javítása, hatékonyságának fokozása. Az imperialista propaganda ugyanis alapvetően társadalmi fejlődésünk konfliktusainak, intézményrendszerünk fogyatékoságainak talaján keletkezik fontos tehát, hogy a társadalom különböző rétegeiben felmerülő jelenségeket az imperialista propaganda egyes elemeit, mint jelzéseket hasznosítsuk eredményink növeléséhez, hibáink kijavításához.”⁴⁰

Most könnyen elfelejtjük, hogy négy és fél évtizeden keresztül a hidegháború valójában milyen fenyegető volt. Bármelyik pillanatban kitörhetett volna a valódi háború olyan csapással, amely percek alatt megsemmisíthette volna az amerikai vezetést, s órákon belül porrá égethette volna az Egyesült Államok, és a Szovjetunió nagy részét. A „hideg” háború mindössze abban az értelemben jelentett stabilitást, hogy törekény kölcsönös önmérséklete pár esendő ember józan belátásán múlt.⁴¹

Jegyzetek:

¹ HAIG — VÁRHEGYI : 209.p.

² BEKŐ: 16.p.

³ BOGNÁR: 195.p.

⁴ HUNTINGTON : 226-228.p.

⁵ BRZEZINSKI: 28-29.p.

⁶ KISSINGER : 757-758.p.

⁷ M. SZABÓ : 7.p.

⁸ FISCHER : 293.p.

⁹ Loc.cit.

¹⁰ HORVÁTH — PARAGI — CSICSMANN : 263.p.

¹¹ Loc.cit.

¹² ANISZIMOV : 519.p.

¹³ HORVÁTH — PARAGI — CSICSMANN : op.cit. 281.p.

¹⁴ DANKÓ : 37.p. + 40-41.p.

¹⁵ FISCHER : op.cit. 297.p.

¹⁶ LAKATOS : 5-7.p.

¹⁷ NETANJAHU : 42.p.

¹⁸ DANKÓ : op.cit. 40.p.

¹⁹ BEREZ : 13.p.

²⁰ Loc.cit. 7.p.

²¹ ACZÉL : 5.p.

²² Loc.cit. 7.p.

²³ BEKŐ: op.cit. 14.p.

²⁴ Loc.cit.

²⁵ Loc.cit. 15.p.

²⁶ A Szovjetunió új alkotmányáról. 38.p.

²⁷ BEKŐ: op.cit. 15-18.p.

²⁸ BURJÁN : 10.p.

²⁹ Itt is az elnevezések értelemszerű behelyettesítésével, például: kommunizmus - imperializmus , nyugat - kelet stb., közelíthetünk az objektív helyzet felé.

³⁰ BEKŐ : op.cit. 18.p.

³¹ KÁSA : 19.p.

³² HITLER

³³ HOLT

³⁴ BEKŐ : op.cit. 19-20.p.

³⁵ Loc.cit.

³⁶ HELLER-FARKAS: 28-34.p.

³⁷ Loc.cit. 34.p.

³⁸ BEKŐ : op.cit. 21-22.p.

³⁹ HRIVNÁK : 24.p.

⁴⁰ Loc.cit.

⁴¹ BRZEZINSKI: op.cit. 99.p.

Forrás- és irodalomjegyzék (a jegyzetekben alkalmazott rövidítések oldása):

MONOGRÁFIÁK, KISMONOGRÁFIÁK ÉS HASONLÓ JELLEGŰ KÖTETEK

- ANISZIMOV (12.:) — ANISZIMOV E. V.: *Isztorija Rosszii ot Rjurika do Putyina, Ljugyi szobütvija datü.* [Oroszország története Ruriktól Putyinig, Emberek, események, dátumok.] Szentpétervár, 2010, Pityer Kiadó. 592 p. RU-ISBN 978 538 80 0696 7.
- BRZEZINSKI (5.;41) — BRZEZINSKI Zbigniew: *Stratégiai vízió, Amerika és a globális hatalom válsága.* Budapest, 2013, Antall József Tudásközpont. 298 p. HU-ISBN 978 963 87 4862 1.
- FISCHER (8.;9.;15.:) — FISCHER Ferenc: *A kétpólusú világ 1945-1989.* Budapest - Pécs, 2014, Dialóg Campus Kiadó. 398 p. HU-ISBN 978 963 95 4285 3. /Studia Historiae, Dialóg Campus Tankönyvek, Tankönyv és atlasz. /, HU ISSN 1418-1274, HU ISSN 1417-7986.
- HAIG — VÁRHEGYI (1.:) — HAIG Zsolt — VÁRHEGYI István: *Hadviselés az információs hadszíntéren.* Budapest, 2005, Zrínyi kiadó. 286 p. HU-ISBN 963 32 7391 9.
- HITLER (32.:) — HITLER Adolf : *Mein Kampf.* [Az én harcom.] München, 1927, Franz Eher NACHFOLGER. 720 p.

- HOLT (33.;) — Robert T. HOLT : *Radio Free Europe*. [A szabad Európa Rádió.] Ford.: BM Tanulmányi és Módszertani Osztály. (Budapest, 1960) Minneapolis, 1958, University of Minnesota Press. 249 p.
- HORVÁTH — PARAGI — CSICSMANN (10.;11.;13.;) — HORVÁTH Jenő — PARAGI Beáta — CSICSMANN László: *Nemzetközi Kapcsolatok története 1941–1991*. Budapest, 2013, Antall József Tudásközpont. 342 p. HU-ISBN 978 963 87 4866 9.
- HUNTINGTON (4.;) — HUNTINGTON Samuel Phillips. : *A civilizációk összezsapása és a világtrend átalakulása*. Budapest, 2014, Európa Kiadó. 648 p. HU-ISBN 978 963 07 9572 2.
- KISSINGER (6.;) — KISSINGER Henry: *Diplomácia*. Budapest, 1996, Panem-McGraw-Hill-Grafo. 958 p. USA-ISBN 963 54 5112 1.
- NETANJAHU (17.;) — NETANJAHU Benjamin: *Harc a terrorizmus ellen, Hogyan lehet legyőzni a nemzetközi terrorizmust*. Ford.: BEDŐ Csaba. Debrecen, 1995, Alexandra. 175 p. HU-ISBN 963 36 71906.
- M. SZABÓ (7.;) — M. SZABÓ Miklós: *A Zrínyi Miklós Katonai Akadémia története 1970-1979*. Budapest, 2010, Zrínyi kiadó. 280 p. HU-ISBN 978 963 32 7497 2.

TANULMÁNYOK

- ACZÉL (21.;22.;) — ACZÉL György: Néhány ideológiai kérdésről. *Belügyi Szemle*, XVI.évf. (1969) 12.sz. 3-11.p.HU-ISSN 1218-8956.
- BEKŐ (2.;23.;24.;25.;27.;30.;34.;35.;38.;) — BEKŐ István: Az USA lélektani hadviseléséről. *Belügyi Szemle*, X.évf. (1963) 5.sz. 14-22.p. HU-ISSN 1218-8956.
- BERECZ (19.;20.;) — BERECZ János: A szocialista hazafiság, internacionalizmus és békés egymás mellett élés. *Belügyi Szemle*, XXIV.évf. (1977) 1.sz. 5-3.p. HU-ISSN 1218-8956.
- BURJÁN (28.;) — BURJÁN Jenő: Propaganda az ideológiai diverzió szolgálatában. *Belügyi Szemle*, XXV.évf. (1988) 11.sz. 3-11.p. HU-ISSN 1218-8956.

- DANKÓ (14.;18.): — DANKÓ László: A fellazítási politika kialakulása, ideológiai háttere, szakaszai. (I.). *Belügyi Szemle*, XXVII.évf. (1980) 12.sz. 34-46.p. HU-ISSN 1218-8956.
- HELLER FARKAS (36.;37.): — HELLER FARKAS Tamás: A „szervezett bűnözés” mint a kapitalista társadalom bomlásának kísérőjelensége. *Belügyi Szemle*, XI.évf. (1964) 1.sz. 28-34.p. HU-ISSN 1218-9856.
- HRIVNÁK (39.;40.): — HRIVNÁK Andrea: A fellazítási politika, az antikommunista ideológiai diverzió néhány sajátossága az 1980-as években. *Belügyi Szemle*, XXV.évf. (1989) 3.sz. 18-24.p. HU-ISSN 1218-8956.
- KÁSA (31.): — KÁSA Tibor: A nacionalizmus, mint az államellenes bűntettek elkövetésének eszmei indítéka. *Belügyi Szemle*, XI.évf. (1964) 11.sz. 19-29.p. HU-ISSN 1218-8956.
- LAKATOS (16.): — LAKATOS Ernő: A békés egymás mellett élés alakulása. *Belügyi Szemle*, XXVI.évf. (1979) 1.sz. 5-11.p. HU-ISSN 1218-8956.
- A Szovjetunió új alkotmányáról. (26.): — A Szovjetunió új alkotmányáról. *Belügyi Szemle*, XIV.évf. (1977) 11.sz. 38-46.p. HU-ISSN 1218-8956.
- LEXIKONOK**
- BOGNÁR (3.): — BOGNÁR Károly (szerk.): *Világpolitikai kislexikon*. Budapest, 1978, Kossuth Kiadó. 512 p. HU-ISBN 963 09 1213 9.

ERNYES Mihály*
SZALAY József életútja
(1870.II.17. Békéscsaba – 1937.IV.25. Szeged)
(Way of life of József SZALAY.)

Absztrakt

Dr. SZALAY József kerületi rendőrfőkapitány életútja tehetséges, irodalomszerető, nemzethű rendőrtiszt pályája. Rendezett családi viszonyok között élte életét. Kiválóan teljesítve hivatásbeli teendőit vált a délmagyarország műgyűjtők egyik vezéralakjává. Rendőri munkásságát a humánus és a törvénytisztelet jellemezte.

Kulcsszavak:

Dr. SZALAY József kerületi rendőrfőkapitány , a polgári magyar állam rendőrsége , Dr. SZALAY József könyvgyűjteménye ; Dr. SZALAY József szellemi munkássága , Délalföldi társadalmi élet 1867-1930.

Abstract

Dr. József SZALAY District Police Captain's life is a talented, literary, nationalist police officer. He has lived in an orderly family relationship. By fulfilling his professional duties, he has become one of the leaders of the South American gynecologist. His police work was characterized by humanity and law.

Keywords:

Dr. József SZALAY District Police Captain's ; police in Hungary 1867-1945 ; Dr. József SZALAY's book collection ; intellectual activity of dr. József SZALAY ; Social life in Dél-Alföld 1867-1930.

---

*

- *Open Researcher and Contributor ID* = Nyílt Kutató és Közreműködő Azonosító (**ORCID**)

<https://orcid.org/0000-0001-7819-1781>

Institutional attachments = Szerző intézményi kötődései :

- *Bertalan Szemere Scientific Society of History of Hungarian Law Enforcement* = Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság

@: ermi_uiroda@freemail.hu

doi: 10.31626/HU-EISSN2560094X.IV.TOM.41-94.p

A dr. SZALAY József életútját közreadók jobbára a *tanult* vagy a *könyvbarát* jelzők köré csoportosuló tevékenységét emelik ki. Fellelhető életrajzi adataiban esetenként bizonytalanság illetőleg eltérés mutatkozik. A szakmai jellegű adatok inkább érintőlegesen, állomásra történő rámutatás szerűen kerülnek megemlítésre és azok felkutatása, a legerőteljesebb törekvés ellenére is, kénytelen nélkülözni a teljességet. E dolgozat igyekszik hangsúlyosabban felhozni a rendőri pályához kapcsolódó adatokat és bepillantást nyújtani a korabeli állapotokba, rajtuk keresztül testülettörténeti eseményekbe, ismeretekbe. Az alapokat jelentősen a sajtóban megjelent közlemények nyújtják.¹

Születés és elmúlás

Dr. SZALAY József, a „literátus főkapitány” Békéscsabán jött világra 1870. II. 17-én, SZALAY József földbirtokos és BAGI / BAGHY Ágnes gyermekeként, a korábban Szőlőpusztán lakó, édesanyja békéscsabai 738. számú házában. Keresztelésekor a József Lajos Sándor nevet kapta. Öt testvére született, Gyula, Lajos, Ágnes, Margit és Imre.²

Idősebb SZALAY József 62 éves korában, 1912-ben hunyt el Békéscsabán. A sajtó szerint nagyon előkelő és kiterjedt családot borított gyászba.³ A gyászszertartás során a vármegye, a járás, a község és az egyesületek képviselői, a Békéscsabai 48-as Függetlenségi Pártkör vezetője fejezték ki részvétüket. A Széchenyi-ligeti római katolikus temetőben helyezték örök nyugalomra.⁴

Özvegy SZALAY Józsefné született BAGHY Ágnes 84 éves korában, 1929. X. 19-én, Szegeden távozott el az élők sorából. Békéscsabán a Széchenyi-ligeti római katolikus temetőben lévő családi sírboltban lelt nyugalomra.⁵

SZALAY Sándor hadapród őrmester, a nyugállományú kereleti rendőrőrkapitány 21 éves fia, 1932. III. 29-én a honvédszárlaktanyában (tűzérkaszárnnyában) szíven lőtte magát és azonnal meghalt. Zsebében édesatyjához címzett levelet talál-

tak, melyet rögtön kézbesítettek. Előző nap egy szegedi úricsaládnál töltötte az estét, ahonnan nagyobb társasággal kávéházba tért be. Akkor viselkedése nem mutatta nyomát annak, hogy mire készül. A széles körben ismert és nagyra becsült SZALAY-család iránt mély és őszinte részvét nyilvánult meg.⁶

Dr. SZALAY Józsefet 1937. IV. 25-én, Szegeden érte az elmulás. Néhány nappal korábban, JUHÁSZ Gyula temetésén, meghült és ágnak dőlt. Magasra szökött láza mellett, agyvérzés támadta meg. Szombaton a klinikára szállították, ahol eszméletét teljesen elvesztve vasárnap délelőtt meghalt. Kilenc óra huszonöt perckor megállt a szíve. A város dízsírhelyet adományozva, saját halottjának tekintette.⁷

1937. IV. 28-án délben, nagy részvét mellett helyezték el sírjába a nyugállományú rendőrkerületi főkapitányt. A városi múzeum hatalmas csarnokában ravatalozták fel, ahonnan végeláthatatlan tömeg kísérte utolsó útjára. A gyászszertartáson a Magyar Királyi Belügyminisztériumot és a Magyar Királyi Rendőrséget a szervezetek kiválóságai képviselték.

Megjelentek a volt rendőrkerülethez tartozó kapitányságok vezetői és őrszemélyzeti parancsnokai is. Az egyetemi tanács tagjai, katonatiszti küldöttség, a szomszédos városok küldöttsége és számos jóbarát, ismerős.⁸ Rendőr altisztek vállukon viték ki a koporsót a kultúrpalota elé, ahol a katolikus egyház, a rendőrség, az önkormányzat, a társadalmi szervezetek, a szegedi egyetem és a politikai pártok képviselői búcsúztatták az elhunytat. A beszédek elhangzása után a rendőraltisztek a gyászkocsira tették a koporsót és a végtisztességet lerovók elindultak a belvárosi temetőbe.⁹ A temetésen résztvevő számos egyenruhás és civil személyre való tekintettel meg kellett szervezni magát a gyászmenetet is. A gyászmenetet alkalmi zászlóaljja szervezték a rendezett felvonulás céljából.¹⁰

A családot elárasztották a részvétnyilvánítások. Szeged polgármestere, az elhunyt özvegyéhez szóló levelében arról írt, hogy a fájdalmas és pótolhatatlan veszteség gyászba borította a várost.

Békéscsaba város 1937. IV. 26-án tartott rendkívüli közgyűlésén áldozott néhai SZALAY József emlékének. Békéscsaba polgármestere, egykori rendőr főtanácsos gyászbeszédében emlékezett meg „a város nagy szülöttéről, akinek elvesztése a magyar közigazgatásnak, közéletnek, tudománynak és irodalomnak súlyos csapást jelentett.”¹¹

A magyar kultúra vezető személyiségei és a régió közigazgatási vezetői táviratban fejezték ki részvétüket.¹² A kulturális egyesületek a délmagyarországi rangos rendezvényeiken kegyelettel emlékeztek dr. SZALAY Józsefre.¹³

A szociális és literátus főkapitány

A *Délmagyarország* munkatársa arról is írt, hogy SZALAY Józsefnél lelkesebb megértője, megérzője és ajnározója nem igen akadt a komoly irodalmi és művészi ambícióknak. Szeged és a magyar vidék irodalmi vezérkarának elhivatott elnöki tiszte rája szabódott. Szeged felbecsülhetetlenül sokat köszönhetett önzetlen lelkesedésének. „Itt ragadt rá díszes titulusa, a literátus főkapitány, amelvre talán minden címei között a legbüszkébb volt. Tudták róla, hogy rajongó szerelmese az irodalomnak, hogy lázas buzgalommal gyarapította könyvtárát, amely már akkor is, közel negyven esztendővel ezelőtt, igen számottevő magánkönyvtár volt ezen a vidéken, ahol ma sem igen gyűjtenek könyvet az emberek. Rendőr volt, de a szó legnemesebb értelmében.”¹⁴

A megemlékezések kiemelték, hogy SZALAY József olyan legmodernebb európeér volt, aki holtáig meggyökeresedett szegedi polgár maradt. Ugyan a múzsákkal jegyezte el magát, de egész emberként élt az élet árnyékos oldalán járó kemény rendőri hivatásnak. „Sokoldalúsága ellenére, vérbeli rendőr volt, abból a régi klasszikus fajtából, amelyet kitűnő jogászai tudása, elhivatottsága és gyakorlati érzéke képesített a vezetésre, irányításra.”¹⁵

A gyászbeszédekben elhangzottak szerint „szűkebb családjá után a m. kir. rendőrség volt az, amelyre dr. SZALAY József a legpazarabbul szórta nagy szellemének kiapadhatatlan

kinceseit [...] Rendőr volt ő a szó legnemesebb értelmében. Fanatikusan szerette pályáját, mert azt nem kenyéradó hivatalnak, hanem élethivatásnak tekintette. Magát soha nem kímélte és alárendeltjeinek mindig példát mutatott a kötelességteljesítésben. [...] A testületből való kiválásával sem szűntek meg azok az évtizedes, szoros kapcsolatok, amelyek intézményünkhöz fűzték.”¹⁶

A *Magyar Könyvszemle* kisebb közlemények rovatában a bibliofil SZALAY rendőri tevékenységének egy jelzőkkel felruházott mondatot szentelt. „Literátus főkapitánynak szokták volt nevezni, aki mint rendőrfőkapitány, erős kézzel tartotta Szeged és környékének rendjét, aki nyugdíjazása után is megmaradt kemény, katonás embernek.”¹⁷ A megemlékezése többi részében a főkapitány irodalomszeretete és könyvgyűjteménye szerepelt.

Az egyik visszaemlékező méltatásában jelezte „ha Szalay József irodalomrajongásáért és a magyar betű szenvedélyes szeretetéért a literátus-főkapitány megkülönböztetett elnevezést kapta diszül, úgy a magyar munkaügy és népvédelem terén kifejtett munkássága elismerésül kiérdemelte a szociális-főkapitány rangját is.”¹⁸ Mégpedig a világháború alatt kifejtett szociálpolitikai tevékenységével. A háború elején megkezdte működését Szeged háborús munkaközvetítője, melynek célja volt az otthon maradt családtagok részére kereső foglalkozás biztosítása s melynek működése dr. SZALAY József elgondolásán alapult. A magyar anyák és csecsemők társadalmi védelme érdekében megalapította a Szegedi Stefánia Szövetséget, majd felállította a gyermekrendőrséget, amelynek a nagyobb gyermekek és a fiatalok védelme volt a hivatása. Tagjai jogosultak voltak a bajbajutott háborús gyermekek érdekében bárhol közbe lépni. „Egész sorozata van még Szegeden a szociálpolitikai alkotásoknak, amelyeknek alapjait Szalay József tevékenysége építette ki a világháború alatt.”¹⁹

A munkaügy terén szerzett tapasztalatairól a *Szegedi Napló* 1916. I. 27.-ei és 28.-ai számában *Szegedi munkaközvetítés* címmel kétrészes tanulmányt tett közzé.²⁰

Többek között erélyes és helyes intézkedésekkel védte a közönséget az élelmiszer uzsora ellen, amikor elrendelte, hogy

a tanyai termelőknek reggel kilenc óra előtt nem szabad a kofáknak eladni áruikat, hanem csak a fogyasztó közönségnek. Ezzel azt a gyakorlatot kívánta felszámolni, amely szerint a kofák a hajnali órákban felvásárolták az élelmiszereket, majd kétszeres áron adták el a közönségnek. „Az intézkedés a kofáknak nem tetszik, viszont a nagyközönség dicséretére számíthat.”²¹ A cikk szerzője egyúttal felhívta a figyelmet arra, hogy a tanyai gazdák közül többen úgy akarják kijátszani e fontos intézkedést, hogy kilenc óráig letakarva tartják áruikat.

1915. XI. 15-én délután félhatra értekezletet hívott össze a gyermekvédelem ügyében. A résztvevők széles köre érdemi tevékenységére világított rá, hogy meghívottak voltak a Feminista Egyesület, a Felebaráti Szeretet Szövetség, a Kisdédóvó Jótékony Nőegyesület, az Orvos-egyesület, a városi főorvosi hivatal munkatársai és vezető pedagógusok.²²

1917 őszén, hét szegedi orvossal közösen csecsemőbemutatót rendeztek a munkásotthonban. A munkásnyák mintegy 450-500 gyermeket vittek oda, előadást hallgattak meg, majd a zsűri tíz csecsemő édesanyjának 20-20 korona pénzzutalmat és gyermektápszert adott át.²³

Dr. SZALAY József szociális érzékenysége nemcsak a világháború időszakában, hanem korábban és később is, nemegyszer tetten érhető.

Özvegy dr. SZALAY Józsefné alig fél évvel élte túl férjét. A hetek óta súlyos vesebetegséggel Szegeden, majd Budapesten kórházban feküdt az özvegy, röviddel a fővárosban végrehajtott műtétet követően 1937. X. 21-én, 65 éves korában elhunyt. 1937. X. 24-én, vasárnap helyezték örök nyugalomra a Szegedi Belvárosi Temetőben lévő családi sírboltba, férje mellé. A temetésen megjelent a Magyar Királyi Rendőrség küldöttsége és a SZALAY-család nagyszámú rokonsága, ismerősei, valamint a barátok sokasága, a kulturális intézmények képviselői.²⁴

Tanulás, házasságkötés

SZALAY József a békéscsabai algimnáziumban és Szatmáron, majd a Budapesti Királyi Magyar Tudomány-Egyetem jogi karán tanult és a bécsi egyetemet is látogatta. 1894-ben szerzett jogtudományi doktorátust.²⁵

1926. VII. 5-én a békéscsabai régi algimnázium növendékeinek találkozóján két beszédet mondott. Méltatta a találkozó jelentőségét, majd volt igazgatójuk sírjánál emlékezett a tanulóévekre.²⁶

Az 1871-ben született, orosházai illetőségű menyasszonyával 1897. XII. 4-én kötött házasságot, melyben József, Margit, Ágnes és Sándor nevű gyermekeik születtek.²⁷

Dr. SZALAY József egész életét átfogta a közszereplés, melynek kezdete jól észrevehető fiatal korában, esetenként szakmai, szolgálati tevékenységéhez kapcsolódóan is. Részvétele, tisztségei és megbízatai arról tanúskodnak, hogy elkötelezett, cselekvő szereplője volt élete mozgalmas folyamatának, állásaiban és azon kívüli elfoglaltságaiban egyaránt. Szemléletét, munkavégzését mindenkor jellemezte a tisztességes helytállás, a közért való tenni akarás.

Hivatali szolgálata 1892-ben kezdődött, amikor Békés vármegye aljegyzőjévé választották. Két évvel később az orosházai járás szolgabírója lett.²⁸

A házassági anyakönyvi kivonat 1897-ben felvett bejegyzése arról tanúskodik, hogy a vőlegény tiszteletbeli főszolgabíró.²⁹

Az 1897. IV. 24-ei főispáni beiktató közgyűlés a megyebizottsági tagok sorában találta.³⁰

1900. IV. 19-én, a Gyulán tartott rendkívüli vármegyei közgyűlés tudomásul vette a belügyminiszternek azt a leiratát, amelyben közölte dr. SZALAY József szolgabíró ügyészségi megbízottul történt kirendelését.³¹

A társadalmi élet jeles eseményei voltak a farsangi bálók, melyekről a helyi lapok rendszeresen beszámoltak, s a résztvevő hölgyekről valamint a túlfizetőkről névsort tettek közzé.

Dr. SZALAY József, aki rendszerint rendezőként is közreműködött, jelen volt a gyulai polgári kör által 1894. VIII. 15-én tartott táncvigalmon, ahol 1 forint túlfizetést tett.³²

1896. II. 22-én a nőtlen urak bálján a belépőn felül 2 forintot fizetett be.³³

Megjelentek 1900-ban a csabai vívók bálján dr. SZALAY Józsefné (Orosháza) és SZALAY Ágnes, úgyszintén az orosházi vöröskereszt-egylet nagy sikerű jelmezes bálján, ahol SZALAYné rococo ruhát viselt.³⁴

E körben később sem tétlenkedtek, többek között részt vettek 1929-ben a Szegedi Csónakázó Egylet hagyományos bálján,³⁵ a következő évben a báli szezon legkimagaslóbb eseményén a „Tisza” Szegedi Evezős Egylet álarcos jelmezes bálján.³⁶

1901 decemberében Hódmező-Vásárhelyen tüdővész ellenes bizottság alakult, melynek társelnökeként dr. SZALAY József, a hölgybizottság tagjai között dr. SZALAY Józsefné szerepel.³⁷

Gyulán a József Főherceg Szanatórium-Egyesület 1902. évi február hó 1-én rendezett bált, melynek tiszta bevételét 3 155 korona 65 fillért az egyesület pénztárába bevételeztek. Felüljegyeztek, a békéscsabai SZALAYJózsefné (a főkapitány édesanyja) 8 koronát és dr. SZALAY József 5 koronát.³⁸

A hódmezővásárhelyi szanatórium bálrendező bizottsága elhatározta, hogy szintén ez évben, február 22-én fényes mulatságot fognak tartani. Gyulán, 1902. II. 1-én este fél 6 órakor Dr. SZALAY József, mint báli intézőbizottsági tag, vezetésével küldöttség kereste fel a főispán feleségét, aki a védnőknői tisztet elfogadta. A bálra Gyuláról is többen készülődtek, viszonzandó a vásárhelyiek báli részvételét.³⁹

Dr. SZALAY Józsefné, mint védnök, feltűnt az 1920. II. 1-én és 2-án budapesti példa nyomán tartott rendőrnapi támogatójaként. A rendezvényhez — sétahangverseny, művészhangverseny, díszelőadások, filmvetítések zajlottak — kapcsolódóan a

rendőrség javára pénzbeli és természetbeni adományokat gyűjtöttek.⁴⁰

Dr. SZALAY József nem tartotta távol magát a színjátszástól sem. 1894. XI. 24-én az Országos Vöröskereszt Egylet Orosházi Fiókja az Alföld-szálló nagytermében tartott műkedvelői színelőadást. A „*Nők az alkotmányban*” című darab szereposztásában, BÉRESI Vilmos alakítójaként került feltüntetésre. Az előadást táncmulatság követte.⁴¹

A 106 taggal bíró Orosházai Kaszinó 1898. februári közgyűlésén dr. SZALAY Józsefet igazgatónak választotta.⁴²

1899. I. 6-án, majd 2 év elteltével ismét, az orosházai polgári olvasóköri tisztújító közgyűlésén tiszteletbeli alelnöknek választották meg.⁴³

1899 tavaszán, Orosházán iparkiállítást rendeztek. A végrehajtó bizottság elszállásolási bizottságot alakított, melynek elnöki tisztét dr. SZALAY József töltötte be.⁴⁴

1899. október 16-án a boldogult *Erzsébet királyné* kegyeletes emlékére a fővárosban emelendő „Örökimádás temploma” budapesti központi bizottságának békésmegyei megbízottja által összehívott nagygyűlésen megyei középponti bizottságot alakítottak, melynek választmányi tagja lett SZALAY Józsefnek is volt.⁴⁵

A békésmegyei gazdasági egylet választmánya 1900. I. 13-án tartott ülésén Orosházára egyleti megbízottul dr. SZALAY Józsefet választották meg.⁴⁶

1900. III. 17-én az orosházai kereskedelmi csarnok hangversenyt tartott, melyet követően dr. SZALAY József szolgabíró, a kereskedelemről szóló élvezetes felolvasásával ismét kedves estét szerzett az orosháziaknak. A kereskedelem eredetétől az akkori kereskedelemig eljutó előadása mindvégig lebilincselő és szellemes volt.⁴⁷

1900. X. 21-én a lélekemelő, magasztos ünnep keretében történt új katolikus templom felszentelését és megáldását követő 25 terítékű ebéden résztvevő dr. SZALAY József, sajtóhírben, főszolgabíróként szerepelt.⁴⁸

Békés vármegye igazoló választmánya 1900. VIII. 23-án tartott ülésén rögzítette az orosházai dr. SZALAY József nevét

azon legtöbb adót fizetők között, akiknek az adója kétszeresen számíthatott.⁴⁹

Politikai szereplés gondolataként kevés alkalommal ugyan, de foglalkozott a rendőri pályán kívüli munkavégzés lehetőségével.

1901 nyarán arról készült közlemény, hogy dr. SZALAY József az orosházai járásba beosztott szolgabíró és tiszteletbeli főszolgabíró, akit az orosházai választókerület szabadelvű pártja képviselőjelöltté kiáltott ki, szolgabírói állásáról lemondott.⁵⁰ A lemondást az 1901. VII. 20-án tartott rendkívüli közgyűlésen a vármegye törvényhatósági bizottsága elfogadta és lelkiismeretes hivatali tevékenysége felett elismerését fejezte ki.⁵¹

A Békésmegyei közlöny 1901 őszén utalt arra, hogy Oroszházán a szabadelvű párt jelöltje dr. SZALAY József „ki mostanában kerületének községeit látogatja.”⁵² Képviselővé nem választották meg.

Egy évtized elteltével kiszemelték Békéscsaba polgármesterének. 1911 nyarán mozgalom indult, azért, hogy a negyvenezernél több lakosú Békéscsaba nagyközségből rendezett tanácsú város legyen, melynek több tisztviselői állásaira terveztek is jelöltek. Elsősorban azzal a témával foglalkoztak, hogy ki lesz a polgármester. „Legnagyobb pártja Szalay József dr. szegedi főkapitányhelyettesnek van, akit nagyon szeretnének megnyerni a város első tisztviselőjének.”⁵³ Békéscsabai polgármester sem lett.

1913-ban jelentkezett a Szegedi Kereskedelmi és Iparkamara vezető titkári állására. A sajtó szerint kiváló jogász és nagyon tevékeny ember. Régebb idő óta foglalkozik már közgazdasági és kereskedelmi kérdésekkel, gyakorlati téren nagy sikert ért el több kiállítás rendezésével. A választáskor azonban a 47 szavazatból csupán 2-öt kapott.⁵⁴

A rendőri pályán tartósan tevékenykedett dr. SZALAY József. 1902. év elején a Hódmezővásárhelyi rendőrkapitány Kolozsvárra történt kinevezésével megüresedett a városi rendőrkapitányi állás, amelyre a főispán dr. SZALAY József volt orosházai képviselőjelöltet és szolgabírót, tiszteletbeli főszolgabírót nevezte ki.⁵⁵ Ekkor Oroszházáról, Hódmezővásárhelyre költöz-

tek. E tisztségéből hamarosan bekapcsolódott a vidéki rendőrtisztviselőknek a rendőrség államosításáért folytatott küzdelmébe.⁵⁶

Oroszlánrészt vállalt a Hódmezővásárhelyen 1904. VIII. 14. és 28. között rendezett ipari és mezőgazdasági kiállítás szervezésében. Az 1902. IX. 4-én tartott ülésen alakult meg az előkészítő bizottság, amely a következő év decemberében választotta meg a vezetőiséget. A kiállítás elnöke dr. SZALAY József rendőrfőkapitány lett széleskörű jogosítványokkal. Közel 1 400 kiállító közölte részvételi szándákát, a kiadott belépőjegyek száma csaknem 45 000 volt. A kiállításról dr. SZALAY József rendkívül részletes, 136 oldalas végjelentést készített.⁵⁷

A kiállítás időtálló hozadéka a városi múzeum (1905) és a városi könyvtár (1907) létrejötte, melyek születésénél szintén bábáskodott a főkapitány. Utóbbi létrehozásának gondolatát 1906-ban, a *Vásárhely és Vidéke* című ellenzéki lap vetette föl. dr. SZALAY József a cselekvés élére állt, az 1880 óta beszerzett könyveket jegyzékbe rendezte, felsorolta a beszerzendő kiadványokat és elkészítette a könyvtári szabályzatot is.⁵⁸

A szegedi évek

1908 tavaszán Szeged rendőrfőkapitány-helyettesi székét foglalta el s egyúttal a rendőrbírói tisztséget is gyakorolta. Az eseményről a *Szegedi Napló* 1908. V. 23-án adott hírt *Az új főkapitány-helyettes* címmel.⁵⁹

A közigazgatási reformelképzelésekről és a munkájához tartozó rendőrbírói gyakorlatról, előadásokkal és publikációkkal nyújtott tájékoztatást a helyi közönségnek. Tág teret kapott ezekhez a *Szegedi Napló* 1911 első negyedévében megjelent számaiban is.⁶⁰

A Múzeumok és Könyvtárak Országos Szövetsége 1910. IX. 26-án és 27-én tartott nagygyűlésére Szegeden került sor. A minisztériumok képviselői vonattal érkeztek, akik elé dr. SZALAY József helyettes főkapitány, mint a jogadó- és elszállásoló bizottság elnöke, Kecskemétig utazott, tájékoztatásuk céljából.⁶¹

1910. november végén hivatali helyiségébe hívta meg a szegedi kocsmárosokat és bortermelőket, akik közel ötvenen jelentek meg. Intézkedésének célja az érintettek kioktatása volt, a bornyilvántartás mikénti vezetésére vonatkozóan, melyet az elmúlt két évben szabályoztak törvényi és földművelésügyi miniszteri szinten.⁶²

1911. I. 16-án tartotta első felolvasását a szegedi ügyvédi kamara nagytermében az újjászervezett Szegedi Jogász Egyesület. A törvényszéki bírák, ügyvédek, rendőrtisztviselők és más jogászok előtt dr. SZALAY József főkapitányhelyettes, a január elsején hatályba lépett rendőri büntetőeljárás rendelkezéseket ismertette. Előadását hosszan tartó tapssal, zajos éljenzéssel honorálták.⁶³

Felolvasásokon való részvétele továbbra is meglehetősen gyakori volt. 1912. II. 11-én délután félötkor a Szegedi Tisztviselők Otthona volt a színhely, ahol dr. SZALAY József *Karcolatok a rendőri büntető bíró szobáiból* címmel írt dolgozatát adta elő.⁶⁴

1911. év elején, mint kihágási bíró, több olyan hadkötelest megbírságot 20 koronára, akik elmulasztották a köteles jelentkezést. A legények a húsz koronákat nem fizették meg, hanem küldtek helyette egy levelet, melyben többek között azt írták, hogy vegye tudomásul, ha három napon belül nem engedi el a büntetést „ha tíz rendőr áll is mögötte, lelőjük. Ezt határoztuk mi tizennégyen, hadkötelesek.” dr. SZALAY József főkapitányhelyettes nem ijedt meg, a bírságot sem engedte el és rendőrökkel sem vette magát körül, ellenben életveszélyes fenyegetés miatt, ismeretlen tettes ellen megindította az eljárást.⁶⁵

1911 nyarán *Ne féltsék az önkormányzatok az autonóm jogukat* alcímmel osztotta meg gondolatait az olvasókkal. Hangsúlyozta, hogy a városok az anyagiak mellett erkölcsi hasznot is magukénak mondhatnak az államosítással, hiszen sokkal képzetebb, fegyelmezettebb és létszámában nagyobb rendőrség áll majd a közbiztonság rendelkezésére. Fontos ugyanakkor a pontosság és a körültekintés az előkészítésben és a végrehajtásban egyaránt. Véleménye szerint a rendőrség államosítását egybe kell kapcsolni a közegészségügy államosításával. Három fontos

változást hoz az államosítás, nevezetesen létszámemelést, fizetésemelést és minőségemelést. Az állam gondja lesz a teljes rendőri létszám biztosítása. Meg fog szűnni az aránytalanul rossz rendőri fizetés, amely néhány nagyobb város kivételével sajnálatos valóság. Az államrendőrség tisztjeitől a jogvégzettségén kívül, megfelelő gyakorlatot is elvár az állam. Egyúttal a rendőrlegénység képzése is magasabb színvonalúvá válik. Egyébként a rendőrtisztviselők országos egyesülete már tervet is készített a végrehajtásra.⁶⁶

Egy tömegoszlató fellépésről a *Délmagyarország* két alkalommal is írt. Egyszer a történések után, másodszer egy visszatalálás kapcsán, 2005-ben.⁶⁷

A munkásság 1912. június 12-én tartott tüntetését a szegedi rendőrség feloszlatta, melynek során többen megsérültek. A tudósító beszámolója szerint néhány túlbuzgó rendőrtisztviselő a tüntetésből botrányos és bűnös krónikát rendezett. A megnevezettek között szerepelt SZALAY József dr. helyettes főkapitány is. A népgyűlést követően mintegy ezer főt számláló tömeg, tüntető fölvonulásba kezdett, miközben éltették az általános választójogot és kiabáltak „szóval csupa olyan dolog történt, ami szokásos és természetes a szociálisták fölvonulásánál.”

A Kölcsey utcában egy gyalogos rendőrszakasz a menet útját állta, melyet azzal indokoltak, hogy a résztvevők vissza akartak menni a Tisza Lajos körútra egy ház ablakainak beverése végett. Az újságíró, aki állítása szerint a rendőrök mellett tartózkodott, azt hallotta, hogy dr. SZALAY József szólt az alkapitánynak „Ez gázság már, amit csinálnak.” Dr. TEMESVÁRY Géza alkapitány azt válaszolta, hogy mindjárt rendet csinál. Kavardás támadt, mire a főkapitányhelyettes azt kiáltotta, hogy „Elő a lovasrendőröket!” Nekik azonban megérkezésükkor már nem akadt dolguk, mivel a gyalogosok kardlappal szétkergették a tömeget. A helyszínen szolgálati feladatait teljesítő egyik rendőrbiztos később arról szólt, hogy eltalálta egy kő. A gyalogos rendőr szakaszt irányító alkapitány dr. TEMESVÁRY Géza jelentésére, a cikk szerzője szerint, dr. SOMOGYI Szilveszter főkapitány megjegyzése a következő volt: „Hát miért tettek kérem

ilyesmit? Nem meg mondtam, hogy minden összetűzést kerüljenek?” A rendőrség fellépése során többen megsérültek és ruházatukban is kárt szenvedtek.⁶⁸

Amikor, 1913-ban, Újszegeden kigyulladt a kendergyár a helyszínre érkezett rendőrök parancsnokaként kellett távol tartania a piros fényben úszó gyár körül összeverődött tömeget.⁶⁹

1914. VII. 25-én a háború mellett tüntető tömeget egész tüntető körútján elkísérte. Miután az idő későre járt barátságosan jelezte a résztvevőknek, hogy a lakosság éjszakai nyugalrát zavarni nemszabad és felszólította őket, hogy oszoljanak szét. „Holnap aztán folytathatják a tüntetést az urak.” Tíz óra tájban csendesen és rendben szétoszlott a tömeg.⁷⁰

1915 februárjában, szegedi főkapitányá történt kinevezésekor, a *Délmagyarország* tudósítója arról írt, hogy dr. SZALAY József közhivatali pályáján új, de nem az utolsó lépcső a város első számú rendőri állása. Mert egy ilyen európai vágású embernek a szegedi főkapitányi állás nem lehet a befejező állomása. „Nem az állás kicsiny, hanem Szalay József dr. nagy.”

Utalt arra, hogy SZALAY előbb Békés vármegye aljegyzője, majd szolgabírója volt. Rendőrségi pályafutását 1902-ben Hódmezővásárhelyen kezdte, 1908-tól pedig Szegeden működött, mint helyettes főkapitány. Utóbbi munkakörében tett szert arra a „páratlan népszerűségre, amely, kevés közéleti pályán működő embernek adatott meg Szegeden.”

Az új főkapitány programját, a következőkben körvonalazta „Új hivatalomban minden igyekezettel azon leszek, hogy a rendőrségünk modern szervezésének munkáját, amelyet elődöm, a mostani polgármester, annyi sikerrel irányított, tovább folytassam. Ez persze a háború alatt épp úgy akadályokba ütközik, mint más szervezési munka a közigazgatás körében. Egyelőre sürgetőbb napi teendőink vannak. Ezen kívül első helyen áll a piaci drágaság csökkentése, amiben a rendőri közigazgatásnak a tanáccsal együttesen kell működnie. Ami magát a közrendészetet illeti, az elődöm semmi kívánni valót sem hagyott hátra s ezen a téren most nincsenek nagyobb hiányok. Teljes mértékben igyekezni fogok, hogy a kielégítő viszonyokat állandóan fenn tartsam.”⁷¹

A kinevezést a főispán március 24-én jelentette be a város közgyűlésén. Ott élénk figyelem kísérte SZALAY székfoglaló beszédét „amelyben a főkapitány nagy koncepciójú egyénisége, tudásának és munkaképességének értékesége, a megfelelő perspektívában bontakozott ki.”⁷²

Dr. SZALAY József megköszönte a főispánnak a kinevezésben rejlő bizalmat, a kinevezés megtisztelő formáját, majd a polgármester, a tanács és a törvényhatósági bizottság jóakarátú támogatását kérte. A rendőrség ügyeit illetően kijelentette, hogy a törvényhatósági bizottság által nagyra értékelt elődjének nyomdokait kívánja követni. Most csak egy program létezhet, nevezetesen a megfogyatkozott tiszti és rendőri létszám munka erejének teljes kihasználásával ernyedetlenül dolgozni. Leszögezte, hogy e tekintetben magára szabja a legszigorúbb mértéket. Állította, hogy a háború teremtette viszonyok között a rendészet háttérbe szorul a főkapitány hatáskörébe jutó szociálpolitikai tennivalókkal szemben, amelyek leginkább a közegészség és a közélet területén jelentkeznek. Kötelessége a hatóságnak, hogy a polgárságot veszélyeztető ragályos betegségeket távolítsa egyrészt a közönség felvilágosításával, másrészt a vonatkozó törvények és szabályok szigorú végrehajtásával. Örömmel állapította meg azt, hogy eddigi intézkedései megértésre találtak és arra vonatkozóan jövőbeni reményét fejezte ki. A közélet tekintetében az a felfogása, hogy a gazdaságilag legyengült fogyasztó segítése, a legsürgősebb teendő. Beszédét megéljenezték. Ezt követően a közgyűlés megválasztotta az egészségügyi bizottságba.⁷³

Dr. SZALAY József kinevezését követően a *Hét* című folyóiratban közzétették arcképét és K. J. jelzéssel jellemzést is írtak az új szegedi főkapitányról, melyet a *Délmagyarország* is közreadott. E szerint Ő „kerek, tatárfejú, tiszta, mosolygósszemű fajmagyar, aki messziről nem látszik nagyon félelmesnek, de ha szóba áll veled, úgy találod, hogy közelebb áll a szobatudóshoz, a német professzorhoz, mint a rendőrkapitányhoz. [...] Hivataltos működésében szigorú, pontos, kemény legény, szabad óráiban azonban könyvgyűjtő, amatőr, polihisztor, európai műveltségű férfiú, amellet a megtestesült szerénység és egyszerűség.”⁷⁴

1918 novemberében a városi tanács több ülésén napirendre került a polgárőrség, amelynek létrehozása súlyos összegeket igényel a várostól. A polgárőrök javadalmazása naponta 5.000 koronába fog kerülni. Feltétlenül megbízhatók, köztük vannak a rendőrök, a csendőrök, a detektívek, és a kiszolgált altisztek mellett a mostani polgárőrségnek azok a tagjai, akik már teljesítettek katonai szolgálatot. A gyárakban és a közüzemeknél is ők fognak őrszolgálatot teljesíteni, mert a katonai őrségeket a környékbeli községekbe kellett kiküldeni a rend helyreállítására.

1918.XI. 14-én a főkapitány bejelentette, hogy a polgárőrség szervezése annyira előrehaladott, hogy rövid időn belül átveheti a közbiztonsági felügyeletet. A tervezett 6 szakasz létszáma 400 főt jelent, akiket a rendőrség 12 tisztje és 6 katonatiszt vezet. A parancsnoki teendőket a főkapitány látja el.⁷⁵

A szlavóniai Maradék község magyar lakossága 1911 karácsonyán 517 könyvet és könyvvásárlásra fordítandó 51 koronát vehetett át Szegedtől. Az ajándék, gyűjtés eredménye, melyet dr. SZALAY József szervezett, s melynek kapcsán ő maga 50 könyvet adományozott.⁷⁶

Dugonics Társaság⁷⁷ 1912. V. 16-án tartott közgyűlésén a tudományos osztályba rendes taggá felvette dr. SZALAY József helyettes főkapitányt, bibliográfust.⁷⁸

1917. XI. 5-én tartott tisztújító közgyűlésen elnökké választották meg, melyet követően dr. SZALAY József húsz éven át töltötte be e tiszteletet. A társaságban gyakorolt szerepe, irodalom- és művészetpártoló tevékenysége alapján is méltán tekinthető Szeged kiemelkedő egyéniségének.

A Dugonics Társaság PETŐFI Sándor születése századik évfordulójának ünneplésére 1922. XII. 16-ára és 17-ére tervezett rendezvény első napján tartandó felolvasás szereplőjeként dr. SZALAY József elnököt is megnevezték, nem kisebb személyek társaságában, mint JUHÁSZ Gyula és MÓRA Ferenc. Szavalatokat és zeneszámokat terveztek, bevonva a Szegedi Filharmonikusok Egyesületét és a Szegedi Dalárdát is.⁷⁹

1923. V. 22-én dr. SZALAY József tevékeny részvételével jubiláris matinén ünnepelték JUHÁSZ Gyulát. Közel 1 200 ember gyűlt össze a szegedi belvárosi moziban, ahol BABITS Mihály és KOSZTOLÁNYI Dezső felolvasásait követően a kerületi főkapitány, a Dugonics Társaság elnökeként köszöntötte a költőt. „Az ünnepély után a vendégek megtekintették Szalay főkapitány hatalmas könyvtárát, kéziratgyűjteményét, a szegedi kultúrpalotát, majd a főkapitány által rendezett banketten vettek részt a Tisza Szálló éttermében.”⁸⁰

1930. IV. 1-én a Magyar Távirati Iroda arról adott ki közleményt, hogy a Dugonics Társaság elnökének ismét dr. SZALAY József kerületi rendőrfőkapitányt választottak meg. A közgyűlés után tartott felolvasó ülésen a beteg JUHÁSZ Gyula költeményeiből dr. SZALAY József olvasott fel.⁸¹

Dr. SZALAY József kerületi főkapitány nevéhez fűződött a szegedi műgyűjtés fellendülése. 1912-ben nyilvánosságra léptek a szegedi műgyűjtők, mégpedig *Színházi Újság* karácsonyi számában közreadott dr. SZALAY József tanulmányával, amely vélhetően teljességgel tartalmazta a Szegeden élő, művészeti alkotásokat gyűjtők névsorát.⁸² Az akkor helyettes városi főkapitány területét a könyvek, a térképek, a kéziratok és a bibliofil kiadások képezték.

Dr. SZALAY József kezdeményezésére 1917-ben megalakult egy ad-hoc egyesület, a Szegedi Műbarátok Köre, amelyben elhatározták azt, hogy kiállítást rendeznek. A 1917. V. 27-én megnyitott kiállításnak oly nagy sikere volt, hogy az 1917. VI. 7-re tervezett zárás időpontját tíz nappal ki kellett tolni. Dr. SZALAY József könyvunikumokat, felbecsülhetetlen értékű kéziratokat, valamint plaketteket állított ki.

1920. II. 29-én, Szegeden megalakult a Múzeumbarátok Egyesülete. Kezdeményezőik voltak dr. SZALAY József kerületi rendőrfőkapitány és a MÓRA Ferenc a városi múzeum, valamint a könyvtár igazgatója. Az alakuló ülést levezető és intézőbizottsági taggá választott főkapitány bejelentette, hogy az új alakulatnak máris hatvan tagja van.⁸³

A városi múzeum által 1919 őszén rendezett plakettkiállításnak, majd az 1922-ben tartott könyvkiállításnak szintén tevékeny résztvevője volt.⁸⁴

1918 végén politikai döntés eredményeképpen nyugállományba vonult.⁸⁵ A mintegy esztendőnyi távollét a rendőri pályától nem gátolta abban, hogy a várossal való kapcsolata továbbra is fennmaradjon illetőleg a város előnyére, a lakosság érdekében cselekvő tevékenységet végezzen.

1918. XI. 1-én a sajtó arról adott hírt, hogy a Szociáldemokrata Párt küldöttsége megjelent a rendőrségen, amelyek nevében a rendőrkapitány jelentette be a Nemzeti Tanácshoz történő csatlakozást. Dr. SZALAY József is kifejezésre juttatta a Nemzeti Tanáccsal való szolidaritását. A támogató felvonuláson nemzeti színű lobogóval jelentek meg a tisztek által vezetett rendőrök és detektívek, a tömeg lelkes éljenzését kiváltva.⁸⁶

Csaknem egy hét elteltével közreadták, hogy a személyi állományba visszatértek a katonai szolgálatot teljesítők, akiket a főkapitány bőségesen ellátott feladatokkal. Hangsúlyozták, hogy a rendőrség tisztikara és legénysége, a legkritikusabb napokban, egyaránt példás helytállást tanúsított, s nagyszerű magatartásukért nem maradhat el a testület jutalma.⁸⁷

A főkapitány által 1918. XI. 6-án kibocsátott napiparancs rögzítette, hogy a kor szellemének megfelelően, felsőbb rendeletre a címzések elmaradnak, mint a megszólításban, mint az írásban, a hivatalos és a társadalmi érintkezésben egyaránt. Csúpan az úr kifejezés használatos.⁸⁸

1918. XI. 13-án a városban elterjedt annak híre, hogy dr. SZALAY József főkapitány sürgős szabadságot kért a polgármestertől, aki a kérelmet nyomban teljesítette. Egyesek azt is tudni vélték, hogy a főkapitány nem tér vissza székébe. A tisztviselők úgy értesültek, hogy a főkapitány megtiltotta állományának a Szociáldemokrata Pártba történő belépést. Sokan a főkapitánynak tulajdonították, hogy őrizetlenül maradt a szivattyútelep és a hidakat sem őrzik. A rendőrtisztviselők az ellenpanaszkodnak, hogy aktákat kell elintézniük közbiztonsági szolgálatban történő részvétel helyett. A város érdekében le-

folytatandó sürgős vizsgálat elkerülhetetlen a súlyos vádak valódiságának megállapítása vagy kizárása végett. A *Délmagyarország* munkatársának dr. SZALAY József kijelentette, hogy nem kért szabadságot, főleg most nem, amikor fontos ügyek elintézése vár rá. „Ami a rendőrségnek a Szociáldemokrata Pártba való belépését illeti, az a felfogásom, hogy a rendőrségnek pártatlannak kell lenni, már pedig ha belépnek valamelyik pártba, akkor ennek a pártnak természetesen párhűséggel tartoznak.”⁸⁹ A Nemzeti Tanács véleménye az volt, hogy mindenki abba a pártba lép be, amelyikbe akar.

„Megállapítható, a főkapitány csak a polgármester és a Nemzeti Tanács határozata után adta beleegyezését abba, hogy a rendőrség alkalmazottjai elveiket követhessék és szabadon határozhassanak a fölött, ami a mai időkben mindenkinek szuverén joga. A magunk részéről nem helyteleníthetjük eléggé a főkapitány állásfoglalását, amit egyáltalán nem ment az a körülmény, hogy később beleegyezését adta.”⁹⁰

A következő napon újabb vádakról tudósítottak. A legutóbbi munkapárti nagygyűlésről a főkapitány kiutasította a Szociáldemokrata Párt elnökét és titkárát, sőt az is szóba került, hogy a szeptemberi sztrájk kitörésekor fejbe lövetéssel fenyegette meg a párt, vezető embereit. „A Munkástanács több ízben foglalkozott a főkapitány ügyeivel és a Nemzeti Tanácsnak is bejelentették, hogy a munkásság a főkapitány azonnali eltávolítását kívánja.”⁹¹ A Nemzeti Tanács előző napi ülésén, megbízható értesülés szerint, azt a határozatot hozta, hogy a főkapitánynak távozni kell. A Munkástanács ismét tárgyalta az ügyet, melynek során az a nézet alakult ki, hogy most már dr. SZALAY József huszonnégy óra hosszat sem maradhat a helyén.⁹²

1918. XI. 16-án már arról írt a napisajtó, hogy dr. SZALAY József főkapitány a közte és a rendőrségi alkalmazottak között az utóbbi időkben keletkezett nézeteltérésekre figyelemmel, nyugdíjaztatási kérelmet adott be a polgármesterhez. Indokolásul megrokkant egészségi állapotát hozta fel és a tisztii főorvostól bizonyítványt kért arról, hogy teljesen ki van merülve. A kérelmet a decemberi közgyűlés napirendjére tűzték s a döntésig a főkapitány szabadságra megy.⁹³

A *Délmagyarország* tudósítója szerint 1918. XII. 19-én, a lehető leglányhábbr érdeklődés mellett lefolytatott közgyűlés egyhangú határozattal nyugdíjazta dr. SZALAY József főkapitányt. A tiszti főorvos ideggyengeségre való tekintettel 3 havi szabadság engedélyezését javasolta, a tanács a nyugdíjazás elvi kimondását kérte. A nyugdíjbizottság is az utóbbi álláspontra helyezkedett azzal az indokolással, hogy a főorvos által megállapított betegség kizárja a főkapitány, állásba visszatérését. A közgyűlés a tanács javaslata mellett döntött.⁹⁴

Dr. SZALAY József a nyugállományba vonulását követően is cselekvő résztvevője maradt Szeged életének. Tagja volt annak a bizottságnak, amelyik több alkalommal utazott Bécsbe a fehérhátú pénzeknek, kék pénzekre történő cseréje végett. A napi sajtó beszámolt arról, hogy a bankok a már lefolytatott bankjegycsere ellenére sem rendelkeznek elegendő kék pénzzel, ezért újabb bizottság utazik Bécsbe 1918. VII. 3-án. A 25 és a 200 koronás bankjegyek beszolgáltatása nem kötelező ugyan, de kívánatos azért, hogy minél többen jussanak, az elfogadott pénzhez illetőleg megtörténjen a fehérhátúak végleges kivonása.⁹⁵

1918 október elején már arról is írtak, hogy a bizottság állandó tagja dr. SZALAY József a város megbízásából az üzemek részére gépszíjat és vegyi anyagot vásárolt. A beszerző csoportban résztvevők kijelölését dr. SZALAY József másodmagával végezte.⁹⁶

Amikor pedig tüdőgyulladásos és légúti megbetegedések ütötték fel fejüket dr. SZALAY József a város megbízásából szintén Bécsbe utazott ammóniák beszerzése végett. A tiszti főorvosi hivatal véleménye szerint a megbetegedések a jéghiánnyal állnak összefüggésben, a beszerzett áru pedig a jéggyártáshoz szükséges. A sikeres vásárlás eredménye még nem volt érzékelhető, mert a szénhiány miatt a jéggyár üzembe helyezése nem történhetett meg.⁹⁷

A város részére szükséges anyagok beszerzésére 1918 október közepén is utazott Budapestre és Bécsbe.⁹⁸

Rendőrkerület élén

1919. X. 2-án rövid hír jelent meg arról, hogy dr. SZALAY József lesz újból a főkapitány. „Az októberi forradalom után dr. Szalay József főkapitány a munkásság akkori magatartása miatt ott hagyta állását. Azóta Szegednek nincs főkapitánya. Most úgy hírlík, hogy a Friedrich-kormány dr. Szalay József volt főkapitányt akarja visszarendelni állásába.”⁹⁹

A rendőrség államosítása során eddig a budapesti és a pestvidéki kerületi állami rendőrséget alakították meg. A szegedi kerülethez tartozik majd valószínűleg Dorozsma, Algyő, Sándorfalva is. A kerület főkapitányává a kormány, az újság értesülése szerint, dr. SZALAY József nyugalmazott főkapitányt nevez ki.¹⁰⁰

A *Délmagyarország* már 1919. X. 22-én, előző napi cikkére visszautalva, dr. SZALAY József kinevezését tényként kezelte. „A hivatalos lap még nem közölte a kinevezést, de Szalay megbízatása befejezett tény, amely a rendőrség államosításának ügyével függ össze.”¹⁰¹ Közölték, hogy a belügyminisztérium előrehaladott állapotban lévő munkálatai kapcsán a szegedi kerületi rendőrség megszervezését a volt városi főkapitány hajtja végre. A székesfehérvári átszervezést már teljesen befejezték, „most folyik a fővárosi rendőrség átszervezése és azután kerül a sor a szegedi kerületre.”¹⁰² A cikk kitért arra is, hogy az átszervezés egyik alapelve szerint a rendőrségi állomány megbízható tagjait felveszik az új alakulatokba. „Nem lehetetlen, hogy a kerületi rendőri főkapitányságok területileg egybeesnek majd a kerületi katonai és csendőrparancsnokságokkal és a kerületi kormánybiztosságokkal.”¹⁰³ Ekkor dr. SZALAY József a fővárosban tartózkodott.

Az 1918. XI. 12-én megjelent, interjúval egybekötött hosszú tudósítás azért is fegyelemre méltó, mert tájékoztatást ad az államosítás menetéről, különösen a Szegedet érintő történésekről. A kezdő mondat közli, hogy dr. SZALAY Józsefet Szeged város volt főkapitányát miniszteri tanácsosi rangban kerületi főkapitánnyá nevezte ki a kormány. Dr. SZALAY József egy hétig a fővárosban tartózkodott, a belügyminisztériumban tárgyalt a rendőrkerület megszervezéséről. Hazaérkezését követően fogadta a szegedi sajtó képviselőit, akiknek részletes tájékoztatást

adott. Szólt arról, hogy az utolsó évtizedben a kormány szándékában állt a vidéki rendőrség államosítása, oly annyira, hogy 1912-ben arról törvényjavaslat is készült. A világháború elterelő nehézségeit követően a 1918-ban létrejött a WEKERLE-féle törvényjavaslat, de azt sem sikerült tárgyalás alá venni.

A közelmúltban a képviselőház együtt nemlétében a minisztertanács törvényt pótló szükségrendeletet¹⁰⁴ bocsátott ki a rendőrség államosítása tárgyában, amely szerint az államrendőrség ellátja a közbiztonsági rendészet egész körét, gyakorolja az igazgatási rendészetet és a rendőri büntetőbíráskodást. A rendőrkerületek közül a pestvidéki, a székesfehérvári, a szombathelyi és a szegedi kerületek felállítása történt meg ez ideig. A városi rendőrségek és a határrendőrség állománya rendelkezési állományba kerül, melynek tartama alatt a rendőrségi alkalmazottak elő nem léptethetők, új javadalomban nem részesíthetők. A rendelkezési állapot maximuma hat hónap. A kinevezéseknél humánusan mérlegelik ugyan a múlt érdemeit, de szigorúan esnek latba azok a képességek, amelyekkel az államrendőrség személyzetének bírnia kell. Szolgálati érdekből lesznek áthelyezések, azonban minden méltányos körülményt figyelembe vesznek. A régi elnevezések megszűnnek. Akit az állami rendőrség nem vesz át, azt szabályszerű elbánásra (tovább alkalmazás, nyugdíjazás, végkielégítés) visszabocsátja az illető városának rendelkezésére. Az állami rendőrség költségeit az állam viseli, azonban az államköltségvetési év végéig az illető városok, mivel korábban támogatásban részesültek. A városok tartoznak díjmentesen átadni a szükséges helyiségeket. A másodfokú rendőrhatóságot, és a rendőri állomány feletti fegyelmi jogot a kerületi főkapitány gyakorolja. A legfelsőbb felügyelő és ellenőrző hatóság a belügyminiszter.

A szegedi rendőrkerület felállításának határideje 1918. XI. 15. az elrendelő határozat 1918. XI. 5-én kelt. A kerületi rendőrfőkapitányság működési területe egyelőre Pest vármegyének a pestvidéki rendőrkerületbe nem osztott részére, Csongrádvármegyének a Tiszán inneni része, Szeged és Kecskemét, továbbá Kiskunhalas és Kiskunfélegyháza városokra terjed ki. Dr. SZA-

LAY József már átadta a kerületi kormánybiztosnak és a polgármesternek az államosításra vonatkozó rendeleteket és utóbbit kérte a szükséges intézkedések megtételére.

A kerületi főkapitányság hivatala egyelőre a törvényszéken kerül elhelyezésre, megfelelő tiszti, segéd és felügyelői személyzettel.

Dr. SZALAY József kerületi főkapitánnyá történő kinevezését megelőzően, annak illetőleg az államosításnak a tervét bejelentették a francia városkormányzónál, aki azt jóváhagyólag tudomásul vette.¹⁰⁵

A *Belügyi Közlöny* „Személyi hírek” rovatában 1919. XI. 16-án tette közzé dr. SZALAY József szegedi rendőrkerületi főkapitánnyá történt kinevezését. A Magyar Királyi Állami Rendőrség tisztségviselői új rangsorának 1924-ben végrehajtott megállapítása kimutatta, hogy beosztásba, az V. fizetési osztályba, kerülésének időpontja 1919. XI. 4.¹⁰⁶

1919. XI. 15-én, szombaton, délelőtt 10⁰⁰ órakor megtörtént a szegedi rendőrség államosítása, amely az induláskor a városi rendőrség volt szervezetében még nem hozott változást. A városi tanács előző nap rendkívüli ülésén tanácskozott az ügyről, amikor a polgármester arra vonatkozóan is intézkedett, hogy a rendőrség tiszti kara szombaton 10⁰⁰ órakor jelenjen meg a kerületi rendőrfőkapitány előtt. Dr. SZALAY József felolvasta az államosításra vonatkozó rendeleteket és közölte, hogy a teljes állomány, rendelkezési állapotba került. A tisztikar ezt tudomásul vette. A történelekről 12/919. szám alatt jegyzőkönyv készült, melyben rögzítésre került, hogy a vonatkozó belügyminiszteri rendeletek tartalmazták a rendelkezési állapotba helyezésről szóló elhatározást. A jelenlévők a döntést tudomásul vették, a jegyzőkönyvet aláírták. A főkapitány utasította a szegedi, immár állami, rendőrség vezetőjét, hogy a városi rendőrség rendelkezési állományba való helyezését és az állami rendőrségi minőségben való szolgálatát az esetleg elmaradt tisztviselőkkel, a polgári biztosokkal és az őrszemélyzettel még a nap folyamán közölje.

Az aláírást követően Szeged város állami rendőrségének vezetője üdvözölte a kerületi főkapitányt és kijelentette, hogy az államosított rendőrség épp oly odaadással fogja az államot

szolgálni, mint ahogy a várost szolgálták. Dr. SZALAY József megköszönve az üdvözlést kérte, hogy a testület tagjai a fontos állami érdekre tekintettel végezzék lelkiismeretes munkájukat. Ha a személyi kérdések intézésénél sérelem érné őket, forduljanak hozzá bizalommal. A megjelentek megélték a kerületi főkapitányt.

A következő év elején már arról írt a helyi sajtó, hogy megtörténtek az államrendőrséghez a kinevezések, melyek január elsejétől visszamenőleges hatályúak.

1920. március elején a román megszállás alól felszabadult területeken, Hódmezővásárhelyen, Orosházán, Békéscsabán és Gyulán folytatta, majd 1921 augusztus végén a szerb impérium alól felszabadult bajai területen fejezte be az állami rendőrség megszervezését. Szegeden 1920. III. 1-én déli 12⁰⁰ órakor vette vissza a város vezetése a hatalmat a francia megszállóktól.¹⁰⁷

1921 őszén HORTHY Miklós kormányzó 2 napos látogatást tett Szegeden. A rendőrség fokozott megterhelését jelentő esemény rendben zajlott le. A kormányzó elutazása előtt legmagasabb megelégedését fejezte ki a kerületi főkapitánynak. Az elismerésről a szegedi városi főkapitány napi parancsban tájékoztatta az állományt.¹⁰⁸

Az 1928. évi hangversenyszezon hatalmas szenzációja volt a Rendőri Gyermekvédelmi Szövetség javára rendezett jótékonycélú koncert, 1928. X. 7-én vasárnap délután 4⁰⁰ órai kezdettel, Békéscsabán az Ipartestület dísztermében. A védnökséget ellátók között szerepelt dr. SZALAY József is.¹⁰⁹

1929 áprilisában „*Rendőrség és kultúra*” címmel tartott előadást az Egyetembarátok Egyesületének a meghívására. Kifejtette többek között, hogy a közületek az állammá fejlődést követően ellenőrzés alá vették a gondolatot. Megszületett a cenzúra, amely alaposan belenyúlt a sajtó életébe. Amikor pedig az előzetes cenzúra a rendőrség feladatát képezte, az, népszerűtlenné tette a testületet. Párhuzamot vont a tisztességes sajtó és a gyűlöletre uszító, zsarolási manőverre alkalmas médium között. A sajtó küzd a túlkapasok ellen, azonban e fekélyt nem képes teljesen kiirtani. Véleménye szerint a pornográfikus írá-

sokat sikerült visszaszorítani, azok a megszállt területeken vannak jelen. Sokakat metelyez a ponyvairodalom és a színházak is eltérni látszanak a „magasabb kultúrhivatástól.”

A perverzítástól és az obszcenitástól a rendőrségnek kötelessége visszatartani a nyilvánosságot. „A rendőrség nem erkölcsbakter, hanem a kultúra megfelelő helyeire állítva, annak felelős öre.”¹¹⁰ Álláspontja szerint szükség van egy olyan szervre, amely a színházat, a sajtót, az irodalmat mentesítené a rendőrségtől. Ehhez a fővárosban fel kellene állítani egy magasrangú bíró vezetésével működő állandó irodalmi esküdtszékot, amely mindenről megállapítaná, hogy művészi-e vagy sem. A rendőrség szereplése csupán az észlelésre vagy a feljelentésre szorítkozna. A rendőrségnek az a feladata, hogy megakadályozza a közönség becspását, a kultúra örve alatt becsempészett dugáruval. A nyilvános helyeken végzett rendőri ügyeletről elmondta, hogy azokra nem volna szükség, ha a közönség ön-maga fenn tudná tartani a rendet. Dr. SZALAY József előadását a közönség perceként át tapsolta.¹¹¹

1930-ban a városatyá portrék sorozatban látott napvilágot, hogy dr. SZALAY Józsefben a tökéletes rendőrfőkapitányt becsülik, viszont az irodalom is magáénak vallja. Annyi bizonyos, hogy irodalmi tónust vitt a hivatalos működésébe. Az „írók, újságírók, művészek és egyéb csirkefogók társadalmában nagy rendet, fegyelmet tart, megvédi őket főleg önmaguk ellen, kényelmeseket karhatalommal rendel ki kulturális közmunkára, ez a főfoglalkozásából ered. (Hiszen sok minden egyében kívül épp azért nagyon alkalmas irodalmi-elnöknek, hogy legyen egy tekintélyünk, akinek senki sem mer ellentmondani. Viszont dr. SZALAY József úgy tud kérni, olyan lebilincselő mosollyal, hogy még az elvetemült gonosztevőben is megszólaltatja a lelkiismeretet. Hát még az íróban.)”¹¹²

Dr. SZALAY József 1931. XII. 31-ig, nyugállományba vonulásáig, vezette a Szegedi Kerületi Rendőrfőkapitányságot.

Kerületi szervezésben több mint egy évtizeden át működött a vidéki rendőrség, majd átszervezés következett. A racionalizálási bizottságban az a vélemény alakult ki, hogy az államosított vidéki rendőrség további fejlődéséhez szerencsés megoldás lenne a centralizálás, amely a közös vezető személyén át,

egyöntetűbbé tenné a rendőri eljárást, másrészt bizonyos és nem is jelentéktelen költségmegtakarítással járna. 1931 nyarán törvényi utasítás alapján, megindult az egységes összevont vidéki főkapitányság megszervezése.¹¹³ A döntést az 1932. I. 1-jén hatályba lépett kormányrendelet hozta meg.¹¹⁴ Budapest székhellyel megszületett a központi vidéki főkapitányság, budai Lánchíd utcai elhelyezéssel. Ekkortól a testület elnevezése Magyar Királyi Rendőrség.

A *Rendőr* 1929. X. 24-i számában megjelent „Szalay József dr. szegedi ker. főkapitány hatalmas tanulmánya, amely az államosított rendőrség tíz esztendőjének szakszerű kritikája.”¹¹⁵

Dr. SZALAY József gyászszertartásán elhangzott, hogy „A legmélyebb tisztelettel, csodálattal, a kivételes tehetséggel és képességekkel megáldott nagy szellemnek kijáró elismeréssel emlékezünk meg arról a hatalmas építő munkáról, melyet Szalay végzett, és amely munkának eredménye a m. kir. rendőrségnek immár teljesen kiépített szervezete.”¹¹⁶

Dr. SZALAY József halála kapcsán az életútja értékelésének a részeként azt is leírták, hogy „Tragédiája, hogy a vidéki rendőrség vezetésének központosítása az ő agyában fogamzott meg és maga ennek a szervezeti változásnak megvalósításakor került nyugalomba.”¹¹⁷

A szervezésben való részvételéért kormányzói elismerésben is részesült.

Nemzetközi együttműködésben

A nemzetközi rendőri együttműködés szervezett formájában a Magyar Királyi Rendőrség komolyan közreműködött, melynek egyik résztvevője volt kerületi főkapitányként dr. SZALAY József.

Bécsben az 1923. IX. 3-9. között, 20 ország 130 rendőrének részvételével megtartott tanácskozáson, a magyar küldöttség tagjaként egy nemzetközi rendőrhivatal felállításával foglalkozott.¹¹⁸

1925 májusában nyolchetes elfoglaltságot jelentett számára a New Yorkban megtartott nemzetközi rendőri konferencia.¹¹⁹

A tanulmányút állomásai voltak: az Amerikai Egyesült Államok, Kanada, London, Párizs és Karlsruhe, ahol rendőrttechnikai kiállítást tekintettek meg. A budapesti gyorsvonat megérkezésekor a szegedi vasútállomáson ünnepélyesen fogadta a kerületi főkapitányság tisztikara, a szegedi kapitányság tisztikara és egy rendőrlegénységi szakasz. Köszönetet mondott a tisztelegő fogadtatásért, majd az este folyamán interjút adott a *Dél-magyarország* munkatársának.

1925. IV. 28-án indultak el Budapestről, majd május elsején kezdték meg a tengeren történő átkelést. Kilencedikén érkeztek New Yorkba, ahol, a hivatalos tisztelgések után, óriási érdeklődés közepette zajlott le a negyvenhárom ország képviselőinek részvételével tartott nemzetközi kongresszus. Főbb témái voltak a városok forgalma, az ujjljenyomatok, személyeknek távolba azonosítása, a rendőri oktatás, a kábítószer elleni küzdelem. Nagyarányú kiállítással mutatták be New York rendőri intézményeit és hatezer rendőr felvonulásával tették látványossá a rendezvényt. A tanácskozás nyolcvan résztvevőjével együttesen tíz napos körutazást tettek egyesült államokbeli és kanadai nagyvárosokba, amelyekben rendőrintézményeket és nagy gyáratok vettek szemügyre. Ezután a magyar küldöttség Kanadába utazott, ahol tanulmányozták a lovasrendőrség működését. A szerzett benyomások tömegének feldolgozásához megfelelő időre volt szükség.¹²⁰

Elismerései

Dr. SZALAY József rendelkezett a II. osztályú Polgári Hadi Érdemkereszt¹²¹ és a Magyar Háborús Emlékérem kardokkal és sissakkal kitüntetésekkel. Utóbbi 1930. V. 29-én vette át a területileg illetékes vegyesdandárparancsnoktól a szegedi városháza előtti téren tartott ünnepségen.¹²²

1927. VI. 28-án és 29-én a Magyar Királyi Állami Rendőrség szegedi kerületének tisztikara rendezte meg az országos rendőrtisztai kardvívó versenyt és a hozzá kapcsolódó sportünnepélyt. 1927. VI. 28-án reggel, a megjelent magasrangú vendégek jelenlétében, a rendőrkerület tisztikara a főkapitánynak átadta a dr. SZALAY József díszserleget és az alapító oklevelet.

Az örökös vándordíjat dr. SZALAY József rendőri szolgálatának huszonötéves jubileumára alapították.¹²³

A közbiztonsági szolgálat terén sok éven át kifejtett buzgó és eredményes működéséért, a belügyminiszter előterjesztésére, kinyilvánított kormányzói elismerését 1928. I. 5-én adta tudtul a Magyar Távirati Iroda.¹²⁴

A Magyar Királyi Állami Rendőrség tíz éves fennállása alkalmából az intézmény megszervezésében, tovább fejlesztésében és kiépítésében kifejtett, illetve a közbiztonsági szolgálat terén kiváló buzgalommal és odaadással teljesített értékes szolgálataért a kormányzó újbóli elismerését nyilvánította ki. 1929. X. 21-én délelőtt a kormányzó fogadta a budapesti és 3 kerületi főkapitányt közöttük dr. SZALAY Józsefet. „A 20 percig tartó kihallgatás alatt a legteljesebb elismerését fejezte ki a m. kir. állami rendőrség munkája felett.”¹²⁵ E vezetők részt vettek délután 1 órakor a belügyminiszteri ünnepségen is.

1935. III. 12-én a kormány jóváhagyta a bölcsészettudományok tiszteletbeli doktorává való avatását.¹²⁶

Az esemény nagy sajtóvisszhangot kapott, melynek során nem mulasztották el hangsúlyozni a nyugalmazott rendőrkerületi főkapitány és a Dugonics Társaság elnöke címeket/rangokat.

A *Békés* munkatársa napokkal korábban jelezte, hogy a szegedi Ferenc József Tudományegyetem Tanácsa 1935. XI. 14-én az egyetem dísztermében nyilvános ülést tart, amelyen a bölcsészettudomány tiszteletbeli doktorává avatják dr. SZALAY József nyugalmazott rendőrkerületi főkapitányt, a szegedi Dugonics-társaság elnökét. „Ez a doktori diploma egy kiváló és lelkes irodalmi tevékenység érdemeinek elismerése. ... dr. Szalay József kiváló volt hivatali pályáján is, hiszen nagy közigazgatási tudásának és kifogástalan szolgálatának volt eredménye a rendőrkerületi főkapitányi állás, amelyet betöltött, de a zord rendőrhivatás teljesítése közben is mindig egyetlen ideálja vezette: az irodalom és a könyv.”¹²⁷

Az ünnepélyes külsőségek között történt avatáson dr. SZALAY József az egyetem századik tiszteletbeli doktora lett. Jelen voltak: a megyés püspök, a területen állomásozó vegyes dandár parancsnoka, a főispán, a szegedi, a békéscsabai, és a hódmezővásárhelyi polgármester, a Szegedi Királyi Ítéltábla elnöke, a bajtársi egyesületek küldöttségei és még sokan mások. Az egyetemi tanács határozatának ismertetését követően dr. SZALAY József ünnepélyes fogadalmat tett és átvette a doktori oklevelet. Az ezt követő köszöntések után, megható hangon köszönte meg az ünneplést. A tiszteletbeli doktorrá avatásról a *Magyar Rendőr* is adott tájékoztatást.¹²⁸

Összességében megállapítható, hogy dr. SZALAY József életét bemutatni törekvő szerzők, a „literátus főkapitány” igazi súlyát a rendőrtisztületen kívül végzett munkálkodásában jelölik, különösen az irodalom pártolás és a könyvgyűjtés területét érintően. Ezekén túl is komoly szerepet játszott mindenkori környezetének, főleg Szegednek, a közéletében.

1916. II. 11-én került színpadra Szegeden a CSERZY Mihály társzerzőségével írt 3 felvonásos népies színmű az *Ugarimadás*, amely állandó műdarabjává vált a vidéki színházaknak. A pénteki premiért követően a szerzők tiszteletére bankettet tartottak a Baross étteremben. Az 1916. II. 13-án vasárnap tartott második előadás előtt dr. SZALAY József érdekes, színvonalas beszédet tartott, melyet a közönség lelkes tapsokkal jutalmazott s nem kevésbé lelkesen ünnepelte a szerzőpárost. E népdráma könyvalakban is kiadásra került 1921 tavaszán.¹²⁹

A *Ciróka maróka* című és a *Zúzvara herceg viadala Kikelet herceggel* című írásaival a mesék világába is bejutott. Előbbi 1915. V. 13-án, utóbbit a következő év május 7-én adta közre a *Szegedi Napló*.¹³⁰

1919 őszén a Kolozsvári Egyetem Szegedre történő áthelyezésének előkészítésére csoportokból álló bizottságot hoztak létre. A bizottság elnöke a polgármester volt, dr. SZALAY József a jogi kar áthelyezésére alakult csoport tagja lett.¹³¹

A Délmagyarországi Automobil Klub 1928-ban történt megalakulásakor lelkes taps közepette mutatott rá SHVOY Kálmán érdemeire.¹³²

A 417 tagú Szeged-belvárosi Kaszinó 1929. évi nyilvántartásában a 32. választmányi tagként, a 328. sorszámon dr. SZALAY József a Magyar Királyi Állami Rendőrség kerületi főkapitánya, a Dugonics-Társaság elnöke szerepelt, akit 1932 tavaszán ismét választmányi tagnak választották.¹³³

A nagykorösi Arany János Társaság 1930. V. 25-i ülésén, MÓRA Ferencsel együtt, tiszteleti tagjául választotta.¹³⁴

1936-ban részt vett a Szegedi Szabadtéri Játékok szervezésében, mint az adminisztrálás irányítója, amely azt jelentette, hogy a rendezőségben intendánsként működött. Az irodai személyzetet a város bocsátotta a nyugállományú főkapitány rendelkezésére. Dr. SZALAY József a következő évben bejelentette, hogy nem vállalhatja tovább a játékok adminisztratív vezetését. Erre az elhatározásra családi körülményei késztették illetőleg orvosi tiltásra hárította el a megbízatást.¹³⁵

Az Angol-Magyar Bank Rt. szegedi fiókjintézete választmányának megalakulása óta tagja volt, ismereteinek és tapasztalatainak gazdag tárházából gyakran nyert támogatást a pénzügyintézet.¹³⁶

Dr. SZALAY József mintegy 14 000 kötetet kitevő, ritkaságokkal teli és rendkívül értékes könyvtára nem maradt egyben. Már életében megvált gyűjteménye 4 000 darabjától, a hátrahagyottak jelentős részét pedig gyermekei kénytelenek voltak, 1939-ben és 1940-ben, árveréseken értékesíteni. A postakarék-pénztár árverési csarnokában eladásra kiállított könyvek kapcsán tett egyik visszaemlékezésében a szerző leírta, hogy a kerületi főkapitány irodája a törvényszék első emeletén volt. Dr. SZALAY József ott helyezte el hatalmas könyvszekrényekben gyűjteményének egy részét, a legféltettebb, legjobban szeretett könyveit. Otthon a könyvtárszobájában pedig mintegy 10 000 kötetet őrzött. Szeged városa anyagiak hiányában nem tudta megvásárolni a nagy becsben tartott gyűjteményt.¹³⁷

Zárógondolatként álljon itt két olyan magvas vélemény, amely erősíti dr. SZALAY József példás életútját, méltán emelve azon rendőrtisztviselők közé, akik megörökítendőek a jövő számára is.

Dr. SZALAY József munkásságát a legtalálóbban talán az „Emlékkönyv dr. Ruszoly József egyetemi tanár 70. születésnapjára.” című gyűjteményes kötetben „Jogászok Móra szegedi környezetében.” címmel publikált APRÓ-féle tanulmányban foglaltak jellemzik „... ne feledkezzenek meg arról a rendőrfőkapitányról, aki nem csak azért volt nevezetes, mert bámulatos érzéke volt a könyvgyűjtés iránt, hanem azért is, mert tekintélyi palástjával védett meg írókat, akiket az ország más részeiben vogelfrei-jé tett az aljas gyűlölet.”¹³⁸

Az 1971-től épült, az előző évi árvízhez kapcsolódó Szent Gellért templom kapuját 1975-től szőlőfürtként érmek díszítik, amelyek szegedi születésű, vagy munkásságuk alapján a városhoz köthető, annak lakói számára példaként állítható személyek portréiból tevődnek ki. Közöttük található egy kerek kisplasztikai érme

„SZALAY JÓZSEF 1870-1937 FŐKAPITÁNY”
kőrirattal.¹³⁹

Jegyzetek:

¹LENGYEL András a bibliofil SZALAY József életrajzának elkészítésekor bizonyos tekintetben a *Szegedi Napló* írásaira támaszkodott, jelen tanulmány szerzője a szegedi időszakot illetően dominánsan a *Délmagyarország* lapszámain dolgozta fel.

A *Délmagyarország* először 1910. V. 22-én, vasárnap jelent meg 64 oldal terjedelemben, egyik legrégebbi és vidéken legnagyobb szervezetű, vezető helyet elfoglaló újságként.

Kisdedkorát megszűnésekkel tarkított bukdácsolás jellemezte, hiszen születési évében és 1912-ben is voltak időszakok, amikor nem jelent meg. Mindezekből évfolyamszámozási eltérések adódtak.

1920. V. 30-ai számukban közölték, hogy a lap megjelenése szünetelni fog.

- Keddtől kezdve szünetelni fog a *Délmagyarország* megjelenése. 3.p.

Ugyanezen év augusztus 15-én jelent meg újra, *Szeged* néven, délutánonként kiadott napilapként, 6 oldalon.

- *Alapkö.* 4.p.

1925. IV. 4-én, szombaton, a *Szeged* betiltásra került.

- *Szeged* napilap betiltása. 1.p.

Az újra indulás 1925. V. 17-én történt, ismét *Délmagyarország* néven.

- *Délmagyarország* néven újraindulás. 1.p.

²LENGYEL : 83.p.

³ A helyettes főkapitány gyásza. 7.p.

⁴ Szalay József temetése. 7.p.

⁵ Elhunyt özvegy Szalay Józsefné. 7.p.

⁶ - MNL.OL. MTI. 1932.III.29. SZALAY Sándor halála. 12. kiadás

- Szalay József dr. szegedi rendőrfőkapitány gyásza. 3.p.

⁷ - MNL.OL. MTI. op.cit. 1937.IV.25. Dr. SZALAY József nyá. ker. rendőrfőkapitány halála. 9. kiadás.

- Szerdán délben a múzeum oszlopcsarnokából temették SZALAY Józsefet a szegedi kultúra nagy halottját. 3-4.p.

⁸ Dr. SZALAY József temetésén a korabeli magyar rendvédelem kiválóságai és a helyi notabilitások vettek részt. A Magyar Királyi Rendőrség részéről jelen volt dr. ÉLIÁSSY Sándor vidéki főkapitány, JÓODY Endre rendőrfőtanácsos, dr. KRISZTINKOVICH Antal rendőrtanácsos és dr. HERENDY Elemér rendőrfelügyelő. A belügyminisztérium rendőri főosztályát dr. PETŐ Endre rendőrtanácsos képviselte, aki a boldogultnak hosszú éveken át legközvetlenebb munkatársaként dolgozott. Részt vett a temetésen IMECS György főispán, dr. PÁLFY József polgármester, dr. ERDÉLYI László rektor.

- MNL.OL. MTI. op.cit. 1937.IV.28. Dr. SZALAY József temetése. 11. kiadás.

- Dr. Szalay József temetése. 3.p.

⁹ RASKÓ Sándor apátplébános végezte el az egyházi gyászszertartást. Dr. BUÓCZ Béla szegedi rendőrfőkapitányhelyettes a magyar királyi államrendőrség, dr. TÓTH Béla helyettes polgármester a város közönsége, dr. TONELLI Sándor a Dugonics Társaság alelnöke, a Dugonics Társaság és több irodalmi társaság nevében tartotta meg gyászbeszédét. VÁRKONYI Hildebrandt egyetemi tanár a Ferenc József Tudományegyetem, dr. VINKLER Elemér kormánytanácsos a Nemzeti Egység Pártja szegedi szervezete, dr. FARAGÓ Sándor szerkesztő a Hódmezővásárhelyi Tornyai Társaság, dr. SAHIM-TÓTH Rafael a kiskunfélegyházi Móra Ferenc Társaság képviselőjében mondott búcsúszót.

Szalay József temetése. op.cit. 7.p.

¹⁰ A rendőri gyászkíséretet alkotó gyalogosokból, lovasokból és kerékpárosokból kombinált zászlóaljzat GYARMATI János felügyelő vezette. A gyalogságot JELENFY Szilárd főfelügyelő, a lovasosztagot KOVÁCS József felügyelő vezényelte. A családi sírbolt előtt SÍK Sándor egyetemi tanár, papköltő tartott búcsúbeszédet, majd a városplébános imája után dr. SZALAY József testét befogadta az anyaföld.

- MNL.OL. MTI. op.cit. 1937.IV.25. Dr. SZALAY József nyá. ker. rendőrfőkapitány halála. 9. kiadás.

- Szalay József temetése. op.cit. 7.p.

¹¹ Szerdán délben a múzeum oszlopcsarnokából temették SZALAY Józsefet a szegedi kultúra nagy halottját. 3-4.p.

¹² HÓMAN Bálint vallás- és közoktatásügyi miniszter mély megrendüléssel értesült SZALAY haláláról és a Dugonics Társaságnak küldött táviratában fejezte ki legőszintébb részvétét. Ugyancsak kifejezte táviratban részvétét

PRESZLY Elemér főispán, a Magyar Városok Kulturális Szövetsége, és a nagy-kőrösi Arany János irodalmi Társaság.

MNL.OL. MTI. op.cit. 1937.IV.27. Részvétnyilvánítások. 28. kiadás.

¹³ A Délmagyarországi Közművelődési Egyesületnek a szegedi városházán tartott közgyűlésén HERCZEG Ferenc egyesületi elnök kegyelettel beszélt SZALAY Józseféről, melyet követően a jelenlévők néma felállással adóztak az elhunyt emlékének.

MNL.OL. MTI. op.cit. 1937.V.7. délmagyarországi Közművelődési Egyesület megemlékezése. 14. kiadás.

¹⁴ Szerdán délben a múzeum oszlopcsarnokából temették SZALAY Józsefet a szegedi kultúra nagy halottját. 3-4.p.

¹⁵ KRISZTINKOVICH : 194.p.

¹⁶ Dr. SZALAY József nyug. kerületi főkapitány temetése. 218.p.

¹⁷ TOLNAI : 252-254.p.

¹⁸ VÁSÁRHELYI: 5-7.p.

¹⁹ Loc.cit.

²⁰ Loc.cit.

²¹ A piac megrendszabályozója Szalay József dr. főkapitány. 6.p.

²² Dr. MANN Jakab egyetemi tanár, udvari tanácsos, dr. TURC-HÚNYI Imre, a gyermekmenhely igazgató főorvosa, dr. KOVÁCS Ödön, dr. PARTOS Zoltán orvosok, valamint KISS Ferenc és dr. KÓSZÓ István, a tanyai elemi iskolák elnökei. Tanácskozás a gyermekhalandóság csökkentéséről. 5.p.

²³ Csecsemőbemutató a Munkásotthonban. 6.p.

²⁴ A temetési szertartást dr. RASKÓ Sándor pápai prelátus végezte nagy papi segédlettel.

Meghalt özv. dr. Szalay Józsefné. 6.p.

²⁵ *Egyetemi almanach 1888* ; *Egyetemi almanach 1890.* I/113.p. Az évkönyvekben két SZALAY József szerepel, egyik 1886-tól, a másik 1889-től. Életkora alapján valószínű, hogy 1889-től látogatta a budapesti egyetem jogi karát. Doktori címét — a *Délmagyarországban* megjelent nekrológ szerint — 1893-ban szerezte meg, mint államtudományi doktorátust.

- Szerdán délben a múzeum oszlopcsarnokából temetik Szalay Józsefet a szegedi kultúra nagy halottját. op.cit.

LENGYEL András és HABERMANN Gusztáv szerint 1894-ben szerzett jogi doktorátust vélhetően Bécsben. Akkoriban a doktorátus megszerzése más egyetemen is történhetett, mint amelyet a hallgató látogatott. Egyébként a HA HABERMANN Gusztáv által közölt életrajzi adatok néhány esetben tévesnek és ellentmondásosnak tűnnek.

- LENGYEL op. cit. 84.p. ; HABERMANN: 226.p.

²⁶ Öregdiákok találkozója a békéscsabai algimnáziumban. 1.p.

²⁷ Felesége leánykori neve FEKETE Berta volt. Az életrajzok és a nekrológok az egyéb eltérések mellett nem tesznek említést a tragikus körülmények között elhunyt Sándor nevű fiúkról sem.

HABERMANN: op.cit. 226.p. ; LENGYEL op. cit. 84.p. ; Szerdán délben a múzeum oszlopcsarnokából temetik Szalay Józsefet a szegedi kultúra nagy halottját. op.cit.

²⁸HABERMANN szerint 1896-ban lett szolgabíró. Mindenesetre 1894 nyarán felállított kisajátítási bizottság tagjaként, mint vármegyei aljegyző szerepelt.

HABERMANN: op.cit. ; A közigazgatási bizottság ülése. Augusztus hava 6-án. 1.p. ; Szerdán délben a múzeum oszlopcsarnokából temetik Szalay Józsefet a szegedi kultúra nagy halottját. op.cit.

²⁹LENGYEL: op.cit. 84.p.

³⁰Főispáni beiktató közgyűlés. 2.p.

³¹ Az ügyészségi megbízot intézményét a bűnvádi perrendtartásról szóló 1896/XXXIII.tc. vezette be azért, hogy korábban a vizsgálóbíró, a közvádlo és az ítélőbíró teendőit együttesen ellátó egyesbíró ez alól felszabadítsa és elfogulatlanságát megőrizze. 522. § *A közvádat a járásbírótság előtt rendszerint ügyészségi megbízott képviseli.* nem azonos a királyi ügyésszel és a legfelsőbb ügyészi utasításban szereplő ügyészségi megbízottal.

1896/XXXIII.tc. ; Dr. Szalay József ügyészségi megbízotti kirendelése. 89.p. ; Dr. Szalay József ügyészségi megbízotti kirendelése. A vármegye rendkívüli közgyűlése. 5.p.

³² A gyulai polgári kör táncvigalma. 3.p.

³³Nőtlen urak bálja. 3.p.

³⁴ A csabai vívók bálja. 3.p.

³⁵ Csónakázó bál. 4.p.

³⁶ Fényes külsőségek között tartották meg a „Tisza” evezősök karneválját. 2.p.

³⁷ FÖLDVÁRI : 91.p.

³⁸ Nyilvános számadás és köszönet. 3.p.

³⁹ Loc.cit. ; Hódmezővásárhelyi szanatórium bál. 3.p.

⁴⁰ Rendőrnapi Szegeden. 4.p. ; Rendőrnapi felhívás, Szeged város közönségéhez. 4.p.

⁴¹ Vörös-kereszt egyesület színi előadása. 5.p.

⁴² Az Orosházi Kaszinó évi közgyűlését vasárnap tartotta meg. 3.p.

⁴³ Az orosházi polgári olvasókör tisztújító közgyűlése. 3.p.

⁴⁴ Az orosházi iparkiallítás. 3.p.

⁴⁵ Az „Örökimadás Temploma” budapesti központi bizottság békés vármegyei megbízottja gróf cziráky ALMÁSY Erzsébet volt.

Az „Örökimadás Temploma” gyulai közgyűlése. 4.p.

⁴⁶ A békésmegyei gazdasági egyesület ülése. 3.p.

⁴⁷ Hangverseny Orosházán. 3.p.

⁴⁸ Templomszentelés Csorváson. 2.p.

⁴⁹ A vármegye igazoló választmányának ülése. 2.p.

⁵⁰ Dr. Szalay József képviselőjelöltté kikiáltása. 4.p.

⁵¹ Dr. Szalay József szolgabírói állásáról lemondás. 199.p. ; Dr. Szalay József szolgabírói állásáról lemondásának elfogadása. 206.p.

⁵² Választási mozgalmak. Jelölések, pártgyűlések. 4.p.

⁵³ Szalay József dr. békéscsabai polgármester. 4.p.

⁵⁴ A kereskedelmi és iparkamara vezető titkári állására jelentkezett Szalay József dr. 3.p.

⁵⁵ Hódmezővásárhely rendőrkapitánya. 3.p.

⁵⁶ TISZA : 205.p.

⁵⁷ MNL.CsML.HL. IV.1437. A hódmezővásárhelyi 1904. évi Ipari és Mezőgazdasági Kiállítás iratai. 1902-1905. ; NAGY Vera: 29-74.p.

⁵⁸ A kiállításon berendeztek egy művészobát, annak tárgyai segítették a múzeum kialakítását. TORNYAI János (1869-1936) a múzeum névadója, Hódmezővásárhely szülötte, festő, az alföldi iskola kiemelkedő mestere. KISS Lajos (1881-1965) szintén hódmezővásárhelyi néprajzkutatóval gyűjtötték a vásárhelyi népművészeti emlékeket, amelyek a múzeum alapjait képezték. A múzeum megnyitásáról a város 1905. II. 15-én döntött, a könyvtár az első látogatóját, 1907. V. 12-én fogadta.

KÖSZEGFALVI

⁵⁹ LENGYEL : op.cit. 84.p. ; Szerdán délben a múzeum oszlopcarnokából temetik Szalay Józsefet a szegedi kultúra nagy halottját. 3-4.p.

⁶⁰ LENGYEL : op.cit. 84.p.

⁶¹ A szegedi országos nagygyűlés. 8.p.

⁶² 1908/XLVII.tc. ; Korcsmárosok a rendőrségen, kioktatás a bor paragrafusokban. 7.p.

⁶³ 1908/XXXVI.tc. ; A rendőri büntető eljárás. Szalay József dr. fölolvasása.

⁶⁴ Felolvasó estély az Otthonban. 7.p.

⁶⁵ A szegedi „Fekete kéz”. 7.p.

⁶⁶ A vidéki rendőrségek államosítása. 1.p.

⁶⁷ Véres attak a Kölcsey-utcában. A rendőrség kirohanása. 6.p.

⁶⁸ Loc.cit.

⁶⁹ Nagy tűz Szegeden. 3.p.

⁷⁰ Tüntetés a háború mellett. 7.p.

⁷¹ Szalay József dr. főkapitány.

⁷² Loc.cit.

⁷³ Fontos városi ügyek a közgyűlés előtt. 3.p.

⁷⁴ A Hét Szalay Józseféről. 5.p.

⁷⁵ A rendőri létszám apadása miatt és ott, ahol helyi rendőrség nem volt szervezve, a közrend és a közbiztonság megóvása, valamint a közegészségügyi egyéb rendészeti feladatok teljesítése céljából, belügyminiszteri engedéllyel, polgári őrséget lehetett szervezni. A polgári őrség, mint a helyi közrend és közbiztonság fenntartására és fontos rendészeti feladatok teljesítésére alakult örtestület, közvetlenül az elsőfokú rendőrhatalomnak volt alárendelve és mindenben annak utasításai szerint volt köteles eljárni.

- 4 220/1914. (IX. 16) BM.r.

- Négyszáz válogatott polgárőr tart rendet 3 városban. 500 menekült van már Szegeden. 3.p.

1918-ban kormányrendelet is tett említést a polgárorségről Magyarország demokratikus függetlenségének, belső rendjének, lakosságának személy- és vagyonbiztonsága, valamint általában a törvényes rendfenntartásnak biztosítására létesítendő szervezetek között. A belügyminiszternek külön értelmezésben is fel kellett hívnia a figyelmet arra, hogy a polgárország a helyi közrend fenntartására hivatott polgári testület, melynek megalakításáról, minden egyes helyhatóság maga gondoskodik. E polgárország a Tanácsköztársaság kikiáltásáig működött.

- 5 220/1918. (XI. 11.) ME.r.

- Szervezik a polgárorséget.

⁷⁶ A szlavóniai magyarokért. 5.p.

⁷⁷ DUGONICS András (1740-1818) Szegeden született szerzetes, az első magyar regény, az *Etelka* szerzője. A róla elnevezett társaság 1892-ben alakult meg, Szeged irodalmi, művészeti és tudományos életének művelését célozva. Több mint 300 ülésen ezret meghaladó előadást hallhatott Szeged irodalomrajongó közönsége. A társaság küzdött Szeged egyetemi várossá fejlesztéséért is.

FIBRÁS: 294-298.p. ; PÁLFY: 291-294.p.

⁷⁸ BÍRÓ – BALOGH : 99.p.

⁷⁹ MNL.OL.MTI. 1922. X. 18. *Petőfi születésének 100. évfordulója*. 14. kiadás.

⁸⁰ SZ.L. : Egész Szeged ünnepelte JUHÁSZ Gyulát, jubiláris matiné a költő tiszteletére. 2.p.

⁸¹ MNL.OL.MTI. 1930.IV.1. *Dugonics Társaság tisztújító közgyűlés*. 4. kiadás.

⁸² E munka különnyomata LUGOSI Döme a *Színházi Újság* főszerkesztője szerint fontos okmánya Szeged kultúrtörténetének. Méltatást kapott „Műgyűjtők” címmel a *Jövendő* irodalmi, művészeti és kritikai szemle 1912. februári számában, azzal, hogy államilag kellene kezelni a kérdést. Dr. SZALAY József csupán a szegedi gyűjtőket írta össze, akiknek anyagai komoly múzeumot tettek volna ki.

- Méltatás Szalay műgyűjtőkről szóló füzeteről a jövendő február havi számában. 8.p.

- SZALAY: *Műgyűjtésről: szegedi amatőrök*.

⁸³ Megalakult a múzeumbarátok egyesülete. 4.p.

⁸⁴ LUGOSI: 15-16.p.

⁸⁵ Szerdán délben a múzeum oszlopcsarnokából temetik Szalay Józsefet a szegedi kultúra nagy halottját. op.cit. 3-4.p. ; HABERMAN: op.cit.

⁸⁶ Szegeden 1918. október végén megalakult a Nemzeti Tanács, 1918. XI. 3-án a Munkástanács, a következő év elején pedig a közgyűlés felosztatását követően a Néptanács. 1919. III. 22-én a proletárdiktatúra direktórium a vette át a közigazgatás irányítását. A francia fellépést követően a direktórium tagjai 1919. III. 26-án elhagyták a várost. A következő napon a francia városkormányzó visszahelyezte hivatalába a KÁROLYI-kormány által kinevezett tisztségviselőket. A francia megszállás 1918 decemberétől 1920 márciusáig tartott.

- Szeged népének demonstrációja a Nemzeti Tanács mellett. 5-6.p.

- TONELLI : 48.p.

- NAGY Miklós: 303-320.p.
- ⁸⁷ Változások a rendőrségen. 6.p.
- ⁸⁸ A mai kor szellemének megfelelően. 6.p.
- ⁸⁹ Nem távozik a főkapitány. 6.p.
- ⁹⁰ Loc.cit.
- ⁹¹ A Munkástanács követeli a főkapitány eltávolítását. 6-7.p.
- ⁹² Loc.cit.
- ⁹³ Nyugdíjba megy a főkapitány. 6.p.
- ⁹⁴ Nyugdíjazták a főkapitányt és a katonai tanácsost. 3-4.p.
- ⁹⁵ Az állampénztár ismét csak fehérvált pénzekkel fizet. 2.p.
- ⁹⁶ Az Osztrák-Magyar Bank által kibocsátott bakjegyek kék tónusúak voltak, azokat kék pénzeknek nevezték. 1918. X. 30-án forgalomba hoztak 25 és 200 koronásokat, amelyeknek a hátlapjuk fehér volt, azokat nevezeték fehér hátúaknak. Szeged pénzforgalma nehézséggel küzdött, a fehér pénzeket nem igen fogadták el. 1919. V. 23-án a polgármester elhatározta a fehér pénzeknek Bécsben történő becserélését. 1919. VI. 6-án a francia városkormányzó megállapodott a szegedi pénzintézetek vezetőivel arról, hogy 150 millió korona fehér pénzt kékhátú bankjegyekre cserélnek, amely öt bécsi út alkalmával realizálódott. A második utat követően kereskedők is részt vehettek a bécsi utazásban.
- Fehérpénzek becserélése. 3.p. ; TONELLI : op.cit. 48.p.
- ⁹⁷ A jéghiány következményei. 4.p.
- ⁹⁸ Bevásárlás a város részére. 4.p.
- ⁹⁹ Dr. Szalay József lesz újból a főkapitány. 4.p.
- ¹⁰⁰ Szalay József kerületi főkapitány. 3.p.
- ¹⁰¹ Szalay főkapitány megbízatása. 3.p.
- ¹⁰² Loc.cit.
- ¹⁰³ Loc.cit.
- ¹⁰⁴ 5 047/1919. (X. 1.) ME.r.
- ¹⁰⁵ A szegedi kerületi rendőrfőkapitányság. Dr. Szalay József miniszteri tanácsos főkapitány. 2.p.
- ¹⁰⁶ Dr. SZALAY József beosztásba kerülésének időpontja 1919. XI. 4. az V. fizetési osztályba.
- 242 000/1924. (1925. II. 5.) BM.r.
- Dr. Szalay József szegedi rendőrkerületi főkapitánnyá kinevezése.
- ¹⁰⁷ 1923. I. 1-én a Szegedi Kerületi Rendőrfőkapitánysághoz tartoztak Pestvármegye déli része, Bács-Bodrog, Csanád, Arad, Csongrád, Békés és Torontál vármegyék. Működött 11 rendőrkapitányság: Szeged, Baja, Békéscsaba, Gyula, Kalocsa, Hódmezővásárhely, Kecskemét, Kiskunfélegyháza, Kiskunhalas, Makó, Szentés, Tompa-Bácska; 1 kirendeltség: Orosháza; 3 határszéli kirendeltség: Kelebia, Lökösháza, Szőreg. Létszámába tartozott 100 tiszt a fogalmazói karban, 25 tiszt a felügyelői karban, 5 számvevőségi tisztviselő, 65 segédhivatali tisztviselő, 110 detektív, 57 díjnok, 51 hivatalszolga, 1.235 rendőr. (Szegedi kerület 1923).
- A szegedi államrendőrség szombatot kezdi meg működését. 4-5.p.

- Megtörtént a szegedi rendőrség államosítása. 4.p.
- A szegedi rendőrség államosítása. 4.p.
- Az impérium átvétele. 4.p.
- Az államrendőrség megszervezése a Tiszán túl. 3.p.
- FÜLÖP
- ¹⁰⁸ A kormányzó látogatása és a rendőrség. 3.p.
- ¹⁰⁹ Az I. világháború után, vidéken kevés patronázs egyesület működött, közöttük volt az Országos Rendőri Gyermekvédelmi Szövetség Budapest VII. Szövetség-u. 41. szám alatti székhellyel. Átmeneti gyermeknevelő otthont tartott fenn 50 férőhellyel a rendőri gyermekbíróság által előállított és beutalt mindkét nembeli fiatalok elhelyezése és gondozása végett. 1948-ban szűnt meg miniszteri feloszlattal.
- A rendőrség jótékony célú hangversenye. 3.p;
- CSORNA
- MNL.BFL. IV. Egyesületi alapszabályok gyűjteménye, egyesületi nyilvántartási iratok. IV. 1409.
- MNL.BFL. IV. A Budapest Székesfőváros egyesületi alapszabályainak leltári gyűjteménye. IV. 1429.
- ¹¹⁰ A rendőrség nem erkölcsbakter. 3.p.
- ¹¹¹ Loc.cit.
- ¹¹² Városatya-portrék. 8.p.
- ¹¹³ 1931/XXVI.tc.
- ¹¹⁴ 6 500/1931. (XI. 30.) ME.r.
- ¹¹⁵ SZELECSÉNYI : 3-12.p.
- ¹¹⁶ Dr. Szalay József nyug. kerületi főkapitány temetése. op.cit. 218.p.
- ¹¹⁷ KRISZTINKOVICH : op.cit.
- ¹¹⁸ A magyar rendőrséget dr. DORNING Henrik mellett, dr. SZALAY József, dr. TARTSÁNYI (SCHREIBER) Dániel budapesti rendőrkapitány és BÍRÓ Zsigmond detektív felügyelő képviselték. dr. DORNING Henrik a bűnügyi bizottság, alapító tagja lett, 4 éven át az egyik alelnöki posztot is betöltötte.
A rendőrségek közvetlen érintkezésének biztosítására, megalakult, a Nemzetközi Bűnügyi Rendőrségi Bizottság. Az Osztrák-Magyar Monarchia bűnügyi iratai adták az alapját a bécsi rendőrségen felállított nemzetközi nyilvántartó irodának pénzhamisítás, nemzetközi bűnözők, ujjlenyomatok, útlevelhamisítás témakörökben. Így lett Magyarország a később Interpol néven működő nemzetközi bűnüldöző szervezet, alapító tagja.
- A nemzetközi rendőrkongresszus. 4.p.
- TARTSÁNYI
- ¹¹⁹ A küldöttség tagjai voltak továbbá dr. VAY Kázmér miniszteri osztálytanácsos és dr. BINGERT János magyar királyi állami rendőrségi kapitány.
- MNL.OL.MTJ. 1925.II.27./20. Dr. BINGERT János (1894-1954) rendőrkapitány, berendelve a belügyminisztérium rendőri osztályára. Nyelvtudása alapján több alkalommal tagja volt nemzetközi rendőrtalálkozókra utazott küldöttségeknek. 1926-tól a Hunnia Filmgyár igazgatója.
- V.J. : Nyolchetes amerikai út után hétfőn este Szegedre érkezett dr. Szalay József főkapitány. 5.p.

- MUDRÁK — DEÁK

¹²⁰ A tervek szerint VAY Kázmér a rendőri nevelésről, BINGERT János az azonosítási rendszerekről, dr. SZALAY József pedig általánosságban fog a látotakról méltató és kritikai előadást tartani Budapesten.

V.J. : Nyolchetes amerikai út után hétfőn este Szegedre érkezett dr. Szalay József főkapitány. op.cit. 5.p.

¹²¹ BAKSA: 393.p.

¹²² A vegyesdandár parancsnoka SHVOY Kálmán tábornok volt.

Ünnepélyes külsőségek között osztották ki a háborús emlékérmeket. 2.p.

¹²³ MNL.OL.MTI. op.cit. 1927.VI.28. Szalay József vándordíj. Magyar Távirati Iroda. 7. kiadás.

¹²⁴ MNL.OL.MTI. op.cit. Napi Hírek. 1928.I.5. Kormányzói elismerés 23. kiadás.

¹²⁵ MNL.OL.MTI. op.cit. Napi Hírek. 1929. X. 24. Kormányzói elismerés 4. kiadás.

¹²⁶ MNL.OL.MTI. op.cit. K27/51. 1935.III.22/. 1935. III. 12-ei ülés 22. napirendi pont dr. SZALAY József nyugalmazott rendőrfőkapitánynak a bölcsészettudományok tiszteletbeli doktorává való avatása.

¹²⁷ A bölcsészettudomány tiszteletbeli doktorává avatják dr. Szalay József nyug. rendőrküldési főkapitányt. 3.p.

¹²⁸ - MNL.OL.MTI. op.cit. 1935. XI. 14. Dr. Szalay József tiszteletbeli doktor. 24. kiadás.

- Dr. Szalay József ny. kerületi rendőrfőkapitány tiszteletbeli doktorrá avatása.

- A Magyar Királyi Ferenc József Tudományegyetem Évkönyve az 1938/39. 10.p.

¹²⁹ - Hogy mulattak az ugarimádók. 8.p.

- Konferálás az Ugarimadás előadása előtt. 10.p.

- Három új szegedi könyv. 4.p.

- CSERZY — SZALAY

- Csütörtökön hajnalban meghalt Cserzy Mihály. 3.p.

CSERZY Mihály (1865-1925) Homok álnéven is, író, a Dugonics Társaság tagja. Szegeden utca is viseli a nevét.

¹³⁰ LENGYEL: 85.p.

¹³¹ Az egyetem áthelyezésére alakuló bizottság. 4.p.

¹³² Megalakult a délmagyarországi Automobil Club. 3.p.

¹³³ - CZÍMER ;

- A szegedi kaszinó közgyűlése. 5.p.

¹³⁴ Móra Ferenc és Szalay József az Arany János Társaság tiszteleti tagja. 8.p.

¹³⁵ - MNL.OL.MTI. 1937.IV.25. Dr. Szalay József ny. ker. rendőrfőkapitány halála. 9. kiadás.

- Szabadtéri játékok. 3.p.

- KOVÁCS — NIKOLÉNYI — POLNER

¹³⁶ Szerdán délben a múzeum oszlopcsarnokából temetik Szalay Józsefet a szegedi kultúra nagy halottját. op.cit.

¹³⁷ - LENGYEL: op.cit.

- Megkezdődött Szalay József könyvtárának árverése. Budapestről jelentik. 6.p.

- V.Gy. A literátus főkapitány könyvei a kalapács alatt. 3-4.p.

- A literátus főkapitány könyvei. 6.p.

¹³⁸ MÓRA Ferencet és JUHÁSZ Gyulát több helyen is említik dr. SZALAY József által megvédett íróként.

APRÓ: 34.p.

¹³⁹ A bronz plakettek alkotója TÓTH Sándor Munkácsy Mihály-díjas szobrász- és éremművész. A szőlőfürtökön szereplők köre nem lezárt, az a közel-múltban is bővült.

Forrás- és irodalomjegyzék (a jegyzetekben alkalmazott rövidítések oldása):

MONOGRÁFIÁK, KISMONOGRÁFIÁK ÉS HASONLÓ JELLEGŰ KÖTETEK

- CZÍMER — CZÍMER Károly: *A Szeged-belvárosi Kaszinó százéves története 1829-1929*. Szeged, 1929, A Kaszinó kiadása. 296 p.
- CSERZY — SZALAY — CSERZY Mihály — SZALAY József: *Ugarimadás*. Szeged, 1921, Délmagyarország Hírlap- és Nyomdavállalat. 79 p.
- CSORNA — CSORNA Kálmán: *A szociális gyermekvédelem rendszere*. Budapest, 1929, Eggenberger Könyvkereskedés. 278 p.
- FÜLÖP — FÜLÖP Zoltán: *Csongrád megye rendőri szerveinek története*. Szeged, 1999, Csongrád Megyei Rendőr-főkapitányság. 51+36p. HU-ISBN 963 03 7332 7.
- KOVÁCS — NIKOLÉNYI — POLNER — KOVÁCS Ágnes — NIKOLÉNYI István — POLNER Zoltán: *A Szegedi Szabadtéri Játékok kézikönyve 1931-1991*. Szeged, 1991, Szegedi Szabadtéri Játékok Igazgatósága. 222 p. HU-ISBN 963 04 1182 2.
- MUDRÁK — DEÁK — MUDRÁK József — DEÁK Tamás: *Magyar hangosfilm lexikon 1931-1944*. Máriabesnyő-Gödöllő, 2006, Attraktor Kiadó. 384 p. HU-ISBN 978 963 95 8056 5.
- SZALAY: *Műgyűjtésről: szegedi amatőrök*. — SZALAY József: *Műgyűjtésről: szegedi amatőrök*. Szeged, 1912, Leopold Nyomda. 11 p. (82.;
- TISZA — TISZA Miksa: *Magyarország rendőrségének története*. Pécs, 1925² (bővített kiadás), Haladás Nyomda Részvénytársaság. 395 p. (56.;

- TONELLI (86.;96.;) — TONELLI Sándor: *A franciák Szegeden 1918 december – 1920 március*. Szeged, 1939, Magyar Királyi Ferenc József Tudományegyetem Barátainak Egyesülete. 63 p. /Acta Universitatis Szegediensis./

TANULMÁNYOK

- APRÓ (138.;) — APRÓ Ferenc: Jogászok Móra szegedi környezetében.31-35.p. In BALOGH Elemér és HOMOKI-NAGY Mária (szerk.): *Emlékkönyv Dr. RUSZOLY József egyetemi tanár 70. születésnapjára*. Szeged, 2010, Szegedi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Karának tudományos bizottsága. 1014 p. /Acta juridica et politica, 73./ HU-ISSN 0324-6523.
- FÖLDVÁRI (37.;) — FÖLDVÁRI László: Harc a tüdővész ellen. A kútvölgyi tudószanatórium története. 89-125.p. In KOVÁCS István — VARSÁNYI Attila (szerk.): *A Hódmezővásárhelyi Szeremle Társaság Évkönyve 2010*. Szeged, 2011, Bába és Társai Nyomdaipari Kft. 487 p. HU-ISSN 1219-7084.
- HABERMANN (25.;27.;28.;85.;) — HABERMANN Gusztáv: Személyi adattár a szegedi polgár-családok történetéhez. In BLAZOVICH László (szerk.): *Tanulmányok Csongrád megye történetéből XIX*. Szeged, 1992, Csongrád Megyei Levéltár és Móra Ferenc Múzeum. 318 p. HU-ISSN 0133-414X.
- LENGYEL (2.;25.;27.;29.;59.;60.;130.;136.;) — LENGYEL András: A bibliofil Szalay József. 83-99.p. In LENGYEL András (szerk.): *A Móra Ferenc Múzeum évkönyve, irodalom- és művészettörténeti tanulmányok*. Szeged, 2004, Móra Ferenc Múzeum. 318 p. HU-ISBN — /Studia Historiae Literarum et Artium, 4./ HU-ISSN 1417-5320.
- NAGY Miklós (86.;) — NAGY Miklós: A francia megszállók szerepe Szeged város közigazgatásában 1919-ben. 303-320.p. In TROGMAYER Ottó (szerk.): *Móra Ferenc Múzeum Évkönyve 1982-1983*. Szeged, 1985, Móra Ferenc Múzeum 466 p. HU-ISSN 0563-0525.
- NAGY Vera (57.;) — NAGY Vera: Az 1904-es ipari és mezőgazdasági kiállítás Hódmezővásárhelyen. 29-74.p. In BÁRKÁNYI Ildikó (szerk.): *A Móra*

Ferenc Múzeum Évkönyve. Néprajzi Tanulmányok. Szeged, 2001, Csongrád Megyei Múzeumok Igazgatósága. 276 p. /Studia Ethnographica, 3./ HU-ISSN 1219-7092.

SZELECSÉNYI (115. ;) — SZELECSÉNYI Andor: Jubilál az államrendőrség. *A Magyar detektív*, IV.évf. (1929) 21.sz. (XI. 1.) 3-12.p.

CIKKEK

Alapkö (1. ;) — Alapkö. *Szeged*, Lévf. (1920) 1.sz. (VIII. 15.) 1.p.

Az állampénztár ismét csak fehérrhátú pénzekkel fizet. (95. ;) — Az állampénztár ismét csak fehérrhátú pénzekkel fizet. Saját tudósítótól. *Délmagyarország*, VIII.évf. (1919) 128.sz. (VI.27.) 2.p.

Az államrendőrség megszervezése a Tiszán túl. (107. ;) — Az államrendőrség megszervezése a Tiszán túl. Szerkesztőségi közlemény. *Délmagyarország*, IX.évf. (1920) 52.sz. (III.4.) 3.p.

Bevásárlás a város részére. (98. ;) — Bevásárlás a város részére. Szerkesztőségi közlemény. *Délmagyarország* VIII.évf. (1919) 222.sz. (X. 17.) 4.p.

A békésmegyei gazdasági egyesület ülése. (46. ;) — A békésmegyei gazdasági egyesület ülése. Szerkesztőségi közlemény. *Békés*, XXXII.évf. (1900) 3.sz. (I. 21.) 3.p.

BÍRÓ – BALOGH (78. ;) — BÍRÓ – BALOGH Tamás: Juhász Gyula szegedi székfoglalója. *Forrás*, XL.évf. (2008) 5.sz. 96-107.p. HU-ISSN 0133-056X.

A bölcsészettudomány tiszteletbeli doktorává avatják dr. Szalay József nyug. rendőrkerületi főkapitányt. (127. ;) — A bölcsészettudomány tiszteletbeli doktorává avatják dr. Szalay József nyug. rendőrkerületi főkapitányt. *Békés*, LXVII.évf. (1935) 90.sz. (XI. 10.) 3.p.

A csabai vívók bálja. (34. ;) — A csabai vívók bálja. Szerkesztőségi közlemény. *Békés*, XXXII.évf. (1900) 6.sz. (II. 11.) 3.p.

Csecsemőbemutató a Munkásotthonban. (23. ;) — Csecsemőbemutató a Munkásotthonban. Szerkesztőségi közlemény, *Délmagyarország*, VI.vf. (1917) 210.sz. (IX. 11.) 6.p.

Csónakázó bál. (35. ;) — Csónakázó bál. Szerkesztőségi közlemény. *Délmagyarország* V.évf. (1929) 28.sz. (II.2.) 4.p.

- Csütörtökön hajnalban meghalt Cserzy Mihály. (129.;
- Délmagyarország* újraindulás. (1.;
- Sz.L.: Egész Szeged ünnepelte Juhász Gyulát. Jubiláris matiné a költő tiszteletére. (80.;
- Az egyetem áthelyezésére alakuló bizottság. (131.;
- Elhunyt özvegy Szalay Józsefné. (5.;
- Fehérpénzek becserélése. (96.;
- Felolvasó estély az Otthonban. (64.;
- Fényes külsőségek között tartották meg a „Tisza” evezősök karneválját. (36.;
- FIBRÁS (77.;
- Fontos városi ügyek a közgyűlés előtt. (73.;
- Főispáni beiktató közgyűlés. (30.;
- A gyulai polgári kör táncvigadalma. (32.;
- Csütörtökön hajnalban meghalt Cserzy Mihály. Nekrológ. Szerkesztőségi közlemény. *Délmagyarország*, I.évf. (1925) 171.sz. (XII. 18.) 3.p.
- Délmagyarország* újraindulás. Szerkesztőségi közlemény. *Délmagyarország*, I.évf. (1925) 1.sz. (V. 17.) 1.p.
- Sz.L.: Egész Szeged ünnepelte Juhász Gyulát. Jubiláris matiné a költő tiszteletére. *Est*, XIV.évf. (1923) 114.sz. (V. 23.) 2.p.
- Az egyetem áthelyezésére alakuló bizottság. Szerkesztőségi közlemény. *Délmagyarország*, VIII.évf. 819199 259.sz. (XI. 30.) 4.p.
- Elhunyt özvegy Szalay Józsefné. Szerkesztőségi közlemény. *Békés*, LXI.évf. (1929) 84.sz. (X. 23.) 3.p.
- Fehérpénzek becserélése. Szerkesztőségi közlemény. *Délmagyarország*, VIII.évf. (1919) 208.sz. (X.1.) 3.p.
- Felolvasó-estély az Otthonban. Szerkesztőségi közlemény. *Délmagyarország*, III.évf. (1912) 34.sz. (II. 11.) 7.p.
- Fényes külsőségek között tartották meg a „Tisza” evezősök karneválját. A *Délmagyarország* munkatársától. *Délmagyarország* VI.évf. (1930) 33.sz. (II.9.) 2.p.
- FIBRÁS Oszkár: Az ötvenéves Dugonics-Társaság. *Délvidéki Szemle*, II.évf. (1943) 7.sz. (Július) 294-298.p.
- Fontos városi ügyek a közgyűlés előtt. Saját tudósítótól. *Délmagyarország* IV.évf. (1915) 73.sz. (III. 25.) 3.p.
- Főispáni beiktató közgyűlés. Szerkesztőségi közlemény. *Békés*, (XXIX.évf. (1897) 17.sz. (IV. 25.) 2.p.
- A gyulai polgári kör táncvigalma. Szerkesztőségi közlemény. *Békés*, XIII. (XXVI.)évf. (1894) 34.sz. (VIII.26.) 3.p.

- Hangverseny Orosházán. (47. ;) — Hangverseny Orosházán. Szerkesztőségi közlemény. *Békés* XXXII.évf. (1900) 12.sz. (III.25.)
- Három új szegedi könyv. (129. ;) — Három új szegedi könyv. *Szeged*, II.évf. (1921) 78.sz. (IV. 6.) 4.p.
- A helyettes főkapitány gyásza. (3. ;) — A helyettes főkapitány gyásza. Szerkesztőségi közlemény. *Délmagyarország*, III.évf. (1912) 89.sz. (IV. 17.) 7.p.
- A *Hét Szalay József*-ről. (74. ;) — A *Hét Szalay József*-ről. Szerkesztőségi közlemény. *Délmagyarország*, IV.évf. (1915) 53.sz. (III. 2.) 5.p.
- Hódmezővásárhely rendőrkapitánya. (55. ;) — Hódmezővásárhely rendőrkapitánya. Szerkesztőségi közlemény. *Békés*, XXXIV.évf. (1902) 3.sz. (I. 9.) 3.p.
- Hódmezővásárhelyi szanatórium bál. (39. ;) — Hódmezővásárhelyi rendőrkapitánya. Szerkesztőségi közlemény. Szerkesztőségi közlemény. *Békés*, XXXIV.évf. (1902) 6.sz. (II. 9.) 3.p.
- Hogy mulattak az ugarimádók. (129. ;) — Hogy mulattak az ugarimádók. Szerkesztőségi közlemény. *Délmagyarország*, V.évf. (1916) 37.sz. (II. 13.) 8.p.
- Az impérium átvétele. (107. ;) — Az impérium átvétele. Szerkesztőségi közlemény. *Délmagyarország* IX.évf. (1920) 50.sz. (III.2.) 4.p.
- A jégghiány következményei. (97. ;) — A jégghiány következményei. Szerkesztőségi közlemény. *Délmagyarország*, VIII.évf. (1919) 208.sz. (X.1.) 4.p.
- Keddtől kezdve szünetelni fog a Délmagyarország megjelenése. (1. ;) — Keddtől kezdve szünetelni fog a Délmagyarország megjelenése. Szerkesztőségi közlemény. *Délmagyarország*, IX.évf. (1920) 123.sz. (V. 30.) 3.p.
- A kereskedelmi és iparkamara vezető titkári állására jelentkezett Szalay József dr. (54. ;) — A kereskedelmi és iparkamara vezető titkári állására jelentkezett Szalay József dr. Szerkesztőségi közlemény. *Délmagyarország*, II.évf. (1913) 235.sz. (X. 9.) 3.p.
- Konfereálás az Ugarimadás előadása előtt. (129. ;) — Konfereálás az Ugarimadás előadása előtt. Szerkesztőségi közlemény. *Délmagyarország*, V.évf. (1916) 37.sz. (II. 13.) 10.p.

- Korcsmárosok a rendőrségen, kioktatás a borparagrafusokban. (62.;;) — Korcsmárosok a rendőrségen, kioktatás a borparagrafusokban. Sajtó tudósítótól. *Délmagyarország* I.évf. (1910) 158.sz. (XI. 27.) 7.p.
- A kormányzó látogatása és a rendőrség. (108.;;) — A kormányzó látogatása és a rendőrség. Szerkesztőségi közlemény. *Szeged*, II.évf. (1921) 233.sz. (X.11.) 3.p.
- A közigazgatási bizottság ülése. Augusztus hava 6-án. (28.;;) — A közigazgatási bizottság ülése. Augusztus hava 6-án. Szerkesztőségi közlemény. *Békés*, XIII. (XXVI.) évf. (1894) 32. ósz. (VIII. 12.) 1.p.
- KRISZTINKOVICH (15.;;117.;;) — KRISZTINKOVICH Antal. Dr. Szalay József ny. rendőrkerületi főkapitány 1870. febr. 17. – 1937. áprl. 25. Nekrológ. *Magyar Rendőr*, IV.évf. (1937) 9.sz. (V. 1.) 194.p.
- A literátus főkapitány könyvei. (137.;;) — A literátus főkapitány könyvei. Szerkesztőségi közlemény. *Délmagyarország*, XVI.évf. (1940) 279.sz. (XII. 15.) 6.p.
- V.Gy. A literátus főkapitány könyvei a katalógus alatt. (137.;;) — V.Gy. A literátus főkapitány könyvei a katalógus alatt. (Bizonyosan VÉR György) *Délmagyarország*, XV.évf. (1939) 248.sz. (X. 31.) 3-4.p.
- LUGOSI (84.;;) — LUGOSI Döme. Műgyűjtés Szegeden. *Szeged*, IV.évf. (1923) 293.sz. (XII. 25.) 15-16.p.
- A mai kor szellemének megfelelően. (88.;;) — A mai kor szellemének megfelelően. Szerkesztőségi közlemény. *Délmagyarország* VII.évf. (1918) 268.sz. (XI. 8.) 6.p.
- Megalakult a délmagyarországi Automobil Club. (132.;;) — Megalakult a délmagyarországi Automobil Club. Szerkesztőségi közlemény. *Délmagyarország*, IV.évf. (1928) 113.sz. (V. 19.) 3.p.
- Megalakult a Múzeumbarátok Egyesülete. (83.;;) — Megalakult a Múzeumbarátok Egyesülete. Szerkesztőségi közlemény. *Délmagyarország*, IX.évf. (1920) 50.sz. (III.2.) 4.p.
- Meghalt özv. dr. Szalay Józsefné. (24.;;) — Meghalt özv. dr. Szalay Józsefné. Szerkesztőségi közlemény. *Délmagyarország*, XIII.évf. (1937) 242.sz. (X. 23.) 6.p.
- Megkezdődött Szalay József könyvtárának árverése. Budapestről jelentik. (137.;;) — Megkezdődött Szalay József könyvtárának árverése. Budapestről jelentik. *Délmagyarország*, XV.évf. (1939) 245.sz. (X. 27.) 6.p.

- Megtörtént a szegedi rendőrség államosítása. (107.;) — Megtörtént a szegedi rendőrség államosítása. Saját tudósítótól. *Délmagyarország*, VIII.évf. (1919) 247.sz. (XI.16.) 4.p.
- Méltatás Szalay műgyűjtőkről szóló füzetéről a *Jövendő* február havi számában. (82.;) — Méltatás Szalay műgyűjtőkről szóló füzetéről a *Jövendő* február havi számában. *Délmagyarország*, III.évf. (1912) 48.sz. (II. 28.) 8.p.
- Móra Ferenc és Szalay József az Arany János Társaság tiszteleti tagja. (134.;) — Móra Ferenc és Szalay József az Arany János Társaság tiszteleti tagja. *Délmagyarország*, VI.évf. (1930) 120.sz. (V. 29.) 8.p.
- A Munkástanács követeli a főkapitány eltávolítását. (91.;92.;) — A Munkástanács követeli a főkapitány eltávolítását. Szerkesztőségi közlemény. *Délmagyarország*, VII.évf. (1918) 275.sz. (XI.15.) 6-7.p.
- Nagy tűz Szegeden. (69.;) — Nagy Tűz Szegeden. Szerkesztőségi közlemény. *Délmagyarország*, II.évf. (1913) 210.sz. IX. 10.) 3.p.
- Nem távozik a főkapitány. (89.;90.;) — Nem távozik a főkapitány. Szerkesztőségi közlemény. *Délmagyarország*, VII.évf. (1918) 274.sz. (XI.14.) 6.p.
- A nemzetközi rendőrkongresszus. (118.;) — A nemzetközi rendőrkongresszus. Szerkesztőségi közlemény. *Szeged*, IV.évf. (1923) 203.sz. (IX.7.) 4.p.
- Négyszáz válogatott polgárőr tart rendet 3 városban. 500 menekült van már Szegeden. (75.;) — Négyszáz válogatott polgárőr tart rendet 3 városban. 500 menekült van már Szegeden. Szerkesztőségi közlemény. *Délmagyarország*, VII.évf. (1918) 268.sz. (XI.8.) 3.p.
- Nőtlen urak bálja. (33.;) — Nőtlen urak bálja. Szerkesztőségi közlemény. *Békés*, XV.évf. (1896) 8.sz. (II. 23.) 3.p.
- Nyilvános számadás és köszönet. (38.;39.;) — Nyilvános számadás és köszönet. Szerkesztőségi közlemény. *Békés*, XXXIV.évf. (1902) 6.sz. (II. 9.) 3.p.
- V.J.: Nyolchetes amerikai út után hétfőn este Szegedre érkezett dr. Szalay József főkapitány. (119.;120.;) — V.J.: Nyolchetes amerikai út után hétfőn este Szegedre érkezett dr. Szalay József főkapitány. *Délmagyarország*, I.évf. (1925) 30.sz. (VI. 23.) 5.p. (Bizonyosan VÁSÁRHELYI Júlia)

- Nyugdíjazták a főkapitányt és a katonai tanácsost. (94.;) — Nyugdíjazták a főkapitányt és a katonai tanácsost. Saját tudósítótól. *Délmagyarország* VII.évf. (1918) 306.sz. (XII.20.) 3-4.p.
- Nyugdíjba megy a főkapitány (93.;) — Nyugdíjba megy a főkapitány. Szerkesztőségi közlemény. *Délmagyarország*, VII.évf. (1918) 276.sz. (XI. 16.) 6.p.
- Az orosházi iparkiallítás. (44.;) — Az orosházi iparkiallítás. Szerkesztőségi közlemény. *Békés*, XXXI.évf. (1899) 10.sz. (III. 5.) 3.p.
- Az Orosházi Kaszinó évi közgyűlését vasárnap tartotta meg. (42.;) — Az Orosházi Kaszinó évi közgyűlését vasárnap tartotta meg. *Békésmegyei Közlöny*, XXV.évf. (1898) 14.sz. (II. 17.) 3.p.
- Az orosházi polgári olvasókör tisztújító közgyűlése. (43.;) — Az orosházi polgári olvasókör tisztújító közgyűlése. Szerkesztőségi közlemény. *Békés*, XXXI.évf. (1899) 4.sz. (I. 22.) 3.p.
- Öregdiákok találkozója a békéscsabai algimnáziumban. (26.;) — Öregdiákok találkozója a békéscsabai algimnáziumban. Szerkesztőségi közlemény. *Körösvidék*, VII. évf. (1926) 150. sz. (VII.6.) 1.p.
- Az „Örökimádás Temploma” gyulai közgyűlése. (45.;) — Az „Örökimádás Temploma” gyulai közgyűlése. Szerkesztőségi közlemény. *Békés*, XXXI.évf. (1899) 43.sz. (X. 22.) 4.p.
- PÁLFY (77.;) — PÁLFY József: Szeged és a Dugonics-Társaság. *Délvidéki Szemle*, II.évf. (1943) 7.sz. (július) 291-294.p.
- A piac megrendszabályozója Szalay József dr. főkapitány. (21.;) — A piac megrendszabályozója Szalay József dr. főkapitány. Szerkesztőségi közlemény. *Délmagyarország*, IV.évf. 81915) 61.sz. (III. 11.) 6.p.
- A rendőri büntető eljárás. Szalay József dr. fölolvasása. (63.;) — A rendőri büntető eljárás. Szalay József dr. fölolvasása. Saját tudósítótól. *Délmagyarország*, II.évf. (1911) 13.sz. (I. 17.) 3.p.
- Rendőrnapi Szegeden. (40.;) — Rendőrnapi Szegeden. Szerkesztőségi közlemény. *Délmagyarország*, IX.évf. (1920) 10.sz. (I. 14.) 4.p.
- Rendőrnapi felhívás, Szeged város közönségéhez. (40.;) — Rendőrnapi felhívás, Szeged város közönségéhez. *Délmagyarország* IX.évf. (1920) 22.sz. (I. 25.) 4.p.

- A rendőrség jótékony — A rendőrség jótékony célú hangversenye. *Bé-
célú hangversenye.* (109.;) *késmegyei Közlöny*, LV.évf. (1928) 225.sz. (X.
4.) 3.p.
- A rendőrség nem er- — A rendőrség nem erkölcsbakter. A Délma-
kölcshakter. (110.;111.;) *gyarország munkatársától. Délmagyaror-
szág*, V.évf. (1929) 83.sz. (IV.13.) 5.p.
- Szabadtéri játékok. — Szabadtéri játékok. Szerkesztőségi közle-
(135.;) *mény. Délmagyarország*, XIII.évf. (1937)
49.sz. (III. 2.) 3.p.
- Szalay főkapitány meg- — Szalay főkapitány megbízatása. Szerkesztőségi
bízata. (101.;) *közlemény. Délmagyarország*, VIII.évf. (1919)
226.sz. (X. 22.) 3.p.
- Szalay József dr. bé- — Szalay József dr. békéscsabai polgármester.
kés-csabai polgármes- Szerkesztőségi közlemény. *Délmagyarország*,
ter. (53.;) II.évf. (1911) 187.sz. (VIII. 18.) 4.p.
- Szalay József dr. főka- — Szalay József dr. főkapitány. Saját tudósító-
pitány. (71.;72.;) *tól. Délmagyarország*, IV.évf. (1915) 47.sz.
(II.23.) 5.p.
- Szalay József kerületi — Szalay József kerületi főkapitány. *Délmagyaror-
főkapitány.* (100.;) *szág*, VIII.évf. (1919) 225.sz. (X. 21.) 3.p.
- Dr. Szalay József kép- — Dr. Szalay Józsefképviselőjelöltté kikiáltása. *Bé-
viselőjelöltté kikiáltása.* (50.;) *kés*, XXXIII.évf. (1901) 27.sz. (VII.7.) 4.p.
- Dr. SZALAY József lesz — Dr. SZALAY József lesz újból a főkapitány.
újból a főkapitány. Szerkesztőségi közlemény. *Délmagyarország*
(99.;) VIII.évf. (1919) 209.sz. (X. 2.) 4.p.
- Dr. Szalay József ny. — Dr. Szalay József ny. kerületi rendőrfőkapi-
kerületi rendőrfőkapi- tány tiszteletbeli doktorná avatása. *Magyar
tány tiszteletbeli dok- Rendőr*, II.évf. (1935) 22.sz. (XI. 15.) 10.p.
torná avatása. (128.;)
- Szalay József dr. sze- — Szalay József dr. szegedi rendőrfőkapitány
gedi rendőrfőkapitány gyásza. Szerkesztőségi közlemény. *Békés*,
gyásza. (6.;) LXIV.évf. (1932) 25.sz. (IV. 2.) 3.p.
- Dr. Szalay József szol- — Dr. Szalay József szolgabírói állásáról le-
gabírói állásáról le- mondás. *Hivatalos Közlemények* (Békésvár-
mondás. (51.;) *megye hivatalos lapja*), IV.évf. (1901) 28.sz.
(VII. 11.) 199.p.

- Dr. Szalay József szolgabírói állásáról lemondás elfogadása. (51.;) — Dr. Szalay József szolgabírói állásáról lemondás elfogadása. *Hivatalos Közlemények* (Békésvármegye hivatalos lapja), IV.évf. (1901) 30.sz. (VII. 25.) 206.p.
- Dr. Szalay József temetése. (8.;) — Dr. Szalay József temetése. *Békés Megyei Közlemény*, LXIV.évf. (1937) 96.sz. (IV. 29.) 3.p.
- Dr. Szalay József nyug. kerületi főkapitány temetése. (16.;116.;) — Dr. Szalay József nyug. kerületi főkapitány temetése. Szerkesztőségi körlemény. *Magyar Rendőr*, IV.évf. (1937) 10.sz. (V. 15.) 218.p.
- Dr. Szalay József ügyészségi megbízotti kirendelése. (31.;) — Dr. Szalay József ügyészségi megbízotti kirendelése. *Hivatalos Közlemények*, (Békés vármegye hivatalos lapja.) III.évf. (1900) 14.sz. (IV. 9.) 89.p.
- Szalay József ügyészségi megbízotti kirendelése. A vármegye rendkívüli közgyűlése. (31.;) — Szalay József ügyészségi megbízotti kirendelése. A vármegye rendkívüli közgyűlése. *Békés*, XXXII.évf. (1900) 16.sz. (IV. 22.) 5.p.
- Szalay József temetése. (4.;9.;10.;) — Szalay József temetése. Szerkesztőségi közlemény. *Délmagyarország*, III.évf. (1912) 90.sz. (IV. 18.) 7.p.
- Szeged* napilap betiltása. (1.;) — *Szeged* napilap betiltása. Szerkesztőségi közlemény. *Szeged*, VI.évf. (1925) 77.sz. (IV. 4.) 1.p.
- Szeged népének demonstrációja a Nemzeti Tanács mellett. (86.;) — Szeged népének demonstrációja a Nemzeti Tanács mellett. Szerkesztőségi közlemény. *Délmagyarország*, VII.évf. (1918) 261.sz. (XI.1.) 5-6.p.
- A szegedi államrendőrség szombaton kezd meg működését. (107.;) — A szegedi államrendőrség szombaton kezd meg működését. Szerkesztőségi közlemény. *Délmagyarország*, VIII.évf. (1919) 246.sz. (XI.15.) 4-5.p.
- A szegedi „Fekete kéz”. (65.;) — A szegedi „Fekete kéz”. Szerkesztőségi közlemény. *Délmagyarország*, II.évf. (1911) 39.sz. (II.17.) 7.p.
- A szegedi kaszinó közgyűlése. (133.;) — A szegedi kaszinó közgyűlése. *Délmagyarország*, VIII.évf. (1932) 60.sz. (III. 13.) 5.p.
- A szegedi kerületi rendőrfőkapitányság. Dr. Szalay József a — A szegedi kerületi rendőrfőkapitányság. Dr. Szalay József a miniszteri tanácsos főkapitány.

- miniszteri tanácsos főkapitány. (105.);(
- A szegedi országos nagygyűlés. (61.);
- Szegedi rendőrség államosítása. (107.);
- Szerdán délben a múzeum oszlopcsarnokából temetik Szalay Józsefet a szegedi kultúra nagy halottját. (7.;11.;14.;25.;27.;28.;59.;85.;136.);
- Szervezik a polgárőrséget. (75.);
- A szlavóniai magyarokért. (76.);
- Tanácskozás a gyermekhalandóság csökkentéséről. (22.);
- TARTSÁNYI (118.);
- Templomszentelés Csorváson. (48.);
- TOLNAI (17.);
- Tüntetés a háború mellett. (70.);
- Délmagyarország, VIII.évf. (1919) 243.sz. (XI. 12.) 2.p.
- A szegedi országos nagygyűlés. Szerkesztőségi közlemény. *Délmagyarország*, I.évf. (1910) 104.sz. (IX. 24.) 8.p.
- Szegedi rendőrség államosítása. *Délmagyarország*, IX.évf. (1920) 10.sz. (I. 14.) 4.p.
- Szerdán délben a múzeum oszlopcsarnokából temetik Szalay Józsefet a szegedi kultúra nagy halottját. Nekrológ. Szerkesztőségi közlemény. *Délmagyarország*, XIII.évf. (1937) 94.sz. (IV. 27.) 3-4.p.
- Szervezik a polgárőrséget. Szerkesztőségi közlemény. *Délmagyarország*, VII.évf. (1918) 275.sz. (XI. 15.) 6.p.
- A szlavóniai magyarokért. Szerkesztőségi közlemény. *Délmagyarország*, II.évf. (1911) 293.sz. (XII. 22.) 5.p.
- Tanácskozás a gyermekhalandóság csökkentéséről. *Délmagyarszág*, IV.évf(1915) 274.sz. (XI. 13.) 5.p.
- TARTSÁNYI (SCHREIBER) Dániel: A Nemzetközi Bűnügyi Rendőrségi Bizottság XII. ülése Belgrádban. *Magyar Rendőr*, III.évf. (1936) 12.sz. (XII.15.) 299-300.p.
- Templomszentelés Csorváson. Szerkesztőségi közlemény. *Békés*, XXXII.évf. (1900) 43.sz. (X. 28.) 2.p.
- TOLNAI Gábor: Szalay József a bibliofil 1870-1937. *Magyar Könyvszemle*, LXI.évf. (1937) (július - szeptember) III.füzet. 252-254.p.
- Tüntetés a háború mellett. Szerkesztőségi közlemény. *Délmagyarország* III.évf. (1914) 176.sz. (VII. 26.) 7.p.

- Ünnepélyes külsőségek — Ünnepélyes külsőségek között osztották ki a között osztották ki a háborús emlékérmeket. Szerkesztőségi közlemény, *Délmagyarország*, VI.évf. (1930) 121.sz. (122.;) (V. 31.) 2.p.
- Választási mozgalmak. Jelölések, pártgyűlések. — Választási mozgalmak. Jelölések, pártgyűlések. Szerkesztőségi közlemény. *Békésmegyei közlöny*, XXVIII.évf. (1901) 72.sz. (IX. 8.) 4.p. (52.;)
- Változások a rendőrségen. — Változások a rendőrségen. Szerkesztőségi közlemény. *Délmagyarország*, VII.évf. (1918) 267.sz. (87.;) (XI. 7.) 6.p.
- A vármegye igazoló választmányának ülése. — A vármegye igazoló választmányának ülése. Szerkesztőségi közlemény. *Békés* XXXII.évf. (1900) 34.sz. (VIII.26.) 2.p. (49.;)
- Városatya-portrék. — Városatya-portrék. Szerkesztőségi közlemény. *Délmagyarország*, VI.évf. (1930) 39.sz. (II.16.) 8.p. (112.;)
- VÁSÁRHELYI — VÁSÁRHELYI Júlia: Emlékek Szeged nagy főkapitányáról: Szalay Józsefről. *Délmagyarország*, XVI.évf. (1940) 287.sz. (18.;19.;20.;) (XII.25.) mell. 5-7.p.
- Véres attak a Kölcsey-utcában. A rendőrség kirohanása. — Véres attak a Kölcsey-utcában. A rendőrség kirohanása. Saját tudósítótól. *Délmagyarország*, III.évf. (1912) 134.sz. (VI. 12.) (67.;68.;) 6.p.
- Vidéki rendőrségek államosítása. — A vidéki rendőrségek államosítása. Szerkesztőségi közlemény. *Délmagyarország*, II.évf. (1911) 175.sz. (VIII. 3.) 1.p. (66.;)
- Vörös-kereszt egyesület — Vörös-kereszt egyesület színi előadása. Szerkesztőségi közlemény. *Békés*, XIII. (XXVI.) (41.;) évf. (1894) 45.sz. (XI. 11.) 5.p.

ALMANACHOK, ÉVKÖNYVEK

- BAKSA — Szegedi kerület tagozódása és névsora 1923. január 1-én. 393-415.p. In BAKSA János (szerk.): *Rendőrségi almanach 1923*. Budapest, 1922, Stephaneum Nyomda és Könyvkiadó. 544p. (121.;)
- A Magyar Királyi Ferenc József Tudományegyetem Évkönyve az 1938/39.* — *A Magyar Királyi Ferenc József Tudományegyetem Évkönyve az 1938/39. tanévről*. Szeged, 1940, Magyar Királyi Ferenc József Tudományegyetem. 107 p. (128.;)

- Egyetemi almanachja* 1888 (25. :) — *A Budapesti Királyi Magyar Tudomány-Egyetem almanachja MDCCCLXXXVII.–LXXXVIII. évről.* Budapest, 1888, Magyar Királyi Egyetemi Könyvnyomda. 512 p.
- Egyetemi almanach 1889* (25. :) — *A Budapesti Királyi Magyar Tudomány-Egyetem almanachja MDCCCLXXXIX.–XC. évről.* Budapest, 1890, Magyar Királyi Egyetemi Könyvnyomda. 514 p.

LEXIKONOK

- KŐSZEGFALVI (58. :) — KŐSZEGFALVI Ferenc: Szalay József (Békéscsaba, 1870. február 17.–Szeged, 1937. április 25.). In KŐSZEGFALVI Ferenc — BORUS Gábor (szerk.): *Hódmezővásárhelyi életrajzi lexikon.* Szeged, 2002, Bába és Társai Kft. 255 p. HU-ISBN 963 93 4779 5.

LEVÉL- IRAT- ÉS DOKUMENTUMTÁRAK

- MNL.CsML.HL. (57. :) — MNL. (Magyar Nemzeti Levéltár) , CsML. (Csongrád Megyei Levéltár) HL. (Hódmezővásárhelyi Levéltár)
- MNL.BFL. (109. :) — MNL. (Magyar Nemzeti Levéltár) BFL. (Budapest Fővárosi Levéltár)
- MNL.OL.MTI. (6.;7.;8.;10.;12.;13.; 79.;81.;123.;124.; 125.;128.;135. :) — Magyar Nemzeti Levéltár (MNL.) Országos Levéltár (OL.) Magyar Távirati Iroda anyagai (MTI.)
- MNL.OL.MTJ. (119.;126. :) — Magyar Nemzeti Levéltár (MNL.) Országos Levéltár (OL.) Minisztertanácsi Jegyzőkönyvek (MTJ.)

JOGSZABÁLYOK

- 1896/XXXIII.tc. (31. :) — 1896/XXXIII.tc. a bűnvádi perrendtartásról.
- 1908/XXXVI.tc. (63. :) — 1908/XXXVI.tc. a büntetőtörvénykönyvek és a bűnvádi perrendtartás kiegészítéséről és módosításáról.
- 1908/XLVII.tc. (62. :) — 1908/XLVII.tc. a borhamisításnak és hamisított bor forgalomba hozatalának tilalmazásáról.
- 1931/XXVI.tc. (113. :) — 1931/XXVI.tc. a gazdasági és hitellet rendjének, továbbá az államháztartás egyensúlyának biztosításáról.
- 4 220/1914. (IX. 16) BM.r. (75. :) — 4 220/1914. (IX. 16) BM.r. a polgári őrségek szervezéséről.

- 5 220/1918. (XI. 11.) — 5 220/1918. (XI. 11.) ME.r. Magyarország
ME.r. demokratikus függetlensége, belső rendje,
(75.;) lakosságának személy- és vagyonbiztonsága,
valamint általában a törvényes rend fenntar-
tásának biztosítására létesítendő szerveze-
tekről.
Magyarországi Rendeletek Tára, XLVIII.évf. (1914)
I. füzet. 2314-2325.p.
- 5 047/1919. (X. 1.) — 5 047/1919. (X. 1.) ME.r. a rendőrség álla-
ME.r. mosításáról.
(104.;) *Magyarországi Rendeletek Tá-ra*, LII.évf.
(1918) I-IV. füzet. 2231-2234.p.
- 242 000/1924. (1925. — 242 000/1924. (1925. II. 5.) BM.r. a m. kir.
II. 5.) BM.r. állami rendőrség létszámegyesítése és az
(106.;) egységes létszamba foglalt fogalmazói és fe-
lügyelői karbeli tisztviselők új rangsorának
megállapítása.
Belügyi Közlöny, XXX.évf. (1925) 15. (Rendkí-
vüli) sz. (IV.9.) 259.p.
- 6 500/1931. (XI. 30.) — 6 500/1931. (XI. 30.) ME.r. a rendőrség
ME.r. szervezeti változásairól.
(114.;) *Magyarországi Rendeletek Tára*, LXV.évf.
(1931) XII. füzet. 1533-1534.p.

KÖZLEMÉNYEK

- Dr. Szalay József sze- — Dr. Szalay József szegedi rendőrkerületi főka-
gedi rendőrkerületi fő- pitánnyá kinevezése.
kapitánnyá kinevezése. *Belügyi Közlöny*, XXIV.évf. (1919) 52.sz.
(106.;) (XI. 16.) 1438.p.

**Dr. SZALAY József bibliofil rendőrfőkapitány
válogatott publikációinak jegyzéke**

1. SZALAY József: A rendőri büntető eljárás.
I.rész. *Szegedi Napló*, XXIII.évf. (1900) január. 18. 2-3.p.
II.rész. *Szegedi Napló*, XXIII.évf. (1900) január. 19. 3.p
III.rész. *Szegedi Napló*, XXIII.évf. (1900) január 20. 4-5.p
IV.rész. *Szegedi Napló*, XXIII.évf. (1900) január. 21. 4.p.
2. SZALAY József: Szegedi városi közkönyvtár. *Szegedi Napló*, XXXIII. (1910) (IX. 21.) 1-3.p.
3. SZALAY József: Círóka maróka. Mese. *Szegedi Napló*, XXXV.évf. (1912) május. 13. 2-4.p.
4. SZALAY József: *Műgyűjtésről: szegedi amatőrök*. Szeged, 1912, Leopold Nyomda. 11 p.
5. SZALAY József: Műgyűjtésről. 9-17.p. In LUGOSI Dömötör (szerk.): *Szegedi amatőrök. Színházi Újság Albuma*. Szeged, 1912, s.n.
6. SZALAY József: Reformtörekvések a közigazgatásban.
I.rész. *Szegedi Napló*, XXXV.évf. (1912) január 28. 2.p.
II.rész. *Szegedi Napló*, XXXV.évf. (1912) január 31. 3.p.
III.rész. *Szegedi Napló*, XXXV.évf. (1912) február 2. 3-4.p.
7. SZALAY József: Rendőrbírószági esetek.
I.rész. *Szegedi Napló*, XXXV.évf. (1912) március 5. 1-3.p
II.rész. *Szegedi Napló*, XXXV.évf. (1912) március. 6. 1-3.p.
III.rész. *Szegedi Napló*, XXXV.évf. (1912) március. 7. 1-2.p.
8. SZALAY József: A szegedi munkaközvetítés.
I.rész. *Szegedi Napló*, XXXIX.évf. (1916) január 27. 4.p.
II.rész. *Szegedi Napló*, XXXIX.évf. (1916) január 28. 4-5.p.
9. SZALAY József: Zúzvara herceg viadala Kikelet herceggel. Magyar mese. *Szegedi Napló*, XXXV. évf. (1916) május 7. 2-5.p.
10. SZALAY József: Műgyűjtésről. 10-16.p. In LUGOSI Döme (szerk.): *Katalógus a Szegedi Műbarátok Köre 1917. évi pünkösdi kiállításához*. Szeged, 1917. Szegedi Műbarátok Köre. 75 p.
11. CSERZY Mihály — SZALAY József: *Ugarimadás*. Szeged, 1921, Délmagyarország Hírlap- és Nyomdavidállalat. 79 p.
12. SZALAY József: Ajánlással és kézírással ékes könyvek.
I.rész. *Magyar Bibliofil Szemle*, I.évf. (1924) 2.sz. 69-77.p.
II.rész. *Magyar Bibliofil Szemle*, I.évf. (1924) 3.sz. 185-190.p.
III.rész. *Magyar Bibliofil Szemle*, II.évf. (1925) 1-2.sz. 54-56.p.
IV.rész. *Magyar Bibliofil Szemle*, II.évf. (1925) 3.sz. 145-147.p.
V.rész. *Magyar Bibliofil Szemle*, II.évf. (1925) 4.sz. 234-236.p.
13. SZALAY József: Tíz év mérlege. *Rendőrr*, III.évf. (1929) Jubiláris szám (X. 24.) 3-8.p.
14. SZALAY József: *A könyvről és a könyvszeretetről*. Szeged, 1931, Szeged Városi Nyomda és Könyvkiadó Részevénnytársaság. 22 p.

PARÁDI Ákos*
BORHY Sándor – FERY Oszkár –MENKINA János

Absztrakt

1919 júliusában a magyarországi tanácsköztársaság terroralakulata megkínoztta és meggyilkolta a Magyar Királyi Csendőrség három tisztjét FERY Oszkár altábornagyot, BORHY Sándor és MENKINA János alezredeseket. Holttestüket éjjel a Dunába dobták.

Kulcsszavak:

magyarországi tanácsköztársaság , Magyar Királyi Csendőrség ,
FERY Oszkár altábornagy ; BORHY Sándor alezredes , MENKINA János alezredes

Abstract

In July 1919, the Terrorist Formation of the Hungarian Counseling Republic tortured and murdered three officers of the Hungarian Royal Gendarmerie, Oszkár FERY lieutenant general, Sándor BORHY and János MENKINA lieutenants-colonels. Their bodies were thrown into the Danube by night.

Keywords:

Counseling Republic in Hungary ; Hungarian Royal Gendarmerie ;
Oszkár FERY lieutenant general ; Sándor BORHY lieutenants-colonel ;
János MENKINA lieutenants-colonel

---

*

Open Researcher and Contributor ID = Nyílt Kutató és Közreműködő Azonosító (ORCID) :

<https://orcid.org/0000-0002-1873-0605>

Institutional attachments = Szerző intézményi kötődései :

- Bertalan Szemere Scientific Society of History of Hungarian Law Enforcement =
Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság

@: akos.paradi@gmail.com

doi: 10.31626/HU-EISSN2560094X.IV.TOM.95-116.p

1 919. VI. 22.-ének az évfordulói szomorú napok. Ekkor gyilkoltak meg a magyarországi tanácsköztársaság terror alakulatának a tagjai három csendőrtisztet.¹ FERY Oszkár altábornagy, BORHY Sándor alezredes és MENKINA János alezredes (**I.sz., II.sz., III.sz. melléklet**) hármas „bűnt” követtek el: magyarok, tiszték és csendőrök voltak. E „bűnhalmaz” oly súlyos következménnyel járt, hogy a magyarországi tanácsköztársaság terrorszervezetének főnökei utasításba adták a tiszték elfogását és kivégzését, melyet a buzgó végrehajtók szörnyű kínzásokkal is tetézték.²

Mi is történt az I. világháború után, a KÁROLYI-kormány követő magyarországi tanácsköztársaság regnálása alatt, 99 éve? Magyarország vesztesként került ki az I. világháborúból, a hatalmat a KÁROLYI-kormány vette át, melyet a szociáldemokraták asszisztálásával az Oroszországból hazatért kommunisták puccsal ragadtak magukhoz. Az ország területének egy részén ANTANT csapatok álltak. Az erkölcsi állapotok lezüllettek. A tanács hatalom új, eddig jóformán ismeretlen eszméket és erkölcsöt hirdetett, amely szöges ellentétben állt mindazzal, amely szerint a magyar nemzet élt. A KHON (KUN) Béla által vezetett kommunista párt terrorállamot alakított ki, ahol a rendszerrel szembe szegülő, vagy ilyen cselekedet megvalósítására potenciálisan alkalmas személyeket általában rövid úton likvidáltak.³

Az úgynevezett „Lenin-fiúk” féle terror csapatok páncélvonat segítségével villámgyorsan elérték a tanács hatalom számára instabillá váló térségeket, ahol a veszélyesnek gondolt személyeket likvidáltak, a felkeléseket csírájában folytatták el. A magyar közgondolkodás számára ismeretlen és ellenszenves megoldás volt, hogy az állam fegyveres ereje ne csupán leverje az igazukért fegyvert fogók mozgalmát, hanem ugyanazon szervezet el is ítélje a felkelőket és az ítéletet is végrehajtsa. A magyarországi tanácsköztársaság fennállásának 133 napja alatt valódi államterroret alakítottak ki létrehozva az ehhez szükséges terrorszervezeteket. Az I. világháború által nehéz helyzetbe hozott magyar társadalom védelmi képességeinek megvalósítására hivatott állami fegyveres rendvédelmi testületek —

amelyek a háború tekintetében egyébként is legyengültek — az „őszirózsás forradalom” és a KÁROLYI-kormány által tovább gyengültek. Ebből fakadóan számos rendvédelmi szervezetet hozott létre a magyar társadalom. A szétforgácsolt rendvédelem helyett a központi államhatalomnak közvetlenül alárendelt és az ország teljes területére kiterjedő hatáskörrel rendelkező rendvédelmi szervezet létrehozása helyes lépés lett volna, ha ezen szervezet nem a társadalom egy csoportja, illetve egy kitüntetett eszme és politikai szervezete érdekei szerint működött volna oly módon, hogy terrorcselekményekkel tartja sakkban a magyar nemzetet. Mivel azonban a magyarországi proletár diktatúra nem rendelkezett kellő számú személyi bázissal, amelyből kiállíthatta volna a rendvédelmi testületek személyi állományát, illetve a magyarországi lakosság döntő többsége nem rokonszenvezett a tanács hatalom eszmei alapjaival, ezért a Vörös Őrség mellett létrehozták azokat szervezeti egységeket, amelyek a terror kivitelezésére voltak alkalmasak.⁴

A három vértanúhalált halt csendőrtiszt ezen szervezet látómezejébe került. Sorsuk ezzel megpecsételődött. A történelem fura fintora, hogy éppen annak a szervezetnek a tisztjei — köztük a testület vezetője — haltak halált a terrorszervezet pribékjeinek a kezeitől, amely a polgári viszonyoknak megfelelően a rendet létrehozta és példamutató módon fenntartotta a magyar vidéken.⁵

Az nyilvánvaló volt, hogy a dualizmus kori rendvédelmi testületek tiszt karai tagjainak a többsége nem rajong a magyarországi tanácsköztársaságért. A legtöbben azonban kívártak. Egyszerűen nem hitték el, hogy olyan jellegű államhatalom, mint a magyarországi tanácsköztársaság sokáig életképes lehet. A neveltetésük, a világnézetük, az ismereteik és tapasztalataik alapján nem is juthattak ettől lényegesen eltérő következtetésre. Élték tehát tovább a megszokott életüket, oly módon, ahogyan azt a megváltozott körülmények lehetővé tették.

Ilyen életet élt FERY Oszkár altbgy., BORHY Sándor alez. és MENKINA János alez. is. Nem szervezkedtek a magyarországi tanácsköztársaság ellen. Az azonban egyértelmű volt,

hogy a vörös uralom vége után — elsősorban FERY Oszkár altbgy. — minden bizonnyal vezető szerepet töltenek majd be a rend helyreállításában és fenntartásában. FERY Oszkár altbgy. képzettsége és tapasztalatai alapján nagy valószínűség szerint talán a legalkalmasabb személy lehetett volna a rend helyreállítását megvalósító szervezet vezetői posztjának ellátására.

Honnan eredt az a gondolat, hogy a magasrangú csendőrtisztek ezen csoportja valamilyen veszélyt jelenthet a magyarországi tanácsköztársaságra. A Vörös Őrség főparancsnokságának személyzeti osztályán, mint osztályvezető teljesített szolgálatot ZAGYI József volt csendőr törm. kitől a gondolat származott.⁶

A dualizmuskori magyar rendvédelmi testületeket a magyarországi tanácsköztársaság ugyan feloszlatta, helyettük pedig a Vörös Őrséget hozta létre, azonban a felosztatott rendvédelmi testületek személyi állományát átvette. Mindenkit átvettek, de az átlépés önkéntes volt. A tisztek jelentős része — akiknek volt annyi tartalékuk, hogy a várható nehéz időket átveszeljék — nem vállalt szolgálatot a Vörös Őrségben. A légénységi állomány ezt pénzügyi okokból nem tehetette meg, így ők többnyire az új testületbe átlépve folytatták tovább szolgálatukat.⁷

Fehér hollónak számítottak a korabeli rendvédelmi testületek azon tagjai, akik lelkesen támogatták az új szervezetet. ZAGYI József ilyen fehér holló volt.

ZAGYI József lezüllött alkoholista volt. Annak ellenére, hogy a Magyar Királyi Csendőrségben már a dualizmus időszakában sem nézték jó szemmel a túlzott alkoholfogyasztást és a személyi állomány elé magas erkölcsi mércét állítottak, a háború okozta emberhiányból fakadóan azonban elvéve mégis előfordulhatott, hogy a testületi tagságra erkölcsileg érdemtelen személyek is teljesíthettek szolgálatot a szervezetben.

A mintegy 12 000 fős személyi állományra óriási teher nehezedett az I. világháború során. A testület teendői jelentősen megnöttek a háborús feladatokból fakadóan, illetve a szervezet egyes részei ideiglenes jelleggel ugyan de leszakadtak. Ilyen volt például a határszéli csendőrség, amely fegyvernemi

jelleggel működött és a Magyar Királyság útlevelköteles határvonalait őrizte. A határszéli csendőrség békeidőben ugyan más jellegű teendői mellett végezte a határvonalak őrzését, fegyveres konfliktus esetén azonban a határvonal őrzése vált a fő feladatává. Ekkor hatásköre kibővült a társ határőrizeti szervezetek felügyeletére, átvéve ezen feladatokat a Magyar Királyi Határrendőrségtől, amely ilyen hatáskörrel békeidőszakban rendelkezett. A helyben mozgósítottakat a határszéli csendőrség objektumaiba vonultatták be és a csendőrpapancsnokok alárendeltségébe kerültek. A csendőrség testületi létszámának tekintélyes hányada 1 052 fő ezzel kikerült a testületi feladatok végrehajtását megvalósító személyek köréből.⁸

Az I. világháború kapcsán nem csupán a határőrizet vont el élőerőt a testülettől. A mozgósításkor eleve tervezték a csendőrség személyi állománya egy részének a behívását tábori csendőri szolgálat ellátására. A tervezett létszám 2 120 fő volt. Az érintetteket — a határszéli csendőrség tagjaihoz hasonlóan de eltérő tartalommal — felkészítésben részesítette a haderő a háborús feladataik eredményes végrehajtása érdekében.⁹

A tervezettnél nyilvánvalóan jóval nagyobb igény volt csendőrökre a tábori csendőrség kötelékében, hiszen FARKAS Márton mérvadó feldolgozása szerint az I. világháború utolsó éveiben már 22 100 fő teljesített tábori csendőri szolgálatot. Ezen személyi állomány döntő többsége ugyan nem volt csendőr, azonban — csak a tervezett 2 120 fővel számolva — a tábori csendőri szolgálat csendőrök által teljesített része önmagában is jelentős élőerőt vont el a testülettől. Mivel a csendőr testület személyi állományának utánpótlása szünetelt a hadra fogható személyek frontszolgálatra küldésének biztosíthatósága érdekében.¹⁰

A Magyar Királyi Csendőrség az I. világháború során — a hadműveleti területek kivételével, a társ rendvédelmi testületekhez hasonlóan — ugyan nem került a haderő felügyelete alá¹¹, azonban így is olyan feladatok terhelték a testületet, amelyeknek az eredményes megvalósítása az adott feltételek

között lehetetlen volt.¹²

Ilyen körülmények között, ha nem is helyeselhető, de érthető, hogy ocsú is került a tiszta búza közé. ZAGYI József ilyen ocsúnak tekinthető. Már a KÁROLYI-kormány időszakában is a testületi fegyelem elleni fellépés szószólója volt.¹³ A fegyelmet gyengítő intézkedés volt a tanács hatalom időszakában a katonai rendfokozatok eltörlése. A parancsnokokat a betöltött beosztások szerint szólították meg. Hasonló módon alakult a helyzet a csendőrök esetében is.¹⁴

ZAGYI Józsefnek a Magyar Királyi Csendőrségre vonatkozó kijelentései a humánusot, a testületi identitástudatot és a realitást egyaránt nélkülözték.¹⁵ Ő volt a kiagyalója annak az elképzelésnek, hogy a tanács hatalom érdekében az összes csendőr tisztet internálni kell. Erre vonatkozó elképzeléseit írásba is foglalta, melyben úgy foglalt állást, hogy a magasrangú csendőrtisztek ellenforradalmat készítenek elő. Őt csendőr tisztet meg is nevezett, akik az ellenforradalom nyomán magas vezetői tisztséget fognak betölteni. Köztük volt FERY Oszkár altbgy., BORHY Sándor és MENKINA János alezredek.¹⁶

ZAGYI József írását CHLEPKO (HANTOS) Endrének a Vörös Őrség országos főparancsnoka politikai megbízottjának adta át, aki azt tovább adta PELACSHEK (PÓR) Endrének a Vörös Őrség főparancsnoka titkárának. Az immár ügyirattá vált sajtós írásművet — az abban foglaltak kontrolljának mellőzésével — további intézkedés végett továbbküldték a belügyi és a hadügyi népbiztosságnak, KOHN (KUN) Bélának és a hadsereg főparancsnokának.

A magyarországi tanácsköztársaságot egyaránt szorongatták a külső hatalmak haderői és a tanács hatalom ellen fegyveresen is fellépő belső társadalmi erők. E helyzet által a tanács hatalom illetékesei minden bizonnyal feljogosítva érezték magukat arra, hogy a ZAGYI-féle íromány valóságtartalma vizsgálatának a mellőzésével lépjenek fel az „ügyiratban” megnevezett személyek ellen.

ZAGYI József 1919. VII. 17-én hozta létre írását, 1919. VII. 18. és 19. közötti éjszaka pedig már le is tartóztatták a há-

rom csendőrtisztet. CHLEPKO (HANTOS) Endre még a ZAGYI József-féle írás kézhez vételének a napján magához kérte a CSERNY József terroralakulat parancsnokát¹⁷, akinek utasításba adta, hogy FERY Oszkárt és társait le kell tartóztatni és ki kell végezni.

CSERNY József haladéktalanul intézkedett. CHLEPKO (HANTOS) Endréhez küldte terrorcsapatának két tagját RANÁNYI Kornél és BONYHÁTI Tibor politikai nyomozókat — becenevükön a vérebekeket — akik rövid időn belül megjelentek CHLEPKO (HANTOS) Endrénél. A két politikai nyomozót CHLEPKO (HANTOS) Endre arra utasította, hogy a csendőrtiszteket el kell fogni és a CSERNY-féle különítmény Mozdony utcai laktanyájába szállítani, ott pedig végezni kell velük.¹⁸

A nyomozók autóval a csendőrtisztek lakása elé hajtottak és 1919. VI. 18.-ról 19-re virradó éjszakán a csendőrtiszteket letartóztatták és a terrorszervezet mozdony utcai épületébe szállították. Először FERY Oszkár altbgy-t hurcolta el két bőrkabátos nyomozó a Fő utca 23. szám alatti lakásáról. Ezt követően került sor MENKINA János cső.alez. elfogására a FÉNY utcai lakásán. Végül pedig BORHY Sándort tartóztatták le ugyancsak a lakásán.¹⁹

FERY Oszkár altbgy-t egyszer már letartóztatták a tanács hatalom illetékesei, akkor azonban elengedték. A letartóztatást sokan figyelmeztetésnek tekintették, ezért tisztársai és ismerősei arra kérték, hogy meneküljön. FERY Oszkár altbgy. azonban férfihoz és katonához méltatlannak tartotta a bujkálást. Úgy érvelt, hogy a végzet akarata elől nem lehet elmenekülni.²⁰

Az altábornagy letartóztatása ellen az elfogást megvalósító nyomozóknál a házbizalmi tiltakozott, azonban a nyomozók revolverükkel fenyegetőzve elzavarták. A házbizalmi azonban mégis követte a nyomozókat az utcára, ahol az ott szolgálatot teljesítő vörös őr járőrnek elmondta a jogtalan cselekedet (FERY Oszkár altbgy. letartóztatása) miatti panaszát. A nyomozók azonban felsőbb utasításra hivatkozva elhárították a házbizalmi és a járőr közbelépését, az altábornagyot kocsiba ültetve elhajtották.²¹

FERY Oszkár altábornagyot és két volt beosztottját BORHY Sándor cső. alez és MENKINA János cső. alez. tisztársait napokig brutális módon kínozták a CSERNY különítmény prbékjei a Mozdony utcai rekvirált objektumuk pincéjében.

A különítmény vezetője CSERNY József volt, aki a háború előtt börmunkásként dolgozott, majd a tengerészetnél teljesített katonai szolgálatot. A háború vége felé orosz fogságba esett, ahonnan megszökve az „Őszirózsa Forradalom” időszakában érkezett Budapestre. Csatlakozott a Szovjet-Oroszországból hazatérő és kommunista szervezkedést végző csoporthoz. Itt ismerkedett meg a magyarországi tanácsköztársaság leendő vezetői körébe tartozókkal: SZAMUELLY Tiborral, KLEIN (KORVIN) Ottóval, POGÁNY Józseffel, VÁGÓ Bélával és KHON (KUN) Bélával, akivel barátságba is került.

KHON (KUN) Béla CSERNY Józsefet a Szovjetunióba küldte azzal a céllal, hogy ismerje meg az ottani politikai rendőrség szervezetét és működését. CSERNY József a feladatot teljesítette és mintegy 80 főnyi Oroszországból szabadult hadifogoly társaságában tért vissza Magyarországra. Hazatérve hozzálátott egy különítmény felállításához, amelynek a magvát a Szovejtunióban toborzott 80 fő képezte. A különítmény létszámát hamarosan néhány száz főre növelte. A különítmény soraiba való felvétel tekintetében csupán egyetlen követelmény volt, nevezetesen gondolkodás nélkül hajtsák végre előljáróik utasításait. Aki ezt vállalta, illetve akiről feltételezhető volt, hogy e szerint fog cselekedni azt felvették.

A különítmény székhelye számára kezdetben a BATTYHÁNY-palotát foglalták le. A létszám növekedésével a különítményt zászlóaljja szervezték, melyet három épületben helyeztek el. CSERNY és társai a Mozdony utcai tanítóképzőbe költöztek, KLEIN (KORVIN) Ottó alá tartozó terroristák az országház épületét vették birtokba. A zászlóalj harmadik csoportja pedig a HUNYADI-palotában helyezkedett el.²²

A csendőrtiszteket napokig kínozták a Mozdony utcai épületben. A környék lakói a Mozdony utcai tanítóképző épületét igénybe vevő terrorkülönítmény szörnyűséges tetteiről ugyan semmit sem tudtak, azonban borzalmas fájdalomkiálltásokra emlékeztek az érintett napok éjszakáin.

A kínzások eredménytelennek bizonyultak. Hiába bántalmazták a csendőr tiszteket, azok nem tudtak mit bevallani. Végül CSERNY József, PAPP Sándor és a nyomozók elhatározták, hogy fogjaikat a következő éjszakán meggyilkolják. A terrorcsapat tagjai közül önként jelentkezőket kértek a gyilkosságok végrehajtására. A dicstelen tette való jelentkezés lehetőségének a terrorcsapat tagjai közötti kihirdetésére RÖSCHER Márton terroristát kérték fel. Nem volt nehéz dolga. A hóhérmunkára rövid időn belül KAKAS Ferenc, NEUMAYER Géza, CSOMOR Gábor, PETHŐ István és TRAILLA György terroristák önként jelentkeztek.²³

A gyilkosok az épület pincéjének a plafonja mentén végighúzódo vízcsőre vetettek kötelet, alá pedig létrát támasztottak. Az áldozataikat egyenként gyilkolták meg oly módon, hogy először a pince egyik fülkéjében összeverték — lényegében puskatussal összezúzták őket —, majd odavezették a vízcsőről alácsüngő kötélhez és arra kényszerítették áldozataikat, hogy a létrán felmásszanak. A nyakukra hurkot dobtak, a létrát pedig kirántották a lábuk alól. Az áldozatokat pedig a lábuknál fogva lefelé húzták. Minden meggyilkolt csendőrtiszt holttestét még negyedóráig lógni hagyták. Ezután vették sorra a következő áldozatukat.

Elsőként BORHY Sándort gyilkolták meg, majd hasonló sorsra jutott MENKINA János és FERY Oszkár is. MENKINA János alatt a kötél elszakadt. Lezuhant, de újra felkényszerítették a létrán. Azonban miután levették a kötélről még élet volt az áldozatban, ezért CSOMOR Gábor és PETHŐ István szuronyokkal összeszurkálták. A holttesteket a pince padlóján egymás mellé helyezték és az akasztásnál használt kötéllal összekötötték. RANÁNYI Kornél és BONYHÁTI Tibor a tornateremből súlyzókat hozott, amelyeket a holttestekre kötöttek. Előállt egy teherautó a kora hajnali órákban, amelyre a holttesteket felhelyezték és elszállították a műegyetem mellé a Dunapartra, ahol a holttesteket a vízpartig vonszolták, majd a folyóba dobták.²⁴

A pribékek ugyan a gyilkosság éjjelét követő reggel CSERNY József társaságában borral koccintva ünnepelték meg aljas tettüket, de — mint annyi más rémtett — az ő vétkük sem

maradt nyom nélkül. Egy halász 1919. VI. 22-én reggel 5³⁰ -kor nagy vértócsát fedezett fel a Bertalan utca és a Múzeum rakpart sarkán. Mivel a közelben lakó halász az éjszaka folyamán nagy csobbanásokat is hallott, az észlelteket bejelentette a Vörös Őrség parancsnokságán, ahonnan ECKER István detektívet küldték ki a helyzet tisztázására. A detektív — aki a régi rendszer egyik nyomozója volt — a rakparti helyszín szemrevételezése nyomán ismerve a mozdony utcai laktanya hírnevét oda is elsétált, ahol szintén friss vérnyomokat talált. ECKER István e gyanús körülményeket azonnal jelentette a felleteseinek. A Vörös Őrség parancsnoksága azonban a nyomozást megszüntette. Hiába sürgették a hozzátartozók a csendőrtisztek eltűnése ügyének a kivizsgálását. A Vörös Őrség semmit sem tett az eltűnések felderítése érdekében.²⁵

Érdemi feltáró munkára a proletárdiktatúra után került sor. A visszaállított fővárosi rendőrség 10 nap alatt kinyomozta az igazságot. A gyilkosok elnyerték méltó büntetésüket. A bíróság CSERNY Józsefet, PAPP Sándort, BONYHÁTI Tibort, KAKAS Ferencet, CSOMOR Gábort, NEUMAYER Gézát, LOSCHER Mártont kötél általi halálra ítélte. Az ítéletet végrehajtották. PETHŐ István és TRAILLA György szökésükkel kivonták magukat az igazságszolgáltatás hatálya alól. ZAGYI József volt cső.ftörm.-t a hadbíróság később kötél általi halálra ítélte.²⁶

A három csendőrtisztnak — mint a feltételezett lázadás lehetséges potenciális kedvezményezettjeinek — bestiális módon történő likvidálása kétségtelenül szörnyű gyilkosság volt, azonban sajnálatos módon nem számított egyedi esetnek. Dr. VÁRY Albert koronaügyész-helyettes gyűjtötte össze a tanács hatalom alatti rémtetteket. Bírói ítéletek alapján állította össze azoknak a névjegyzékét, akik a proletárdiktatúra áldozatai voltak. A magyarországi tanácsköztársaság 133 napos fennállása során 590 személyt végeztek ki. SZAMUELLY Tibor egyedül több mint 100 gyilkosságért volt felelőssé tehető. VÁRY Albert gyűjtőmunkája eredményeit „*A vörös uralom áldozatai Magyarországon.*” című könyvében publikálta. Művében a szerző azt is leírta, hogy a névsor nem teljes, mert: hiányoztak az elcsatolt területek adatai, nem kerültek felmérésre a súlyos bán-

talmazások következtében elhaltak, végül pedig nem tudta megállapítani azok számát, akiket a Vörös Hadsereg kebelében végeztek ki. VÁRY Albert művében 24 csendőr kivégzéséről tett említést. A listában egy fő altábornagy, két fő alezredes, egy fő százados, egy fő hadnagy, hat fő tiszthelyettes, egy fő járásörmester, 11 fő örmester és egy fő csendőr szerepel.²⁷

A magyarságukért, csendőr létükért meggyilkolt bajtársaikról a Magyar Királyi Csendőrség személyi állományának a tagjai méltó módon megemlékeztek, visszamaradt családtagjaikat segíteni igyekeztek. Ezen igyekezetükben a magyar állam is támogatta a csendőröket. Így történt ez FERY Oszkár altbgy. és két tiszttársa esetében is.

1921-ben a tanítóképző épület falán a három mártírhaltalt csendőrtiszt emlékére táblát helyeztek el: *„Ezen épületben szenvedtek hősiesen vértanúi halált a nemzeti ügy szolgálatában 1919. évi július hó 21-én Fery oszkár cs. és kir. altábornagy csendőrségi felügyelő, Borhy Sándor és Menkina János m. kir. csendőr alezredek.”*

A három csendőrtiszt kínzásának és meggyilkolásának színhelyét magába foglaló Mozdony utcát átkeresztelték FERY Oszkár utcára. A gyilkosság szűkebb helyszínén a tanítóképző pincéjében 1924. X. 29-én emléktáblát lepleztek le a mártírhaltalt csendőrök emlékére. Az emléktábla leplezésén részt vett FERY Oszkár altbgy. özvegye, két fia, rokonsága, ismerői és tisztelői, továbbá a tanítóképző intézet tanárai és hallgatói, valamint a csendőrség felügyelője SZAHLENDER Béla a Budapesten állomásozó csendőrtisztek kíséretében. A mártírhaltalt csendőrtisztek érdemeit a tanítóképző intézet igazgatója QUINT József méltatta.²⁸

A budai helyőrségi templomban²⁹ 1927 július 21-én a három megkínzott csendőrtiszt megcsonkításának évfordulóján 9³⁰ órai kezdettel rekviem volt, melyet P. SZABÓ Pius celebrált az áldozatok emlékére elmondott beszéde kíséretében. A szertartáson a család, a testület tisztí karának és legénységének a képviselői, a polgári élet állami és társadalmi szervezeteinek küldöttei vettek részt.³⁰

Rimaszécsen, FERY Oszkár altbgy. szülőfalujában —

amely a felvidék déli sávjának a visszatérésével került ismét magyar fennhatóság alá — 1940-ben emléktáblát helyeztek el a mártírhalált halt altábornagy szülőházának a falán „*Ebben a házban született Fery Oszkár altábornagy a Magyar Szent Korona országaihoz tartozó csendőrség felügyelője, 1860. június 10.-én. Vértanúhalált halt a gyászos rémuralom alatt 1919. VII. 22.-én. Emlékét kegyelettel őrzi szülőfaluja és minden igaz magyar. 1940*”³¹

Az emléktáblát leleplező ünnepségen résztvett a miniszterelnökség képviselőjében TRAEGER Ernő miniszteri osztályfőnök, az anyatestület nevében vitéz SÁRAY Ferenc tábornok a testület felügyelőjének a helyettese, vitéz BÁTKY József ezds. a miskolci csendőr kerület-parancsnok, továbbá a területileg illetékes csendőr parancsnokságok vezetői és a rimaszécsi őrs személyi állománya, valamint dr. HORVÁTH Árpád Gömör és Kishont vármegye alispánja továbbá dr. HORVÁTH Béla a feledi járás főszolgabírája, illetve a miskolci hadtest-parancsnokság és a tornaaljai honvéd állomás-parancsnokság küldötte. Résztvettek a rendezvényen a FERY-család tagjai, köztük FERY Oszkár altbgy. két felnőtt fia FERY Tibor minisztery tanácsos és FERY Oszkár főhadnagy. Az ünnepségre ellátogatott a falu lakossága és a környező települések lakói közül is számosan.³²

Ezzel akár le is zárulhatott volna a magyar rendvédelem-történet egy szomorú epizódja, hiszen a gyilkosok elnyerték méltó büntetésüket, a mártírok emlékét pedig az utókor méltóképp ápolta. Magyarország szovjet megszállása nyomán azonban a helyzet megváltozott. A FERY Oszkár utcát a német megszállás ellen fellépő KISS János altábornagy névre változtatták. Vajon miért éppen a FERY Oszkár utcát kellett átkeresztelni? A tanítóképzőfaláról eltűnt az emléktábla. Magát a testületet is megszüntették a ROSENFELD (RÁKOSI) Mátyás féle „szalámi taktika” részeként. A pártállam időszakában nyilvánvaló és egyértelmű volt, hogy az a rendszer, amely a testületet — mint a polgári magyar állam legütőképesebb szervezetét — megszüntette³⁴ és a személyi állomány tagjait és családjait koncepciós perek formájában évtizedekig üldözte³⁵ nem ápolhatja a csendőr mártírok emlékét és nem is tűrhet el ilyen cse-

lekedeteket.

A rendszerváltás után a helyzet elvileg megváltozott ugyan, azonban a gyakorlatban szinte semmi sem történt. A balliberális beállítottságú kormányzás időszakában a Magyar Királyi Csendőrség Böszörményi úti épületegyüttesében működő — akkori nevén BM Nemzetközi Oktatási Központ — tanintézet vezetőjének csaknem az állásába, karrierjébe, hivatása gyakorlásának a lehetőségébe került, hogy otthont „merészelt” volna nyújtani egy csendőrség-történeti tudományos konferenciának. A magyar államhatalom egyértelmű negatív üzenete a témakör iránt érdeklődők számára, hogy a tanítóképző intézmény falára ugyan felkerült egy emléktábla a „Budapest XII. kerületi Hegyvidéki Önkormányzat” ténykedése nyomán: „*A vörösteror áldozatául esett Fery oszkár csendőr altábornagy nevét viselte az utca 1921 és 1945 között. újraállította: a budapest XII. kerület hegyvidéki önkormányzat 2011.*”³⁶, az állam azonban abban semmilyen szerepet nem vállalt. Továbbra is hiányzik a bestiális gyilkosság helyszínén az alagsorban 1924-ben felállított majd 1945-ben eltűnt emléktábla pótlása. A mai magyar rendőrség — amelynek az egyik korabeli elődje a magyar csendőr testület volt, annak 1945. évi megszűntetésekor átvette feladatait és eszközrendszerét, valamint hatáskörét — kísérletet sem tett elődszervezete történetével való foglalkozásra. A mai magyar rendőrség tagjai döntő többségének a rendszerváltás után három évtizeddel még mindig fogalma sincs az elődszervezet történetéről.

1919. VII. 22-én a CSERNY különítmény terrorlegényei bestiális módon meggyilkoltak három csendőrtisztet. A mártírok emlékét pedig azok likvidálják napjainkban, akik illetékeségük ellenére a rendvédelmi testületek személyi állománya tagjainak képzésébe még mindig nem vonták be a testület történetének a témáját.

Elfogadhatatlan, hogy — a kutatás és a véleménynyilvánítás szabadságára hivatkozva — az illetékesek elhatárolják magukat a vértanúk ápolásának teendőitől, mondván azt megtehetik a civil szervezetek. Egyszerűen nem hajlandók tudomásul venni, hogy a három mártírt azért gyilkolták meg mert a

magyar nemzet állama egyik rendvédelmi szervezetéhez tartoztak. E jelenség sajnos történelmünk későbbi időszakában is felbukkant „A nép ellensége” vád formájában. Megítélesem szerint ide vezethető vissza a sajátos életszemlélettel rendelkező körök részéről tapasztalható ellenszenv mindennel szemben ami nemzeti, mivel az szemben áll a doktréner elképzelésekkel. Van tehát eszmei kapcsolat, illetve kontinuitás az 1919. évi szomorú események és azok felett a XXI. század kezdetén tapasztalt hallgatás között.

A kérdés csupán az kinek az érdekében áll, hogy a 2018. évben 785 762 800 000 forint költségvetéssel rendelkező belügyi tárca³⁷ kiadásaiba ne férjen bele az elődszervezet mártírjai emlékének az ápolása, illetve a különböző szintű oktatási programokban és protokollokban ne jusson hely a témával való foglalkozásra.

Kinek a szabadsága az, ahol a nemzet állama különböző illetékesei szabadon nem vesznek tudomást a rendvédelmi szervezetek vértanú halált halt tagjairól?

Jegyzetek:

- ¹ PRESZLY: 11-12.p.
- ² Loc.cit.
- ³ ÖRY
- ⁴ SUBA: 131-132.p.
- ⁵ PARÁDI: *A Magyar Királyi Csendőrség. Az első magyar polgári, központosított közbiztonsági őrtestület 1881-1945.* 39-48.p.
- ⁶ A mi vértanúink. 35.p.
- ⁷ REKTOR: 150-151.p.
- ⁸ PARÁDI: *A Magyar Királyság határrendőrsége.* 110.p. ; Idem: *A Magyar Királyi Csendőrség határőrizeti szolgálata.* 85.p. ; Idem: *A dualista Magyarország határőrizete a migráció tükrében.* 80.p. ; Idem: *Az Osztrák-Magyar Monarchia Magyar Királyságának határszéli csendőrsége.* 103.p. ; Idem: *Határrendőrség a történelmi Magyarországon.* 56.p. ; Idem: *Hírszerzés és határőrizet az Osztrák-Magyar Monarchia Magyar Királyságában.* 70.p.
- ⁹ SZAKÁLY: *A magyar tábori csendőrség története 1938-1945.* 16-19.p.
- ¹⁰ FARKAS: 209.p.
- ¹¹ 1912/LXIII.tc.
- ¹² PARÁDI: *A hátszág rendvédelme 1914-1918.*
- ¹³ A mi vértanúink. op.cit. 35.p.
- ¹⁴ REKTOR: op.cit. 151.p.
- ¹⁵ 10 000 csendőr közül csak 500-at kívánt volna megtartani, a többit ki szerette volna írtani.

A mi vértanúink. op.cit. 35.p.

¹⁶ Loc.cit. 35.p.

¹⁷ REKTOR: op.cit. 158-159.p.

¹⁸ A Mozdony utcai épület tanítóképzés céljára épült. A magyarországi tanács hatalmat megelőzően és követően is ezt a célt szolgálta. A XX. század kezdetén az Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kara egyik szervezeteként napjainkban is hasonló funkciót tölt be.

¹⁹ REKTOR: op.cit. 159-160.p.

²⁰ PRESZLY: op.cit. 251.p.

²¹ REKTOR: op.cit. 160.p.

²² Loc.cit. 158.p.

²³ A mi vértanúink: op.cit. 36.p.

²⁴ Loc.cit. 36.p.

²⁵ REKTOR: op.cit. 161.p.

²⁶ A mi vértanúink: op.cit. 36.p.

²⁷ VÁRY: 1-55.p.

²⁸ „Quint József (1882–1929) 1906-tól tanított a budai állami tanítóképzőben, majd 1916-tól haláláig igazgatta az intézetet. A gyermektanulmányi mozgalom ismert alakja volt, aki Drozdy Gyulával együtt sokat tett a herbarizmus fellazításáért, az „egyéni jellemlapok” bevezetéséért. Jelentős szerepe volt az 1925. évi népiskolai tanterv kidolgozásában s a végrehajtását szolgáló – később Mérei Ferenc és mások által erősen bírált – ún. „vezérkönyvek” megszületésében. A korabeli tanítói és tanítóképző intézeti tanári körzélet elismert alakja, egy időben az Országos Közoktatási Tanács, az Országos Testnevelési Tanács tagja s a Tanítóképző-intézeti Tanárok Országos Egyesületének elnöke volt. A Tanácsköztársaság idején időhúzásra játszott: az akkor rohamtempóban tervezett reformfolyamat lassításáért munkálkodott. Ideológiai távolságtartását alig leplezve posztján maradt, ám az általa károsnak tekintett folyamatok hatásának minimalizálására törekedett, s a Tanácsköztársaság bukása után a VKM VI/2. osztályának előadójaként személyesen kezdeményezte a közoktatásügyi népbiztosság tanítóképzéssel kapcsolatos rendeleteinek hatályon kívül helyezését.”

DONÁTH: 144-146.p. ; GABÁNYI: A kötet végi számozatlan képmelléletekben.

²⁹ A templomból ma már csupán a fal csonkjai és a részlegesen helyreállított harang tornya áll a Kapisztrán téren. A templom Budapest ostroma során pusztult el, azóta — a maradványokat konzerválták ugyan, de az épületet — nem állították helyre.

³⁰ Rekvium Fery altábornagy és vértanútársai emlékezetére.

³¹ FERY Oszkár altábornagy emléktáblájának leleplezése szülőfalujában.

³² Loc.cit.

³⁴ I 690/1945. (V. 7.) ME.r.

³⁵ ZÉTÉNYI: 23-48.p. ; KOVÁCS: 103-140.p. ; VINCZE: 95-110.p.

³⁶ DONÁTH: op.cit. 145.p. ; PARÁDI: Elpusztított emlékhelyek.

II. A célok megvalósításához rendelkezésre álló erőforrások 2018-ban

A XIV. BM fejezet 2018. évi költségvetése a közfeladatainak ellátásához és céljainak megvalósításához 25.996,4 millió forint bevételi és 759.766,4 millió forint támogatási előirányzatot tartalmaz.

millió forintban, egy tizedessel

Megnevezés	Kiadás	Bevétel	Támogatás	Átlagos statisztikai állományi létszám (fő)
Költségvetési szervek	658 835,4	25 696,1	633 139,3	85 566
Fejezeti kezelésű előirányzatok	126 927,4	300,3	126 627,1	-
Központi kezelésű előirányzatok	55,0	-	-	-

Parlament honlap/2018.

Forrás- és irodalomjegyzék (a jegyzetekben alkalmazott rövidítések oldása):

MONOGRÁFIÁK, ÉS KISMONOGRÁFIÁK ÉS HASONLÓ JELLEGŰ KÖTETEK

- DONÁTH (28.:36.): — DONÁTH Péter: A cserny-különítmény rémtettei „mozdony utcai laktanyájukban” 1919 júliusában Fery oszkar és tisztársai halálának körülményei, következményei, utóélete. 144-254.p. In DONÁTH Péter et al. (szerk.): *Sorsfordító mozzanatok a magyarországi kisgyermekkorú nevelőképzés, a Budapesti Tanítóképző Főiskola, az ELTE TÓK és épülete történetéből.* Budapest, 2012, Trezor. 256 p. HU-ISBN 978 963 81 4144 6.
- FARKAS (10.): — FARKAS Márton: *Katonai összeomlás és forradalom 1918-ban. A hadsereg szerepe az Osztrák-Magyar Monarchia felbomlásában.* Budapest, 1969, Akadémia. 428 p. HU-ISBN —
- GABÁNYI (28.): — olysói GABÁNYI János (szerk.): „Mártírjaink.” *Az „őszirózsás” forradalom és a proletárdiktatúra áldozatainak meggyilkolása, lelki és testi megkínzása.* Budapest, 2002, Gede Testvérek. (reprint) 431 p. HU-ISBN 978 963 92 9805 0.
- PARÁDI: *A Magyar Királyi Csendőrség. Az első magyar polgári, központosított közbiztonsági őrtestület 1881-1945.* (5.): — PARÁDI József: *A Magyar Királyi Csendőrség. Az első magyar polgári, központosított közbiztonsági őrtestület 1881-1945.* Budapest, 2012, Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság. 281 p. HU-ISBN 978 963 08 4794 0. /A magyar rendvédelem-történet öröksége, 2./ HU-ISSN 2062-8447.

REKTOR — REKTOR Béla: *A Magyar Királyi Csendőrség (7.;14.;17.;19.;21.;22.;25.;* oknyomozó története. Cleveland, Ohio, USA, 1980, Árpád Könyvkiadó Vállalat. 552 p. USA-ISBN 0 934214 01 8.

SZAKÁLY: *A magyar tábori csendőrség története 1938-1945.* — SZAKÁLY Sándor: *A magyar tábori csendőrség története 1938-1945.* Budapest, 2000, Ister. 173 p. HU-ISBN 963 92 4324 8.

VÁRY — VÁRY Albert: *A vörös uralom áldozatai Magyarországon.* Budapest - Vác, 1922, Váci Fegyintézet Nyomdája. 172 p.

TANULMÁNYOK

KOVÁCS — KOVÁCS Zoltán András: Csendőrsors Magyarországon 1945 után. 103-140.p. In OKVÁTH Imre (szerk.): *Katonai perek 1945-1948.* Budapest, 2001, Történelmi Hivatal. 368 p. HU-ISBN 963 00 7464 8. /Közel-múltunk hagyatéka./ HU-ISSN 1586-9784.

PARÁDI: A Magyar Királyság határrendőrsége. — PARÁDI József: A Magyar Királyság határrendőrsége. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, XVIII. évf. (2010) 21. sz. 101-116.p. HU-ISSN 1216-6774. A tanulmány korábbi változata 2007. október 5.-én Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „*A magyar rendvédelem fejlődése a XIX–XX. században*” című XXI. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

PARÁDI: A Magyar Királyi Csendőrség határőrizeti szolgálata. — PARÁDI József: A Magyar Királyi Csendőrség határőrizeti szolgálata. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, XIX.évf. (2010) 22.sz. 77-91.p. HU-ISSN 1216-6774. A tanulmány korábbi változata 2008. október 10.-én Budapesten hangzott el, a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett magyarrendvédelem-történeti tudományos konferencia-sorozatnak a „*Másfél évszázad rendszerváltozásainak hatásai a nemzeti rendvédelmünkre*” című XXII. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

- PARÁDI: A dualista Magyarország határőrizete a migráció tükrében. (8.,) — PARÁDI József: A dualista Magyarország határőrizete a migráció tükrében. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, XXII.évf. (2012) 26.sz. 66-80.p. HU-ISSN 1216-6774. A tanulmány korábbi változata 2011.november 11-én, Budapesten hangzott el, a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „*Militarizmus és demilitarizmus a XIX-XX. századi magyar állam rendvédelmében*” című XXV. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.
- PARÁDI: Az Osztrák-Magyar Monarchia Magyar Királyságának határszéli csendőrsége. (8.:) — PARÁDI József: Az Osztrák-Magyar Monarchia Magyar Királyságának határszéli csendőrsége. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, XXII.évf. (2012) 26.sz. 81-104.p. HU-ISSN 1216-6774. A tanulmány korábbi változata 2011 november 11-én, Budapesten hangzott el, a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „*Militarizmus és demilitarizmus a XIX-XX. századi magyar állam rendvédelmében*” című XXV. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.
- PARÁDI: A hátország rendvédelme 1914-1918. (12.:) — PARÁDI József: A hátország rendvédelme 1914-1918. 108-124.p. In SZIDIROPULOSZ Arc-himédesz (szerk.): *Trianoni Szemle Évkönyv*. VII. évfolyam. Budapest, 2015, Trianoni Kutatóintézet Közhasznú Alapítvány. 311 p. HU-ISSN 2060-2502.
- PARÁDI: Határrendőrség a történelmi Magyarországon 1906-1918. (8.:) — PARÁDI József: Határrendőrség a történelmi Magyarországon 1906-1918. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, XXVI.évf. (2016) 51.sz. 43-56.p. HU-ISSN 1216-6774.
- PARÁDI: Hírszerzés és határőrizet az Osztrák-Magyar Monarchia Magyar Királyságában. (8.:) — PARÁDI József: Hírszerzés és határőrizet az Osztrák-Magyar Monarchia Magyar Királyságában. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, XXVII.évf. (2017) 53.sz. 53-84.p. HU-ISSN 1216-6774.
- VINCZE (35.:) — VINCZE Gábor: Kötelességteljesítésért életfogytiglan. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, XXVIII.évf. (2018)

55.sz. 95-118.p. HU-ISSN 1216-6774. A tanulmány korábbi változata 2018. február 16-án, Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság Csendőrség-történeti Szakosztálya által szervezett „100 éve alakult át a magyar rendvédelmi modell?” című XVIII. magyar közbiztonság-történeti szimpozionján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

SUBA
(4.):

- SUBA János: Karhatalmi formációk Magyarországon 1918-1920. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, XV.évf. (2008) 18.sz. 131-142.p. HU-ISSN 1216-6774. A tanulmány korábbi változata 2004. október 13.-án Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „*Karhatalmi feladatok a bűnmegelőzés és a békefenntartás szolgálatában Európában a XIX-XX. században*” című XVIII. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

ZÉTÉNYI
(35.):

- ZÉTÉNYI Zsolt: KRISTÓF László in memoriam. 23-48.p. In PARÁDI József — SAKÁLY Sándor — SZIGETVÁRI Oszkár — ZÉTÉNYI Zsolt: *Nyomozati utasítások a Magyar Királyi Csendőrség számára*. Budapest, 2018, Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság. 401 p. HU-ISBN 978 615 80 3049 6. /A magyar rendvédelem-történet hagyatéka, 2./ HU-ISSN 2064-4728.

CIKKEK

Fery altábornagy, Borhy és Menkina alezredek emléktáblájának leleplezése.
(28.):

- Fery altábornagy, Borhy és Menkina alezredek emléktáblájának leleplezése. *Csendőrségi Lapok*, XIV.évf. (1924) 10.sz. (hírek – rovat) 11.p.

FERY Oszkár altábornagy emléktáblájának leleplezése szülőfalujában.
(30.;32.):

- FERY Oszkár altábornagy emléktáblájának leleplezése szülőfalujában. *Csendőrségi Lapok*, XL.évf. (1940) 20.sz. (hírek rovat.) 689.p.

A mi vértanúink.
(6.;13.;15.;16.;23.;26.):

- A mi vértanúink. *Csendőrségi Lapok*, XVI.évf. (1926) 2.sz. 35-36.p.

- PARÁDI: Elpusztított emlékhelyek. — PARÁDI József: Elpusztított emlékhelyek. *Rendvédelem-történeti Hírlevél*. XVII.évf. (2008) 29-30.sz. 96-110.p. HU-ISSN 1785-3257. (36.:)
- PRESZLY — PRESZLY Lóránd dr. cső.örgy. (cím nélkül). *Csendőrségi Lapok*, XV.évf. (1925) 14.sz. 11-12.p. (1.;2.;20.:)
- Rekviem Fery altábornagy és vértanútársai emlékezetére. — Rekviem Fery altábornagy és vértanútársai emlékezetére. *Csendőrségi Lapok*, XVII.évf. (1927) 15.sz. (hírek – rovat) 476.p. (30.:)

KÉZIRATOK

- ÓRY — ÓRY Károly: *Katonapolitika és a hadsereg főbb kérdései az októberi polgári demokratikus forradalom időszakában*. Bölcsészdoktori disszertáció. (ELTE-BTK). Budapest, 1970. (3.:)

JOGSZABÁLYOK

- 1912/LXIII.tc. — 1912/LXIII.tc. a háború esetére szóló kivételes intézkedésekről. (11.:)
- 1 690/1945. (V. 7.) — 1 690/1945. (V. 7.) ME.r. a csendőrség feloszlásáról és az államrendőrség megszervezéséről. *Magyarországi Rendeletek Tára*, LXXIX.évf. (1945) I-VI. füzet 131-133.p. (34.:)

VILÁGHÁLÓS HIVATKOZÁSOK

- Parlamenti honlap — Parlamenti honlap 2018 Belügyi költségvetés. 2018 *Világhálón:* (37.:) <http://www.parlament.hu/irom40/15381/adatok/fejezetek/14.pdf>

Mellékletek jegyzéke:

- I.sz. melléklet
BORHY Sándor csendőr alezredes
- II.sz. melléklet
FERY Oszkár altábornagy
- III.sz. melléklet
MENKINA János csendőr alezredes

I.sz. melléklet

BORHY Sándor csendőr alezredes

Forrás ! *Csendőrségi Lapok*, XVI.évf. (1926) 2.sz. 35.p.

II.sz. melléklet

FERY Oszkár altábornagy

Forrás ! *Csendőrségi Lapok*, XVI.évf. (1926) 2.sz. 35.p.

MENKINA János csendőr alezredes

Forrás ! *Csendőrségi Lapok*, XVI.évf. (1926) 2.sz. 35.p.

PARÁDI József*

Magyar határőrizet az I. világháború kitörésekor

(Hungarian border guard in the beginnings of I. world war.)

Absztrakt

Az Osztrák-Magyar Monarchia Magyar Királyságában az I. világháborút megelőzően katonai határőrizetre tértek át a Magyar Királyság külső határain.

Kulcsszavak:

dualizmuskori magyar határőrizet , katonai határőrizet ,
a Magyar Királyság külső határai ; határőrizet és haderő 1914 ,
a magyar határőrizet szervezetei 1914

Abstract

Before the First World War, the Hungarian Kingdom of the Austro-Hungarian Monarchy was transformed into a military border guard at the external borders of the Kingdom of Hungary.

Keywords:

Hungarian border guard 1867-1918 ; military border guard ;
external borders of the Kingdom of Hungary ; border guard and military
forces 1914 ; organizations of the Hungarian border guard

---

*

- *Open Researcher and Contributor ID* = Nyílt Kutató és Közreműködő Azonosító (**ORCID**)

<https://orcid.org/0000-0003-3368-2944>

Institutional attachements = Szerző intézményi kötődései :

- *Bertalan Szemere Scientific Society of History of Hungarian Law Enforcement* =
Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság

- *Eötvös Loránd University Faculty of Law History of National Law Department* =
Eötvös Loránd Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar Magyar Állam- és Jogtörténeti
Tanszék

- *National University of Public Service Faculty of Law Enforcement* = Nemzeti Köz-
szolgálati Egyetem Rendészettudományi Kar

@: paradi.jozsef@gmail.com

doi: 10.31626/HU-EISSN2560094X.IV.TOM.117-132.p

A határőrizet és a határvédelem a magyar állam története során a vizsgált időszakig nem vált el markánsan. Az ország határainak az őrzésvédelme hagyományosan a központi hatalom feladatát alkotta, amely ezen teendőinek a megvalósítása érdekében a határmenti lakosság egy részét oly módon vette igénybe, hogy számokra kiváltságokat biztosított.¹

A neoabszolútizmus idejében azonban e modell már módosult. Egyrészt működött még — a császári királyi haderőbe tagoltan — a katonai határőrvidék², másrészt pedig mivel a katonai határőrvidék „csak” Adriától Moldváig terjedt — a veterán katonákra alapozva — a birodalom határainak az őrzésére külön őrtestületet is létrehoztak.³ Ezen őrtestület is a központi hatalom közvetlen felügyelete alá tartozott. A birodalmi oktrojált alkotmány ugyanis a honvédelem és a rendvédelem témáját egyaránt a központi államhatalom kompetenciájába vonta. Ebből fakadóan pedig átrendezte a neoabszolútista HABSBURG-birodalom fegyveres szervezeteinek rendszerét.⁴

A kiegyezéssel pedig — a korábbtól merőben eltérő — új helyzet állt elő a magyar határőrizet terén. Nevezetesen elvált a határok őrzése a határok védelmétől. Mivel a dualista államalakulat mindkét társországnak és a közösen kormányzott Bosznia-Hercegovinának a védelmét a haderő látta el, így a határvédelmi teendők is a véderőre hárultak.⁵

Ezzel szemben viszont a határőrizeti feladatok teljesítése, — amelyet nem soroltak a közös ügyek pragmatikus ügyei közé tartozó hadügyi teendőkhöz — az Osztrák Császárság és a Magyar Királyság kormányaira hárult.⁶

Határőrizetről azonban mindkét társország esetében nyilvánvalóan kizárólag a külső határok tekintetében lehetett szó, hiszen az Magyar Királyság és az Osztrák Császárság vám-szövetséget alkotott, amelyet a dualizmus időszakában több ízben is meghosszabbítottak. Az Ausztria és Magyarország közötti határon bárki, bárhol és bármikor mindenfajta ellenőrzés és útiokmány nélkül átléphetett békeidőszakban.⁷

A DEÁK József szellemi vezetésével tevékenykedő magyar fél a kiegyezési tárgyalások során a *pragmatica sanctio* magyar törvényttestbe foglalt törvénycikkeiből indult ki. E szerint pedig a *pragmatica sanctio*-ból nem csupán az következik, hogy a HABSBERG-ház uralkodói tisztséget betöltő tagjához tartozott a birodalom valamennyi része és a hatalom a HABSBERG-házon belül öröklődött, hanem az is, hogy a HABSBERG-birodalom védelme olyan birodalmi kötelezettség jelentett, amely kiterjedt annak minden részére. Ezen túlmenően azonban a Magyar Királyság a szuverenitását megőrizte.⁸

A határőrizet tehát nem azért vált a két társország ügyévé, mert az a kiegyezésből következett. A határőrizet tartozhatott volna a hadügy részeként a közös ügyek közé is. Mégsem így történt. Fel sem merült a haderő ilyen irányú kötelezettsége.

A XIX. század második felére ugyanis nyilvánvalóvá vált, hogy a — korszerű haditechnikával felszerelt és ennek megfelelően szervezett — haderő csapatai által az országhatárok békeidőszakban történő őrzése túlhaladottá vált. Karl von CLAUSEWITZ ezt konkrétan is megfogalmazta. Művében azt írta, hogy mire van szükség az eredményes támadáshoz, illetve védelemhez. Márpedig a határok őrzésére vezényelt alakulatokat — a határőrizeti feladatok eredményes ellátása érdekében — a kézi fegyverek kivételével a fegyverzetüktől meg kellett fosztani, illetve kis csoportokra bontva nagy területen decentralizálva kellett elhelyezni egy viszonylag vékony területsávban. Ezzel azonban ezen alakulatok lényegében elvesztették a harcértéküket. Képességeik — úgy a védelmi, mint a támadó harcéljárások terén — elenyésztek.⁹ Ezért az Osztrák-Magyar Monarchiában arra törekedtek, hogy a határok őrzését békeidőszakban rendvédelmi testületek valósítsák meg.

Érdekazonosság jött létre tehát az Osztrák-Magyar Monarchia haderejének a vezetése és a Magyar Királyság politikai vezetése között a tekintetben, hogy a birodalmi határokat békeidőszakban ne a haderő, hanem a két társország külön-külön őrizze. A birodalmi haderő vezetése abban volt érdekelt, hogy az alakulatok harcértékét megőrizték. A magyar vezetés pedig

nem kívánta az ország szuverenitását azáltal mérsékelni, hogy birodalmi szervezetekre bízta országa külső határainak őrzését. Ebből fakadóan a haderőbe telepített birodalmi határőrizet gondolata fel sem merült. A katonai határőrvidék maradványait pedig mintegy évtizednyi folyamat során számolták fel.¹⁰

Az tehát már a dualizmus kezdetén — a kiegyezés tartalmából fakadóan is — egyértelmű volt, hogy a Magyar Királyságnak az Osztrák-Magyar Monarchiával egybeeső határait kell őriznie. Az is nyilvánvaló volt továbbá, hogy e határokat nem a közös ügyek keretében tevékenykedő szervezetek, hanem a Magyar Királysághoz tartozó rendvédelmi testületek fogják őrizni.

A magyar-román és a magyar-szerb határt — mint útlevél és vámköteles határszakaszokat — kezdetben a Magyar Királyi Pénzügyőrségnek e határmenti csapatai őrizték. A pénzügyőrség szakaszai az úgynevezett „zöld határ” őrizetet látták el. A határátkelőhelyeken — korabeli terminológia szerint a határkapuknál — a személyforgalmat pedig a legközelebbi városi rendőrségek kirendeltségei ellenőrizték. A vámeljáráásokat pedig az illetékes vámhivatalok valósították meg a határkapukhoz telepített bemondó őrseik segítségével.¹¹

A Magyar Királyi Csendőrség felállítása nyomán az útleveleköteles határszakaszokat érintő működési területtel rendelkező csendőr őrsők is bekapcsolódtak — más közbiztonsági teendőik végzése mellett — a „zöld határ” őrizetébe.¹²

A XIX. század utolsó évtizedének a kezdetén OLÁH Ödön csendőr ezredes vezetésével a Magyar Királyi Csendőrség tiszti delegációt küldött az Osztrák Császárságba, illetve Bosznia-Hercegovinába abból a célból, hogy tanulmányozzák az ottani csendőrségek határőrizeti szolgálatát. A tanulmányútról visszatérők jelentésében foglaltak figyelembevételével hozták létre 1892-ben a Magyar Királyi Csendőrségen belül a határszéli csendőrséget a magyar-román és a magyar-szerb határokon.¹³

A dualizmuskori magyar határőrizeti rendszer kiépülésének csúcspan az 1906-ban létesített Magyar Királyi Határrendőrség állt. E testület volt az Osztrák-Magyar Monarchia Magyar Királyságában az első önálló rendvédelmi testület,

amelynek alapfeladatát a határőrizet alkotta. Tevékenységi köre azonban nem fogta át a határőrizet klasszikus triaszának egészét, azaz a „zöld határ” őrizetét, a határforgalom ellenőrzését és a határrend betartatását. A határrenddel kapcsolatos témakör egyértelműen a kompetenciájába tartozott ugyan, azonban a határforgalom ellenőrzése tekintetében már csupán a távolsági határforgalom felügyeletét látta el, mivel a kishatárforgalom ellenőrzését döntően a határszéli csendőrség végezte. A „zöld határ” őrizetét pedig 1912-ig részlegesen, majd szinte teljes egészében a határszéli csendőrség végezte. Ezen túlmenően pedig a Magyar Királyi Határrendőrség szakmai felügyeletet gyakorolt és koordinációs tevékenységet valósított meg a rendvédelmi testületek határmenti alakulatainak a határőrizeti tevékenységét illetően. Emellett — törvényben foglalt esetekben — joga volt a határmenti vármegyékben diszlokáló rendvédelmi testületek részleges igénybevételére is a határőrizeti feladatok eredményes megvalósítása céljából.¹⁴

A dualizmuskori magyar határőrizetben résztvettek továbbá fegyver nélküli, illetve nem hadi fegyverekkel felszerelt szervezetek részlegei is.

Az állami erőhatóságok tagjainak — akik szolgálati lőfegyverként valamilyen vadászpuskával rendelkeztek — kötelességük volt az erdőjárásuk során gyanúsnak talált személyeket a legközelebbi határőrizeti szervezethez előállítani.

A határkapukhoz telepített humán egészségügyi állomások karanténba helyezhették a fertőzőbeteg gyanús utazókat.

A vesztegintézetek pedig, amelyek a határon átszállított növények és állatok ellenőrzését végezték, szintén zárlatot rendelhettek el.

Fokozatosan, többlépcsőben kialakult a magyar határőrizeti szervezetek rendszere, amely a határforgalom teljeskörű felügyeletének az ellátására alkalmas volt.¹⁵

A dualizmuskori magyar határőrizet lényegét alkotta tehát, hogy:

- az útlevelköteles — az Osztrák-Magyar Monarchiának a Magyar Királyság határaival egybeeső — határszakaszain működött;

- a határőrizeti részfeladatokat azok a rendvédelmi testületek látták el, melyek alapfeladataival harmonizáltak ezen részfeladatok;

- a határ mentén működő állami és önkormányzati szervezetek ideiglenes jelleggel résztvettek, illetve bevonhatóak voltak a határőrizetbe;

- a határőrizetet mint szaktevékenységet egyetlen szervezet a Magyar Királyi Határrendőrség fogta össze, sajátjaként azonban csupán részhatárőrizeti feladatokat látott el.¹⁶

A magyar határőrizetben működő testületek nem birodalmi intézmények, hanem a magyar állam központi hatalmának, illetve az önkormányzatoknak alárendelt szervezetek voltak.

A magyar határőrizet vezető szervezete a pénzügyi tárca, majd — a határőrizetbe új testületek bekapcsolódása nyomán — a belügyi tárca kompetenciájába tartoztak. A határőrizet komplex kivitelezésében azonban — szakhatóságai által — részt vett a változó elnevezésű mezőgazdasági tárca is.¹⁷

A dualizmuskori Magyar Királyság határőrizetében viszonylag csekély létszámú személyi állomány vett részt.

A magyar határőrizetben a legnagyobb létszámmal kétségtelenül a Magyar Királyi Csendőrség vett részt, határszéli csendőrség elnevezéssel 1 392 fő csendőr.

A Magyar Királyi Pénzügyőrségnek a határőrizetben résztvevő szakaszaiban szolgálatot teljesítő személyi állománynak a létszáma 599 fő pénzügyőr volt.

A Magyar Királyi Határrendőrség személyi állományába 451 fő határőr tartozott.

A magyar határőrizetben fegyveres rendvédelmi szervezetek részéről összesen 2 442 fő vett részt.

Emellett a határőrizet megvalósításában közreműködtek:

- a humán egészségügyi állomások 72 fővel;
- a határmenti erdőhatóságok 450 fővel;
- és a vesztegintézetek 39 fővel;
- valamint Fiume térségében révhivatalok 70 fővel;
- továbbá a vámhivatalok munkatársai 251 fővel.

A magyar határőrizetben fegyver nélküli testületek részéről összesen 882 fő vett részt.

Összesen tehát a dualizmuskori Magyar Királyság békehatárőrizetében a fegyveres testületek és a fegyver nélküli szervezetek részéről 3 324 fő vett részt. **(I.sz. melléklet)**

Bevonhatók voltak továbbá külön szabályokban rögzített esetekben ideiglenes jelleggel a határmenti vármegyékben elhelyezkedő állami és önkormányzati rendvédelmi szervezetek személyi állománya is.¹⁸

Ezek az erők — bár egy részük fegyveres szervezetet alkotott (Magyar Királyi Határrendőrség), illetve fegyveres szervezet részét képezte (határszéli csendőrség) — azonban alkalmatlanok voltak ellenséges haderő csapatai előrenyomulásának a feltartóztatására. Sem a fegyverzetük, sem a szervezetük, sem a diszlokációjuk, sem a létszámuk, sem pedig a személyi állomány képzettsége, illetve függelmi viszonyrendszere nem tette lehetővé az eredményes ellenállás kifejtését.¹⁹

Szükség volt azonban hadra fogható katonai erő határmenti állomásoztatására, amely képes megakadályozni — a haderőnek a határmenti felvonulásáig — az ellenséges felderítést, diverziós cselekedeteket, illetve egyes alakulatok behatolását. A Magyar Királyságban ennek a tervezését 1912-ben valósították meg, a területileg illetékes császári és királyi haderő hadtestparancsnokságainak vezérkarai. Az előzetes terveket a terepen pontosították a határőrizeti erők helyi képviselőivel való egyeztetés formájában. Így jött létre az úgynevezett kivételes hatalom időszakának határőrizetére — korabeli szóhasználatnál a katonai határőrizetre — vonatkozó terv. E terv megvalósíthatóságának feltételeit pedig már békeidőszakban kialakították.²⁰

A terv lényege az volt, hogy olyan határmenti bázisokat hoznak létre, amelyek alkalmasak a haderő felvonulásáig a katonai határőrizet teendőinek az ellátására. A kellő számú kiképzett felfegyverzett személyt kellett tehát koncentrálni a határ mellé, amely élőerő számára az elhelyezési feltételeket is biztosítani kellett, illetve annak a lehetőségét is meg kellett teremteni, hogy a bázisok a katonai határőrizet támpontjai lehessenek a későbbiek során is.

Mivel a haderő csapataitól a mozgósítás időszakában és azt megelőzően előerő elvonása nem volt célszerű, ezért a feladat teljesítéséhez szükséges személyi állományt a rendvédelmi testületek helyi hadra fogható erőiből és az ország belsejéből a határmenti térségbe vezényelt ugyancsak hadra fogható rendvédelmi erőkből továbbá a helyi lakosság sorköteles tagjaiból kívánták megvalósítani. Erre azért volt szükség, mert a katonai határőrizet teendői a békeidőszak határőrizeti feladatainál jóval nagyobb létszámú személyi állományt igényeltek.

(II.sz. melléklet)

A katonai határőrizet kiépítése tekintetében a helyben felkelhető legalkalmasabb szervezet egyértelműen a Magyar Királyi Csendőrség volt. A határszéli csendőrség formájában a testület egy része eleve az érintett határszakaszokon teljesített szolgálatot. A testület tagjai személyükben katonának minősültek, felszerelésükből és kiképzésükből fakadóan pedig hadra foghatóak voltak. A testületnek az ország belsejében szolgálatot teljesítő személyi állományából erősítés volt vezényelhető a határ mellé. Diszlokációjuk — a határszéli csendőr őrsök — némi megerősítéssel alkalmasak voltak a katonai határőrizet támpontjai feladatainak az ellátására.

A határszéli csendőr őrsöket tehát kibővítették és megerősítették. Az őrsöket futóárkokkal, lőállásokkal és szögesdrót akadályokkal vették körül, továbbá a rendszeresített lőfegyverek hatásos lőtávolságán belül kiirtották a kilövést akadályozó növényzetet. A katonai határőrizetre történő átállás időszakában — amely a haderőnek a határra való felvonulásával ért véget — a vezető szerepet a határszéli ácsendőrség látta el. Ide futottak be a hátszorból a határra vezényelt csendőrök és ide vonultak be a helyi férfi lakosság hadköteles korú tagjai is. A társ rendvédelmi testületek feletti felügyeleti jog pedig a Magyar Királyi Határrendőrségtől átkerült a határszéli csendőrséghez.²¹

A rendvédelmi testületek helyi alakulataiból is igyekeztek minél nagyobb erőt bevonni a katonai határőrizetbe. Ennek érdekében az érintett határszakaszok pénzügyőreit hadra foghatóvá tették. A pénzügyőrök már békeidőszakban katonai ki-

képzést kaptak, személyi felszerelésüket és fegyverzetüket harmonizálták a véderőével. A katonai határőrizetre történő átterés időszakában pedig a területileg illetékes csendőr őrsparancsok átalárendeltségébe kerültek. A Magyar Királyi Pénzügyőrség személyi állományának ezen része népfelkelői besorolásba került.²²

A határőrizeti erők feladatát alkotta az ellenséges felderítés és a diverziós cselekedetek meggátlása érdekében:

- a túloldali csapatok elhelyezkedésének a felderítése;
- a határmenti magyar infrastruktúra — elsősorban a vasútvonalak, a forgalmi csomópontok és a nagyobb létszám, illetve felszerelés befogadására alkalmas építmények — védelme.

A feladatok teljesítése céljából:

- gyarapították a járműsűrűséget;
- növelték a járőrök létszámát, a korábbi két fős járőrök helyett minimum hat fős járőröket vezényeltek;
- a vasútvonalakra vonalszakasz őrségeket, a csomópontokhoz önálló őrségeket és a váratlan lerohanás meggátlása érdekében vonalszakasz tartalékokat szerveztek.

Emellett megszervezték a határszéli csendőr őrsök egymás közötti és a többi határőrizeti szervezet illetve a polgári közigazgatási szervezetek közötti információáramlás lehetőségét, amelyet — a távírdai vonalak kiépítettségének a hiányából fakadóan — az úgynevezett optikai távjelző készülékek rendszerbe állításával valósítottak meg.²³

Ennek a tervnek a kivitelezéséhez a jogalapot a kivételes hatalomról szóló törvény biztosította. A törvény ugyan a Magyar Királyságban — ellentétben az Osztrák Császársággal — a kivételes hatalmat a polgári kormánynak és nem a haderőnek biztosította, azonban a hadművelleti területeken egyértelműen a haderő felügyelte a rendvédelmi testületeket is. A haderő határvonala történő településével, azaz a megindulási terepszakaszokra való felvonulásával a határmenti térség hadművelleti területté vált.²⁴

Az Osztrák-Magyar Monarchia Magyar Királysága tehát a katonai erővel megvalósított határőrizetről áttért a fegyveres őrtestületek által megvalósított határőrizetre a XIX. században,

azonban a XX. században — a háborúra való felkészülés jegyében — az ideiglenes megvalósítás szándékával visszatért a katonai határőrizethez.²⁵

Jegyzetek:

¹ SZÁDECZKY: I.rész.197-220.p. + II.rész.326-348.p. ; SOMOGYI: 149-172.p. ; IVÁNYI

²BŰR

³KÖMŰVES — NAGY — RAVASZ: 14.p.

⁴ZAHAR

⁵GALÁNTAI : 121-125.p. + 135-137.p.

⁶1867/XII.tc.

⁷Loc.cit. 58-66. § ; 1867/XVI.tc. ; 1878/XX.tc. ; 1887/XXIV.tc. ; 1897/VIII.tc. ; 1899/XXX.tc. ; 1907/LIII.tc.

⁸1723/I.tc. ; 1723/II.tc.

⁹CLAUSEWITZ

¹⁰1872/XXXV.tc. ; 1885/XXIV.tc. ; 1886/XXXVII.tc.

¹¹PARÁDI: A dualista Magyarország határőrizeti rendszerének kialakulása.

¹²Idem: A polgári magyar állam első központosított, közbiztonsági szerve a Magyar Királyi Csendőrség.

¹³Idem: A Magyar Királyi Csendőrség határőrizeti feladatai 1891-1914.

¹⁴Idem: A polgári magyar állam első határőrizeti szakszerve a Magyar Királyi Határrendőrség 1906-1914.

¹⁵PARÁDI: A dualista Magyarország határőrizete 1867-1914. 40-45.p.

¹⁶Loc.cit.

¹⁷Loc.cit. 25-28.p.

¹⁸PARÁDI: *A magyar rendvédelem története.* 68-100.p. + 284.p.

¹⁹Loc.cit. 79-86.p.

²⁰PARÁDI: Áttérés a háborús határőrizetre az első világháború előtt.

²¹Loc.cit.

²²PARÁDI: A Magyar Királyi Pénzügyminisztérium határőrizeti teendői az Osztrák-Magyar Monarchia magyarországi vámhatárain 1867-1914.

²³IDEM : Áttérés a háborús határőrizetre az első világháború előtt. op.cit.

²⁴1912/LXIII.tc.

²⁵PARÁDI: A polgári Magyarország határőrizeti szervezetének kialakulása, tevékenységének jellemzői, a két világháború közötti magyar határőrizet változásai. ; Idem: Magyar határőrizet 1867-1945. ; Idem: A magyar állam határőrizeti struktúrájának fejlődése a századfordulótól a második világháborúig.

Forrás- és irodalomjegyzék (a jegyzetekben alkalmazott rövidítések oldása):

MONOGRÁFIÁK, ÉS KISMONOGRÁFIÁK ÉS HASONLÓ JELLEGŰ KÖTETEK

- CLAUSEWITZ (9. :) — CLAUSEWITZ Karl von: *Vom Kriege*. [A háborúról.] Ford.: HAMARY Béla — HAZAI Samu. Budapest, 1892-1894, Ludovika Akadémia. (A *Ludovica Akadémia Közlönye* mellékleteként jelent meg nyolc kötetbe foglalva.) 720 p.
- GALÁNTAI (5. :) — GALÁNTAI József: *A Habsburg-monarchia alkonya. Osztrák-magyar dualizmus 1867-1918*. Budapest, 1985, Kossuth. 387 p. HU-ISBN 963 09 2589 3.
- IVÁNYI (1. :) — IVÁNYI István: *A tiszai határőrvidék 1686-1750*. Budapest, 1885, Aigner. 118 p.
- KÖMŰVES — NAGY — RAVASZ (3. :) — KÖMŰVES József — NAGY György — RAVASZ István: *Határőrségben. A magyar határőrizet és határvédelem szervezeti története a modern korban*. Budapest, 2008, Hadtörténeti Intézet és Múzeum. 99 p. HU-ISBN 978 963 70 9727 0. /A HM Hadtörténeti Intézet és Múzeum Kiadványai./ HU-ISSN 1789-3593.
- PARÁDI: *A magyar rendvédelem története*. (18.;19. :) — PARÁDI József et. al. (szerk.): *A magyar rendvédelem története*. Budapest, 1996², Osiris. 367 p. HU-ISBN 963 04 7958 3.

TANULMÁNYOK

- PARÁDI: A dualista Magyarország határőrizeti rendszerének kialakulása. (11. :) — PARÁDI József: A dualista Magyarország határőrizeti rendszerének kialakulása. *Belügyi Szemle*, XXX.évf. (1982) 10.sz. 44-51.p. HU-ISSN 0133-6738.
- PARÁDI: A Magyar Királyi Pénzügyminisztérium határőrizeti feladatai az Osztrák-Magyar Monarchia magyarországi vámhatárain 1867-1914. (22. :) — PARÁDI József: A Magyar Királyi Pénzügyminisztérium határőrizeti feladatai az Osztrák-Magyar Monarchia magyarországi vámhatárain 1867-1914. *Hadtörténelmi Közlemények*, CIV.évf. (1989) 2.sz. 177-196.p. HU-ISSN 0017-6540.
- PARÁDI: A polgári magyar állam első határőrizeti szakszerve a Magyar Királyi Határrendőrség 1906-1914. (14. :) — PARÁDI József: A polgári magyar állam első határőrizeti szakszerve a Magyar Királyi Határrendőrség 1906-1914. *Hadtörténelmi Közlemények*, CI.évf. (1986) 3.sz. 541-570. p. HU-ISSN 0017-6540.

- PARÁDI: A Magyar Királyi Csendőrség határőrizeti feladatai 1891-1914. (13.;
- PARÁDI: A polgári magyar állam első központosított közbiztonsági szerve a Magyar Királyi Csendőrség. (12.;
- PARÁDI: Áttérés a háborús határőrizetre az első világháború előtt. (20.;21.;23.;
- PARÁDI: A polgári Magyarország határőrizeti szervezetének kialakulása, tevékenységének jellemzői, a két világháború közötti magyar határőrizet változásai. (25.;
- PARÁDI: A magyar határőrizet 1867-1945. (25.;
- PARÁDI: A magyar állam határőrizeti struktúrájának fejlődése a századfordulótól a második világháborúig. (25.;
- PARÁDI József: A Magyar Királyi Csendőrség határőrizeti feladatai 1891-1914. *Hadtörténelmi Közlemények*, CI.évf. (1988) 1.sz. 56-92.p. HU-ISSN 0017-6540.
- PARÁDI József: A polgári magyar állam első központosított közbiztonsági szerve a Magyar Királyi Csendőrség. *Belügyi Szemle*, XXXVII.évf. (1989) 2.sz. 35-40. p. HU-ISSN 0133-6738.
- PARÁDI József: Áttérés a háborús határőrizetre az első világháború előtt. *Rendvédelem-történelmi Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, IV.évf. (1994) 5.sz. 13-17.p. HU-ISSN 1216-6774. A tanulmány korábbi változata 1993. szeptember 21-én Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történelmi Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történelmi tudományos konferenciasorozatnak a „*Háború, forradalom, trianon*” című V. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.
- PARÁDI József: A polgári Magyarország határőrizeti szervezetének kialakulása, tevékenységének jellemzői, a két világháború közötti magyar határőrizet változásai. *Határőrségi Tudományos Közlemények*, IV.évf. (1994) 1.sz. 4-23.p. HU-ISSN —
- PARÁDI József: A magyar határőrizet 1867-1945. *Határőrségi Tanulmányok*, V.évf. (1997) 1. sz. különszáma. 11-35. p. HU-ISSN —
- PARÁDI József: A magyar állam határőrizeti struktúrájának fejlődése a századfordulótól a második világháborúig. *Határőrségi Tanulmányok*, VII.évf. (1999) 5.sz. különszám 27-48.p. és 14 melléklet. A tanulmány korábbi változata 1999. október 6-án Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történelmi Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történelmi tudományos konfe-

renca-sorozatnak „A közigazgatás, a véderő és a rendvédelem kapcsolatának változásai a polgári magyar állam időszakában” című XII. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

- SOMOGYI (1.;) — SOMOGYI Éva: a határőrvidéki privilégiumok hatása a paraszti osztályharc alakulására a XVII. században. (Horvátországi parasztfelkelés 1653-1659.) *Történelmi Szemle*, V.évf. (1962) 2.sz. 149-172.p.
- SZÁDECZKY (1.;) — SZÁDECZKY K. Lajos: A székely határőrség szervezése és a mádэфalvi veszedelem. I.rész. *Századok*, XXXIV.évf. (1900) 3.sz. 197-220.p. II.rész. *Századok*, XXXIV.évf. (1900) 4.sz. 326-348.p.
- ZAHAR (4.;) — ZAHAR József: Tradíció és folyamatosság az osztrák rendvédelmi szervezeteknél. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, HU-ISSN 1216-6774. II.évf. (1992) 3.sz. 65-73.p. HU-ISSN 1216-6774. A tanulmány korábbi változata 1991. november 19.-én Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „Tradíció és korszerűség” című III. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

KÉZIRATOK

- BÚR (2.;) — BÚR Márta: *A magyar határőrvidék felszámolása. A házközösség (zadruga) válsága*. Kandidátusi értekezés (MTA) Kézirat. Budapest, 1962.
- PARÁDI: A dualista Magyarország határőrizete 1867-1914 (15.;16.;17.;) — PARÁDI József: A dualista Magyarország határőrizete 1867-1914. Bölcsészdoktori disszertáció (ELTE BTK). Kézirat. Budapest, 1985. 162 p.

JOGSZABÁLYOK

- 1723/I.tc. (8.;) — 1723/I.tc. az ország s az ahhoz kapcsolt részek karai és rendei Ő császári és királyi szent felségének szabadságai s kiváltságaik atyai és legkegyelmesebb megerősítéseért s a karok és rendek közepette saját legszentségesb személyében megjelenéseért legnagyobb köszönetet mondanak.

- 1723/II.tc. (8.;) — 1723/II.tc. Ő császári és királyi legszentségebb felsége főséges osztrák háza nőágának Magyarország Szent Koronájában s a régtől fogva hozzákapcsolt részekben való folytonos királyi örökösödéséről.
- 1867/XII.tc. (6.;7.;) — 1867/XII.tc. a Magyar Korona országai és az Ő Felsége uralkodása alatt álló többi országok között fennforgó közös érdekű viszonyokról, s ezek elintézésének módjáról.
- 1867/XVI.tc. (7.;) — 1867/XVI.tc. a magyar korona országai és Ő Felsége többi királyságai és országai közt kötött vám- és kereskedelmi szövetségről.
- 1872/XXXV.tc. (10.;) — 1872/XXXV.tc. Buda-Pest fővárosi törvényhatóság alakításáról és rendezéséről.
- 1878/XX.tc. (7.;) — 1878/XX.tc. a Magyar Korona országai és Ő Felsége többi királyságai és országai közt kötött vám- és kereskedelmi szövetségről.
- 1885/XXIV.tc. (10.;) — 1885/XXIV.tc. a polgárosított magyar határőrvidéken fennálló házközösségi intézménynek megszüntetéséről.
- 1886/XXXVII.tc. (10.;) — 1886/XXXVII.tc. a volt magyar és horvát-szlavón határőrvidéki részekben fennálló külön adók megszüntetéséről és az ugyanott még érvényben nem lévő adótörvények életbelépéséről.
- 1887/XXIV.tc. (7.;) — 1887/XXIV.tc. az 1878/XX.tc.-be iktatott vám- és kereskedelmi szövetség meghosszabbításáról.
- 1897/VIII.tc. (7.;) — 1897/VIII.tc. az 1878/XX.tc.-be iktatott és az 1887/XXIV.tc.-kel meghosszabbított vám- és kereskedelmi szövetség VI. cikkelyének módosításáról.
- 1899/XXX.tc. (7.;) — 1899/XXX.tc. a vám- és kereskedelmi viszonyokról és ezekkel összefüggő némely kérdésnek a rendezéséről.
- 1907/LIII.tc. (7.;) — 1907/LIII.tc. az autonóm vámtarifáról.
- 1912/LXIII.tc. (24.;) — 1912/LXIII.tc. a háború esetére szóló kivételes intézkedésekről.

Melléletek jegyzéke:

I.sz. melléklet

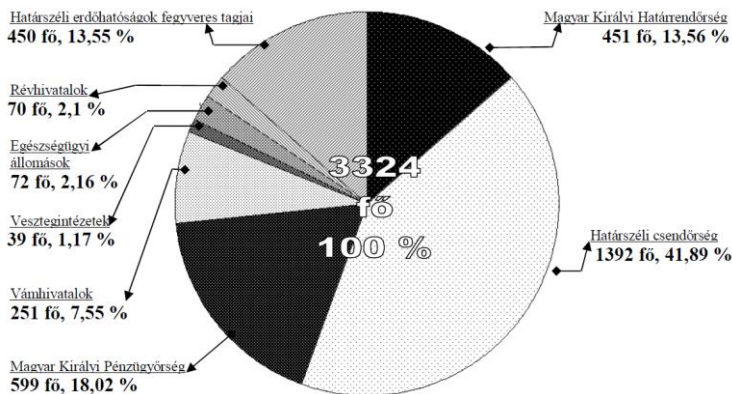
A határőrizetben részt vevők személyi összetétele 1913-ban

II.sz. melléklet

A rendvédelmi testületek határmenti alakulatai személyi állományának az útlevélköteles magyar államhatárokon 1913-ban szolgálatot teljesítő létszáma.

I.sz. melléklet

A határőrizetben részt vevők személyi összetétele 1913-ban

Forrás ! PARÁDI József : A polgári magyar állam határőrizete. 85.p. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, XXVIII.évf. (2018) 55.sz. 67-86.p. HU-ISSN 1216-6774.

A rendvédelmi testületek határmenti alakulatai személyi állományának az útlevelelköteles magyar államhatárokon 1913-ban szolgálatot teljesítő létszáma.

A dualizmus kori Magyar Királyság határvonalának hossza 4 166 km (100%) volt.

- Az Osztrák Császársággal 2 083 km (50%),
- a Román Királysággal 833,2 km (20%),
- a Szerb Királysággal pedig 458,26 km (11%),
- valamint a Fiumei térségben tengeri határ 208,3 km (5%) hosszú közös határa volt Magyarországnak.
- Emellett pedig az Osztrák-Magyar Monarchia két társországa által közösen irányított Bosznia-Hercegovinával 583,24 (14%), hosszú közös határa volt Magyarországnak.

Határőrizet a Magyar Királyságnak csak az úgynevezett külső határain, azaz a magyar-román és a magyar-szerb határokon valósult meg, amelyek együttes hossza 1 291,46 km volt.

Ezen a határszakaszon a magyar rendvédelmi erők részéről 2 442 fegyveres személy teljesített határőrizeti szolgálatot, melyet 882 fő fegyver nélküli állami szakalkalmazott támogatott.

Összeségében 1 határkilométerre

- 1,89 fegyveres személy;
- és 0,68 fegyver nélküli állami szakalkalmazott jutott.

Forrás ! PARÁDI József : A polgári magyar állam határőrizete. 73.p. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, XXVIII.évf. (2018) 55.sz. 67-86.p. HU-ISSN 1216-6774.

SOM Krisztián*

A magyar állami vezetők hivatalos légiútjait megvalósító szervezetek 1950-1989

(Organizations and tasks of the official Hungarian airways departments of the Hungarian state from the mid 1950s to the end of the 1980s.)

Absztrakt

A magyar állam vezetőinek hivatalos légiútjait lebonyolító szervezetek és feladataik változásai az 1950-es évek közepétől az 1980-as évek végéig.

Kulcsszavak:

Magyar Légiforgalmi Részvénytársaság , Magyar Légiközlekedési Vállalat , Magyar Néphadsereg Országos Légvédelmi Parancsnokság 89. Önálló Szállítórepülő Százada. ; Különleges Fontosságú Légiszállítások Főosztálya. ; BM Kormányőrség Parancsnokságának Repülési Osztálya

Abstract

Changes of the organizations and tasks of the official Hungarian airways departments of the Hungarian state from the mid 1950s to the end of the 1980s.

Keywords:

Hungarian Air Traffic Company, Hungarian Aviation Company ; Hungarian People's Army National Air Defense Command 89. Independent Traveling Century. ; Special Aircraft Department of Special Importance. ; Air Force Department of the Interior Ministry Government Guardianship Headquarters

---

*

- *Open Researcher and Contributor ID* = Nyílt Kutató és Közreműködő Azonosító (**ORCID**)

<https://orcid.org/0000-0002-6993-2207>

Institutional attachments = Szerző intézményi kötődései :

- *Bertalan Szemere Scientific Society of History of Hungarian Law Enforcement* = Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság

@: som.krisztian@hotmail.com

doi: 10.31626/HU-EISSN2560094X.IV.TOM.133-144.p

A llamfő saját használatára szánt repülőgép első alkalommal 1936 szeptemberében állt szolgálatba Magyarországon. A Junkers Ju 52/3m típusú, különleges belső kialakítású repülőgép egyedi festéssel (függőleges vezérsíkján tölgy- és babérág keretezte magyar kiscímerrel) és a HA-DUR „beszélő” lajstromjellel került nyilvántartásba. nagybányai HORTHY Miklós kormányzó azonban mindvégig a vasutat részesítette előnyben a külföldi utazásai során is. Ebből eredően e légi járművet 1938 őszén a Magyar Légiforgalmi Részvénytársaság (MALÉRT) átvette, majd új lajstromjellel forgalomba állította. Igény szerint, alkalmanként a magyar királyi kormány részére ezután is teljesített különutakat.¹ A magyar kormánytagok külföldi útjukra, ha nem magyar repülőgéppel vagy vonattal mentek, akkor esetenként a meghívó fél által küldött légi járművel utaztak.

A II. világháborút követően, az első években a magyar kormányküldöttségek légi utazásai általában szovjet, eseti jelleggel amerikai különjáratú repülőgéppel történtek. Idővel, a kormányzati légi utazásokat, a Magyar Néphadsereg 16. Önálló Szállítórepülő Század kötelékébe tartozó Liszunov Li-2 típusú légi járművel teljesítették, egészen 1956-ig.²

A magyar kormány megrendelésére gyártott Iljusin Il-14P típusú légi jármű 1956. V. 8-án érkezett Magyarországra. A HA-VLG lajstromjelű repülőgép szolgálatba állításával, bő másfél évtized után ismét megkezdődött a saját különrepülőgéppel kiszolgált kormányrepülések teljesítése.

A következő, második kormány-repülőgép Nyikita Szergejevics HRUSCSOV, a Szovjetunió Kommunista Pártja első titkárának ajándéka révén érkezett Magyarországra, 1957. V. 25-én. Az előzővel azonos típusú, HA-MAG lajstromjelű légi jármű kétszalonos kivitelezésű volt, s póttartályai segítségével a hatótávolsága meghaladta a 2 200 km-t. (Az ilyen ajándékozás nem volt ritka a szovjet vezető részéről szocialista és fejlődő országok államfői, kormányai részére.) A HA-MAG, mint szovjet ajándék díjmentesen vételezhetett üzemanyagot a tököli katonai repülőtér szovjet alakulatától. Mindkét repülőgép egyszerű oldalfestéssel bírt, felirat nélkül, a hátsó részen

feltüntetett lajstromjelen kívül, a magyar zászlót viselte a függőleges vezérsíkon.³

Az állami külföldi légi utazások lebonyolítására a BM Kormányőrségen belül 1957-ben egy részleget hoztak létre, amelynek üzemeltetésébe került a légi jármű és a szükséges műszaki eszközök is. A BERÉNYI Lajos őrnagy vezette alakulat állomáshelye a tököli repülőtér lett, annak is a repülőgépgyári része. A hajózó állományt döntően a Magyar Néphadsereg (MN) légierijének kecskeméti alakulattól helyezték át, a kiszolgáló személyzetet a haderő és a Magyar Légiközlekedési Vállalat (MALÉV) munkatársai közül válogatták ki. Azonban, kezdetben mindkét magyar kormány-repülőgépet ottagú szovjet személyzet repülte, akiket majd csak 1959. elején váltott fel az Il-14-es típusra átképzett magyar állomány.

Ekkor történt meg a két Il-14-es átadása is a Magyar Néphadsereg részére. Ott megtörtént a repülőgépek átlajstromozása is: a HA-VLG-t 102-es, a HA-MAG-ot 512-es számmal vették új nyilvántartásba. Az 512-es repülőgép továbbra is a Belügyminisztérium (BM) Kormányőrség feladatszabása alapján teljesítette a külföldi utazásokat, döntően a ferihegyi repülőtérrel.

A 102-es a Honvédelmi Minisztérium külügyi osztályán keresztül szervezett légi utakat bonyolította le. A 102-es számú repülőgépet 1960. július elején a MALÉV-hez helyezték át, ahol megtörtént annak a közforgalmi igényekhez igazodó belső átalakítása. A magyar légitársaság másfél évig, HAMAK lajstromjellel a közforgalmi útjain üzemeltette. Ezt követően, 1961. októberében a légi jármű visszakerült a kormányzati utakat teljesítő alakulathoz, amely — a szalonos berendezés visszaalakítását követően — átfestve, piros kettős csikkal, magyar katonai felségjellel, és ismét 102-es számon üzemeltette. A két Il-14-es 1967-ben került az Magyar Néphadsereg Országos Légvédelmi Parancsnokságának (MN OLP) szállítókötelékebe, ekkortól a kormányzati különutazásokat már egy újabb repülőgéptípussal teljesítették.⁴

A magyar kormány már 1965. november végén határozatot hozott kormányzati igénybevételek céljára egy Tupoljev

Tu-134-es repülőgép beszerzéséről,⁵ de ez sokáig váratott magára. Végül 1967. decemberében került a Magyar Néphadsereg állományba az a két Antonov An-24V típusú, különlegesen kialakított szállító-repülőgép – 907 és 908 lajstromjelű –, amelyeket a kormányzati külföldi, és honvédelmi minisztériumi légi utazások teljesítésére rendeltek, előbbi feladat elsőbbségével. E légi járművek háromszalonos változatban kerültek kialakításra. Az An-24V-kel teljesített kormányzati repüléseket 1967. első napjától a Magyar Néphadsereg Országos Légvédelmi Parancsnokság (MN OLP) 1. Önálló Légvédelmi Rendészeti és Kommendáns Zászlóaljának (MN 7750/A jelzésű) alegysége végezte. A műszaki és hajózó személyzet a megalakuláskor 85 főt számlált. A két Il-14-es továbbra is állományban maradt, s néhány évig a BM illetve MN OLP alárendeltségében repült.⁶

A nagyobb létszámú küldöttségek, illetve az 1960-as évek második felétől, az Európán kívüli kormányzati utak teljesítéséhez a Belügyminisztérium Kormányórság a MALÉV közép (akár 4 800 km) hatótávú repülőgépeit, az Iljusin Il-18-as típust vették igénybe. Ezek révén magyar polgári légi jármű számos országba elsőként, több városba egyedüli alkalmakkal jutott el. Dél-Ázsia, Indokína, Észak-Korea mellett több alkalommal repültek különjáratot Afrika számos országába. A magyar légi járműparkkal, a leszállás nélkül megtehető legnagyobb távolság korlátja miatt, egyedül az amerikai utak teljesítése volt megoldhatatlan eseti külföldi bérlés nélkül.

A kormányzati repülések esetén a Belügyminisztérium III/II. Csoportfőnökségétől kirendelt operatív tiszt feladatai közé tartozott a repülőgép műszaki állapotának ellenőrzése mellett az üzemanyag minőségének ellenőrzése is, mindezekről jegyzőkönyvet is készíteni kellett. Minden utazás esetén vizsgálni kellett a repülőtér és létesítményeinek, biztosító és felszállási berendezéseinek alkalmasságát is. A repülőgép ki- és hazautazása során a légifolyosót szükséges mértékig le kellett zárni; a levegőben tartózkodás során, a magyar államhatáron belül vadászrepülő kíséretet biztosítottak.⁷ A kiemelt magyar és külföldi állami utazások során, a repülőtéri rendé-

szeti feladatok ellátása 1969. elejétől a BM II/III-3. (Folyam- és Légiközlekedési) Osztályának, majd 1973. nyarától a BM II/II Csoportfőnökség légirendészetének és repülőtéri őrsének feladata lett. Az osztály kijelölt állománya – együttműködve a BM III/II-6. Osztály, a közlekedés megelőző védelmére rendelt kémelhárító szerv munkatársaival – vizsgálta át a ferihegyi felszállópályát, a gurulóutakat, az érintett gépállóhelyeket biztonsági szempontok szerint, továbbá a repülőtéri épületek tetejét, az illetéktelenek eltávolítása végett. Ezen túlmenően, kijelölt személy felügyelete a távol- és közeli körzeti légiforgalmi irányítás munkáját, és szükség esetén beavatkozhatott, döntést hozhatott a biztosított utazás biztonsága érdekében. Az említett szervezeti elem intézkedett, a repülőteret üzemeltető MALÉV útján, az igénybe vett forgalmi előtér kiürítéséről, illetve az üdvözlő tömeg részére kijelölt terület kordonnal történő lezárásáról is. A BRFK Ferihegyi Légirendészeti Tiszti őrsé biztosította a leszállópálya végein felállított egy-egy őrszemet.⁸ A kisebb létszámú és alacsonyabb rangú, miniszteri szintű küldöttségek mindvégig, döntően menetrend szerinti repülőjáratokon utaztak, biztosításuk is ennek megfelelően szerényebb volt.⁹

Az An-24V típusú repülőgépek üzemeltetését 1971. szeptember 1-én a MN OLP 89. Önálló Szállítórepülő Századának (MN 1936) kizárólagos felügyelete alá kerültek. A két Il-14-est 1976. nyarán vonták ki a forgalomból. A katonai alakulat több átszervezésen és átnevezésen esett át, 1977. első napjától az alegység neve 93. Vegyes Repülőszázad lett.¹⁰

A kormányzati utazások teljesítésére a MALÉV szervezeten belül — a Közlekedés- és Postaügyi Minisztérium és a Belügyminisztérium közös felügyelete alatt — 1970. XI. 1-jén felállították a Különleges Fontosságú Légiszállítások Főosztályát. A vonatkozó utasítás szerint a repülőket Tu-134-es repülőgépekkel kellett teljesíteni, de a hosszú távú különjáratokhoz továbbra is a kedvezőbb hatótávolságú Il-18-as típust vették igénybe. A különjáratok személyzetét a BM III/II. Csoportfőnökség (állambiztonsági szolgálat külső elhárításának) egyetértésével, jóváhagyásával a MALÉV biztosította. A kor-

mányzati utazások mindenre kiterjedő megszervezése, és végrehajtásának felügyelete a kormányórság feladata volt, amely emellett biztosította a főváros és a repülőtér közötti közlekedést, és a ferihegyi kormányzati várótermet is. Ez 1971. VIII. 16-tól annyiban változott, hogy az utazások a közölt igényeknek megfelelő megszervezését és az utazók ellátását a MALÉV vette át.¹¹

Közel egy év múlva újabb átszervezést hajtottak végre. Ekkor — a Különleges Fontosságú Légiszállítások Főosztályának egyidejű megszüntetésével — a BM Kormányórság Parancsnokság szervezetén belül, 1972. szeptember 1-jén felállították az V. [Repülési] Osztályt, amely hajózó személyzetét a MALÉV-tól és a Néphadseregtől helyezték át. Ez az új egység átvette a kormányzati repülések valamennyi, addig az MN és a MALÉV által végzett tevékenységét. Ennek érdekében még abban az évben áthelyezték a magyar légitársaság két Tu-134-es repülőgépét, amelyek egyedi festéssel repültek a következő év elejétől. Ezeket az 1974. augusztusi saját beszerzés után, októberben visszaadták a polgári légiközlekedési vállalatnak.¹² A BM Kormányórság hajózó személyzete, valamint földi és légi utaskísérői rendszeresített polgári munkaruhában teljesítettek szolgálatot, amelyet részükre biztosítottak. Ez 1980. végén annyiban módosult, hogy az immár megegyezett a MALÉV-nél alkalmazottakkal.¹³

A BM Kormányórság főpilótájának BAKCSI Miklós kormányőr alezredest — korábbi néphadseregbeli légijármű vezetőt — nevezték ki, aki e tisztet a légi szerencsétlenség miatt, 1977. őszén bekövetkezett haláláig betöltötte.¹⁴ A kormányórság repülőgépeivel — a 3.000 km-es, leszállás nélküli hatótávolságuk okán — döntően a magyar állami és politikai vezetők Európán belüli utazásait bonyolították le, azonban ritkán a hosszútávú utazásokhoz is ezeket vették igénybe, közbeiktatott műszaki leszállásokkal.¹⁵ Alkalmanként, a kormány vagy az állampárt által meghívott külföldi vendégeket is szállították az egyedi módon berendezett kormányzati légi járművekkel.¹⁶

A biztosított állami utazás megkezdése előtt, a műszaki állapot ellenőrzésén túl a repülőgéppel berepülést is végre kellett

hajtani. Az ellenőrzések továbbra is kiterjedtek a ferihegyi területek felügyeletén túl, az üzemanyag minőségének vizsgálatán és a tartalék áramforrás biztosításán át, a repülőtéri szerveknél folytatott operatív tevékenységig.¹⁷

A BM Kormányórság főtiszti és tisztii rendfokozatú repülőgép-vezetői, navigátorai és hajózó szerelői már az 1970-es évek közepén számos alkalommal, de eseti jelleggel a MALÉV Tu-134-es típusával repült menetrend szerinti utasjáratain is szolgálatot teljesítettek, hogy repülési ismereteiket szinten tartsák, fejlesszék. Azonban ezt sosem hajtották végre MALÉV-kormányórsági vegyes repülőgép-vezető személyzettel. Ilyen repülésekkor a repülőgép minden esetben a MALÉV-é volt, mivel ezek viselték a polgári légiforgalomhoz szükséges azonosító jeleket és a légitársaságra utaló jelzéseket.¹⁸

A nagyobb létszámú, hosszútávú kormányzati járathoz 1973 után általában már a MALÉV Tupoljev Tu-154-es repülőgépeit és annak személyzetét vették igénybe. Ezek 850 km/óra sebességre és akár 4 800 km leszállás nélkül történő megtételére voltak alkalmasak. A tartalékszeméllyel és a távoli helyszínekre repülőszerelekkel megerősített hajózó állomány parancsnokai mindig a magyar légitársaság oktató kapitányai (vállalati főpilóta, típus-főpilóták és helyetteseik) voltak. Különösen azon utak igényelték hosszás előkészületeket, szervezést, ahol magyar repülőgép még nem járt, vagy a legutóbbi alkalom óta hosszú idő telt el. Ekkor a repülőtér adottságairól, megközelítéséről, tartalék leszállóhelyekről kellett a lehető legtöbb szükséges adatot összegyűjteni. Az állam- vagy kormányfő külföldi útjain néhány fős kormányórsági biztonsági őr is utazott.¹⁹ Ilyen utak során magyar légi jármű először szállt le — többek között — a Fülöp-szigeteken, Japánban és Közép-Afrika számos államában is.

A MALÉV Isztambul-Bukarest-Budapest (MA-203-as számú) útvonalát teljesítő HA-LBC lajstromjelű Tu-134 típusú repülőgépe 1977. IX. 21-én, négyfős kormányórsági hajózó személyzettel a bukaresti repülőtér megközelítésekor katasztrófát szenvedett. Ennek oka részben az volt, hogy az adott útra beosztott repülőgép a BM Kormányórságénál repülttől régebbi

volt, s a repülőgépvezetők annak sajátosságait nem ismerték kellően.²⁰ Ezt követően a belügyminiszter intézkedett, hogy a BM Kormányórség hajózó és műszaki személyzetét folyamatosan gyakorlatban tarthassák. E célból a Közlekedés- és Postaügyi Minisztériummal (KPM) és a MALÉV-vel történő együttműködési megállapodás kidolgozására utasította az illetékes parancsnokot.²¹

A két kormányzati repülőgép polgári lajstromjellel és MALÉV-festéssel történő ellátásáról 1979 augusztus végén adtak ki utasítást. A repülőgépek állami tulajdonban maradtak, azonban a légialkalmassági és egyéb iratokban a MALÉV-et szerepeltették tulajdonosként. A különleges utazásokat ekkortól kezdve polgári repülések közé sorolták, azonban a szervezés és a végrehajtás továbbra is a BM Kormányórség hatásköre és kötelessége maradt. Ugyanekkor az előre kidolgozott és meghatározott együttműködési megállapodások is aláírásra kerültek a két érintett fél, a kormányőr parancsnok és a magyar légitársaság vezérigazgatója között. Ezek a MALÉV részére számos többletfeladatot eredményeztek, amelyek ráadásul számos esetben elsőbbséget élveztek saját működésével szemben. A hajózó személyzet szinten tartása („gyakorlatban tartó repülések”) érdekében őket ekkortól, előzetes terv alapján be kellett osztani a magyar légitársaság nemzetközi járataira is.²²

A repülések napját és az abban részt vevő személyzet összeállítását a Kormányórség határozta meg havi bontásban, amelyet a MALÉV Repülés Tervezési Osztálya ütemezett be. Amennyiben a kellő létszámú kormányőr hajózó nem áll rendelkezésre, akkor a magyar légitársaság azt pótolni volt köteles. A Kormányórség állományába tartozó, de MALÉV útvonalat MALÉV egyenruhában teljesítő személyzet részére a vonatkozó napokon a napidíjat a légitársaság fizette. A kormányzati repülések külföldi repülési engedélyeit ekkortól a MALÉV Kereskedelmi Osztályának kellett a Kormányórség kérelmére megigényelnie. Ugyanígy a BM Kormányórség és a KPM Légi Rendészeti Igazgatóság (LRI) között is megállapodást írtak alá, amely elsősorban a VIP-101-es (kormányzati felsővezetők) utaztatásához kapcsolódó feladatokat (ideiglenes

zárlatok rendjét és arról történő értesítési listát) határozott meg.²³

A BM Kormányórség V. [Repülési] Osztálya 1987. XII. 31-vel megszűnt, két repülőgépet és a kormányzati utasszállítás végrehajtását a MALEV vette át (vissza), ezt követően is különjáratok, és később esetenként menetrend szerintiék révén teljesítve azt. Azonban a HA-LBR lajstromjelű Tu-134A típusú repülőgép továbbra is az esetleges kormányzati utazások teljesítésére volt kijelölve (egészen 1994-ig; utolsó kormányzati útját 1994. VII. 18-án repülte).²⁴

Jegyzet:

¹ WINKLER: 389-415.p.

² ZSÁK

³ ZSALUDEK: 23..p. + 32.p.

⁴ ZSÁK:op.cit. ; ZSALUDEK: op.cit. 23.p. + 32.p. + 35.p.

⁵ MNL.OL. XIX-A-83-b 382. lad.3 413/1965. (XI. 25.) Korm. hat. kormányzati célokra repülőgép és motorvonat beszerzéséről.

⁶ ZSÁK: op.cit.

⁷ ÁBTL. 4.2.-10-21/21/1967. 021/1967.BM.pcs. tárgy nélkül.

⁸ - ÁBTL 4.2.-50-8/2/1969. BM.II/III csoportfőnök végrehajtási utasítása a belügyminiszter elvtárs 021/1967. BM. számú parancsának végrehajtása közúti, vízi és légi utazások esetén.

- ÁBTL. 4.2.-50-8/7/1973. BM.II/II csoportfőnök végrehajtási utasítása a Belügyminiszter Elvtárs 026/1972. (XII.27.) parancsához. A párt- és állami vezetők, delegációk utazásainál a biztosítási feladatok végrehajtásának szabályozása.

⁹ Magyar kormányküldöttség érkezett Moszkvába.

¹⁰ ZSÁK: op.cit.

¹¹ - ÁBTL. 4.2.-10-22/2/1971. 02/1971.BM.ut. a „különösen fontos” légi utazások szabályozása.

- ÁBTL. 4.2.-sz.n. 0022/12/1971. (VIII.14) KPM-BM együttes utasítása a kormányzati légi utazások megszervezéséről és végrehajtásáról.

¹² A MALEV HA-LBG és HA-LBH lajstromjelű légi járművét, az átfestésüket követően – immár HA-924-es és HA-925-ös számmal – kormányőr személyzet repülte. (Ezek a BM Kormányórség kötelékében 1.117 felszállás során összesen 1.259 órát repültek) A két repülőgépet 1974-ben váltották le a BM Kormányórség megrendelésére készült Tu-134A típusúval. Ezek kezdetben a HA-926 és HA-927 lajstromjelet viselték, majd a későbbiekben azokat a nemzetközi előírásokhoz igazodó HA-YSA, illetve HA-YSB nyil-

vántartási számmal látták el. E repülőgépeket 1981. tavaszán váltotta le az azonos típusú HA-LBP és a HA-LBR lajstromjelű légi jármű, amelyeket azonban már MALÉV-festéssel látták el (előbbi szalonos volt, míg utóbbi közforgalmi vagy szalonos elrendezésű is lehetett), de tulajdonosa ezúttal is a kormányórság volt. Ez utóbbi repülőgép-pár a kormány szolgálatában 4 232 felszállás során összesen 7 071,5 órát repült.

ZAINKÓ — ZSALUDEK: 15.p. + 23-31.p.

¹³ - ÁBTL. 4.2.-10-22/22/1975. 22/1975.BM.ut. a BM Kormányórság Parancsnokság Repülési Osztálya beosztottjainak munkaruha ellátása.

- ÁBTL-4.2.-10-21/1/1981. 1/1981.BM.ut. a BM Kormányórság Parancsnokság Repülési Osztályán szolgálatot teljesítők ruházati ellátásának módosításáról.

¹⁴ Búcsúzóul. ; ZAINKÓ — ZSALUDEK: op.cit. 15.p.

¹⁵ ZAINKÓ — ZSALUDEK: op.cit. 13.p. + 15. + 23-31.p.

¹⁶ Luis CORVALÁN chilei kommunista politikus az *MSZMP Központi Bizottságának* meghívására, a magyar kormány-repülőgépen érkezett Budapestre.

Luis Corvalán hazánkba érkezett.

¹⁷ ÁBTL. 10-21/26/A/1972. 026/1972.BM.pcs. végrehajtási utasítása.

¹⁸ Búcsúzóul: op.cit. ; SZABÓ: 465.p. ; ZAINKÓ — ZSALUDEK: op.cit. 15.p.

¹⁹ BARACS

²⁰ SZABÓ: op.cit. 465. p.

²¹ Együttal intézkedés történt, hogy a *Kormányórság* hajózó állománya a *MALÉV* azonos beosztású tagjainál 20 %-kal magasabb jövedelmet kapjanak. Továbbá az egyéb beosztásúak jövedelme is a magyar légitársaságnál kedvezőbb mértékben alakult.

ÁBTL-4.2-10-21/18/1978. 18/1978.BM.ut. a kormányrepülőgépek és a férihegyi kormányvárótermek igénybevételének szabályozásáról.

²² Vélhetően hatékonyabb lehetett volna a gyakorlatszerzés, ha a kormányőrök nem csak adott járatok teljes személyzetét adják, hanem időről-időre MALÉV személyzet egy-egy tagjaként, póttagjaként (repülőgépvezetőként, fedélzeti szerelőként, stb.) is repülnek.

²³ ÁBTL. 4.2-10-37/1/1979/1979. BM-KPM.ut. a kormányrepülőgépek üzemeltetéséről, valamint a kormányzati légi utazási feladatokról.

²⁴ ZAINKÓ — ZSALUDEK: op.cit. 15.p. ; 31.p.

Forrás- és irodalomjegyzék (a jegyzetekben alkalmazott rövidítések oldása):

MONOGRÁFIÁK KISMONOGRÁFIÁK ÉS HASONLÓ JELLEGŰ KÖTETEK

- SZABÓ (18.;20.;) — SZABÓ Miklós: *Polgári repülőbalesetek és -katasztrófák Vörös Könyve, 1960-1989*. Pécs, 2006, Alexandra Kiadó. 646 p. + képmellékletek. HU-ISBN 963 37 0027 2.

TANULMÁNYOK

- WINKLER (1. ;) — WINKLER László: A Magyar Légiforgalmi Rt. története 1928-tól 1945-ig. 389-415.p. In CZÉRE Béla (szerk.): *A Közlekedési Múzeum Évkönyve*, VII. köt. (1983–1984) p. Budapest, 1985, Közlekedési és Dokumentációs Vállalat. 693 p. HU- ISSN 0133-4646.

TÍPUSISMERTETŐK

- ZAINKÓ — ZSALU- DEK (12.;;14.;;15.;;18.;) — ZAINKÓ Géza — ZSALUDEK Endre: *Tupoljev TU-134*. Budapest, 2010, Magyar Repüléstörténeti Társaság. 72 p. HU-ISBN 978 963 88 6462 8.
- ZSALUDEK (3.;;4.;) — ZSALUDEK Endre: *Iljusin Il-14*. Budapest, 2013, Magyar Repüléstörténeti Társaság. 68 p. HU-ISBN 978 963 88 6466 6 /Aero História, 6./ HU- ISSN 0238-7905.

CIKKEK

- Búcsúzól. (14.;;18.;) — Búcsúzól. Szerkesztőségi közlemény. *Határőr*, XXXII.évf. (1977) 41.sz. 3. p. HU- ISSN 1419-5380.
- Luis Corvalán hazánkba érkezett. (16.;) — Luis Corvalán hazánkba érkezett. *Petőfi Népe*, XXXII.évf. (1977) 116.sz. (május 19.) 1.p. HU- ISSN 0133-235X.
- Magyar kormányküldöttség érkezett Moszkvába. — Magyar kormányküldöttség érkezett Moszkvába. Szerkesztőségi közlemény. *Petőfi Népe*, XVI.évf. (1961) 178.sz. (július 30.) 1.p. HU- ISSN 0133-235X.
- ZSÁK (2.;;4.;;6.;;10.;) — ZSÁK Ferenc: Kormánygépek, kormányzati repülések. (A Magyar Néphadsereg repülőalakulatai, 21. rész) *AERO magazin*, XVIII.évf. (2016) 8.sz. (augusztus) 60-63.p. HU- ISSN 1419-4074.

BARACS — BARACS Dénes: A különgép. *Szolnok Megyei Néplap*, XXXV.évf. (1984) 288.sz. (december 8.) 6.p. HU-ISSN 0133-0756.

LEVÉL- IRAT ÉS DOKUMENTUMTÁRAK

ÁBTL — ÁBTL (Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára).
(7.;8.;11.;13.;17.; 21.;23.;

MNL.OL. — MNL. (Magyar Nemzeti Levéltár) OL. (Országos Levéltár).
(5.;

SUBA János*

Provokáció a komáromi határállomáson.

(Provocation at the railway station of Komárom.)

Absztrakt

A trianoni békediktátum Magyarországot megcsönkította. Területének 2/3-át, lakosságának pedig 50 %-át elcsatolta. Az új határok kijelölése nyomán számos gond keletkezett. Az egyik ilyen nehézséget a komáromi határállomás képezte, amely végül is annak ellenére maradt megoldatlan a Felvidék déli sávjának a visszacsatolásáig, hogy a magyar és a csehszlovák kormányok 1927-ben határforgalmi egyezményt kötöttek.

Kulcsszavak:

a komáromi határállomás ; magyar-csehszlovák határforgalmi egyezmény ; határállomások a magyar csehszlovák határon 1920-1938 ; HABARDA János kémügye ; Komárom 1920-1938.

Abstract

Trianon peace dictatum mutilated Hungary. 2/3 of its territory and 50% of its population. As a result of the designation of new borders, there were many problems. One of these difficulties was the Komárom border station, which, in the end, remained unresolved until the Southern Lights of the Felvidék were backed up until the Hungarian and Czechoslovak governments signed a border traffic agreement in 1927.

Keywords:

the border inspection post of Komárom ; Hungarian-Czechoslovak border traffic convention ; border stations at the Hungarian Czechoslovak border between 1920 and 1938 ; János HABARDA's spy case ; Komárom 1920-1938.

---

* - *Open Researcher and Contributor ID* = Nyílt Kutató és Közreműködő Azonosító (**ORCID**)
<https://orcid.org/0000-0002-2310-7746>

Institutional attachments = Szerző intézményi kötődései :

- Bertalan Szemere Scientific Society of History of Hungarian Law Enforcement =

Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság

- Ministry of Defence Military History Institute and Museum = Hadtörténeti Intézet és Múzeum.

@: suba.janos@mail.militaria.hu

doi: 10.31626/HU-EISSN2560094X.IV.TOM.145-168.p

A vesztes háború után, a történeti Magyarország felbomlásával az ország geopolitikai helyzete is megváltozott.¹ Közismert tény, hogy az utódállamok határainak megvonásában, illetve katonai, gazdasági, potenciáljának megerősítésében, fenntartásában nagy szerepe volt a magyar vasúthálózat szétdarabolásának. A történeti Magyarország romjain „szörnyszülött” utódállamok jöttek létre. Az Antant számára a kisállamok megnyerése és megerősítése, – hogy feladatukat be tudják tölteni – fontos feladattá vált. Ezért az etnikai és a történelmi elvek helyett támogatták a gazdasági, stratégiai és közlekedési szempontokon alapuló határokat. Csehszlovákia, Románia és Jugoszlávia megakadályozta, hogy Magyarországgal való határaikat az etnikai szempontok figyelembevételével húzzák meg. Ez nem csökkenti Franciaország felelősségét, hogy rövidlátó politikájával tudomásul vette, támogatta, majd a békekonferencián keresztül erőszakolta, és azokét sem akik elfogadták.²

Az utódállamok az elcsatolt vasútvonalak felhasználásával egységes vasúttrendszert alakítottak ki, amely a trianoni határral párhuzamosan haladva lehetővé tette, hogy a vasúti forgalom elkerülje Magyarországot.³ Az osztrákoknak – hála a soproni népszavazás eredményének – nem sikerült a megszerzett vasútvonalakat beintegrálni a saját vasúti hálózatukba.

Magyarország estében az egységes koncepció alapján kiépült vasúti hálózat megcsonkult. A trianoni határ 54 magyar vasútvonalat vágott ketté. Az utódállamok „hullarabló mentalitásából” eredően a megcsonkított országban közlekedési nehézségek alakultak ki.⁴ Csehszlovák viszonylatban 13, román viszonylatban 14, jugoszláv viszonylatban 17, osztrák viszonylatban 10 vasútvonal került szétdarabolásra. Ezekben a vonalakon az ország területi integritásának helyreállítása után felvették a forgalmat.⁵

Nagyon nehéz helyzet alakult ki. Egyrészt a vasúti összeköttetést fenn kellett tartani az elszakított országrészekkel, míg a helyzet nem normalizálódott, másrészt a nemzetközi közlekedési egyezményekben vállalt kötelezettségeinknek meg

kellett felelni. Az új közlekedési helyzetben az új feltételeknek megfelelően újra kellett értékelni a közlekedéspolitikai elsőbbségeket, a kialakult nemzetközi feltételeknek megfelelően. Ez azt jelentette, hogy el kellett dönteni melyik vonalon marad meg a forgalom, ennek megfelelően a kijelölt vasútállomásokat a nemzetközi forgalom számára alkalmassá kellett tenni, és megkötni a nemzetközi szerződéseket.

Határállomások és kijelölésük, nemzetközi szerződések

Határátkelőhelyek vagy röviden határátkelők a közúti vagy vasúti útvonalakon, az országhatár közelében kialakított objektumok, amelyek lehetővé teszik a legális határátlépést olyan határszakaszokon, amelyek nem léphetők át bárhol. (Nem csupán közúti és vasúti átkelőhelyek, hanem vízi és légi határátkelők is léteznek, illetve egyes határátkelőhelyeken ezen forgalomfajták együttese is megvalósulhat. A két világháború közötti időszakban a Magyar Királyságban is működött légi és vasúti határátkelőhely is. *A szerk.*) A határátkelőhelyek nagy területtel és olyan műszaki megoldásokkal, emberi és technikai erőforrásokkal rendelkeznek, amelyek lehetővé teszik a hatóságok számára:

- a forgalom megállítását ellenőrzés céljából;
- a forgalom terelését, elosztását (például teher- és személyforgalom elkülönítése);
- a személyi és egyéb okmányok ellenőrzését;
- a forgalomban szállított áruk vámellenőrzését;
- a forgalom ellenőrzött tovább engedését az országhatár irányába;
- az átkelőhely lezárásával a forgalom leállítását;
- a jogsértő átkelési kísérletek és egyéb jogellenes cselekmények elleni hatósági fellépést;
- a határ ellenőrzött, szabályszerű átlépését;
- az utazók számára lehetővé tenni a határátlépés ideje és helye hatóság általi igazolásának megszerzését;
- a szállított áruk vámhatósági ellenőrzését.

A vasúti határállomások olyan vasútállomások, melyekből egy másik országba vezető vasútvonal kezdődik el. A ha-

tárállomások jellegzetessége, hogy ott minden esetben útlevél és vámvizsgálat történik, továbbá a vasútállomás közvetlen közelében — általában néhány kilométernyi távolságban — az államhatár.

A határállomásokon minden esetben van kocsivizsgáló, minden esetben kell kocsi vizsgálatot tartani, és általában itt cserélnek mozdonyt is a szerelvények. A határállomásokon minden esetben tartanak fékpróbát. Nemzetközi egyezmények írják elő azt is, hogy melyik állomáson kell mozdonyt és személyzetet váltani, és hogy hol kell a teljes fékpróbát megtartani.

Határállomások közötti vasúti közlekedés egyik szabálya, az hogy a határ két oldalán elhelyezkedő vasúti határállomások esetében az érintett vasútigazgatóságoknak az ott szolgálót teljesítő személyzete csak a nemzetközi egyezményekben meghatározott feltételek szerint kommunikálhat egymással, ennek megfelelően közlekedhetnek a vonatok. Ezért például nem lehetett ezeken az állomásokon szolgálót teljesítő forgalmi szolgálattévőknek egymással telefonon érintkezni.

Minden esetben az indító határállomásnak kellett a másik ország határállomásának megfelelő nyelven és alakban a szükséges engedélyt kiállítani, de ehhez csatolni kellett az indító határállomás adott nyelvű és formátumú írásbeli rendelkezését. Fontos szabály volt, hogy még rendkívüli esetben sem közlekedhetett a forgalomirányítási egyeztetések nélkül a szomszédos ország határállomásáról érkező mozdony a másik határállomás országában. Minden esetben a mozdonyok személyzetének ismernie kellett — az indító ország mellett — a fogadó ország forgalmi szabályozását is.

Nemzetközi egyezmények szabályozták a határállomások létesítését. A trianoni békediktátum közlekedési rendelkezései konkrétan írták elő a vasúti közlekedés folytonosságát biztosító feltételeket.⁶ A magyar kormány mindvégig fenntartotta azt az általános elvi álláspontját, hogy az államhatár által átszelt összes vasúti vonalnak alkalmas időben való megnyitását kívánja.

A megváltozott európai közlekedési viszonyok rászorították az érdekelt államokat arra, hogy a vasúti hálózaton a nemzetközi forgalmat minél előbb szabályozzák. Így került sor a Magyarországon áthaladó, Csehszlovákia és Jugoszlávia közötti vasúti forgalom megindítására Pozsony – Nagykanizsa - Murakeresztúron vonalon. A tervezett vasúti forgalom egyik fontos állomása volt a Komáromi pályaudvar.

1921. évi porterósei konferencián, — ahol az Osztrák-Magyar Monarchia utódállamainak képviselői is részt vettek — a felek vasúti egyezményt kötöttek egymással. Ennek értelmében az utódállamok kötelesek voltak az Osztrák-Magyar Monarchia időszakában forgalomba helyezett, vagy az újonnan létesített határállomásokat megnyitni, és üzembe helyezni. Ez Magyarország számára nem kevesebb, mint 40 határállomás megnyitását jelentette.⁷ 1921-től az egyes utódállamokban lévő vasúti kocsik már átmehettek az államok határán.⁸

Az 1924. évi Berni, majd az 1928. évi Genfi vasúti értekezlet egyezményben szabályozta a nemzetközi vasúti forgalmat.⁹ A genfi vasútügyi egyezmény 2. cikkében lefektetett elveknek megfelelően a kölcsönös forgalom minél előnyösebb lebonyolítása érdekében a közös vasúti határállomások elvi álláspontjára helyezkedett a magyar állam. Ez azt jelentette, hogy az egyes átmeneti vonalakon váltakozva hol egyik, hol másik állam területén jelölnek ki állomásokat, ahol a határátmeneti szolgálatokat mindkét állam hivatalai és hatóságai ezen állomásokon közösen végzik. Ez megfelelt a magyar fél takerékossági szempontjainak. A genfi vasúti egyezményt csak az osztrák viszonylatban tudták teljesen megvalósítani.

A magyar – csehszlovák közös határállomások

Az utódállamoknak életbevágóan fontos volt az átmenő vasúti forgalom szabályozása. Így született meg Magyarország és Csehszlovákia vasútjai között az ideiglenes megállapodás a közös határpályaudvarok tárgyában, amely az 1922-ben kötött kereskedelmi szerződéssel kapcsolatban jött létre. Ekkor kötötték meg a csata-losonci vonalra vonatkozó passage egyezményt is.¹⁰ Az egész szerződés komplexum azonban nagyrészt

politikai okokból nem nyert megerősítést, nem ratifikálták. A problémát, később az okozta, hogy e szerződés megkötésekor elmulasztották kikérni a honvédelmi minisztérium véleményét. Így a katonai szempontokat nem tudták érvényesíteni.

Ezért az egyezmény megkötése különféle indulatokat váltott ki. TÁNCOS Gábor altbgy., a magyar-csehszlovák határ-megállapító bizottság elnöke például 1923. XI. 25-én a külügyminiszterhez írt jelentésében nehezményezte az egyezmény azon tartalmát, mely szerint a magyar – csehszlovák határon közös határállomások létesülnek.¹¹

A külügyminiszter válaszában kifejtette, hogy a csehszlovák köztársasággal 1922. XI. 22-én a közös határpályaudvarok tárgyában kötött egyezmény szerint, a Fülel-Salgótarjáni vonalon közös határállomást nem állapítottak meg.¹²

A magyar kormány nem kötötte le magát ezen a vonalon a közös határállomás tekintetében, hanem annak kijelölését későbbi tárgyalásokra bízta. A külügyminisztérium álláspontja szerint: „. . . a cseheknek fenti egyezmény szerint semminemű jogalapjuk nincsen arra, hogy Salgótarján állomásba való bejövételüket kierőszakolják, annál kevésbé, miután a szerződési tárgyalások alkalmából, mikor a magyar fél nem volt hajlandó az általuk már akkor is javasolt Salgótarjánhoz, mint közös határállomáshoz, hozzájárulni. Ők viszont a magyar fél által javasolt Füleket, mely a magyaroknak politikai és forgalmi szempontokból közös határállomásnak leginkább megfelel nem járultak hozzá.”¹³

A másik tiltakozó fél a katonai vezetés volt. Ugyanis ebben — az 1922. évi, a közös határpályaudvarok tárgyában kötött egyezmény 2. cikk b. pontja alapján — jelölték ki az elszakított területen levő „Novo-Komarno”¹⁴ Č. S. D.¹⁵ Pályaudvart, mint közös határállomást. Az egyezmény 32. cikke értelmében a csehszlovák fél kötelezettséget vállalt arra, hogy a közös határállomásként megjelölt pályaudvarokat a közös határszolgálat lebonyolíthatása céljából a legrövidebb idő alatt ki fogják építeni.

A komáromi határállomás

A korabeli értékelések szerint Magyarországot a békeszerződés által teremtett viszonyok oly helyzetbe hozták, hogy külpolitikai bonyodalmak esetén, több fronton egyidejűleg beálló ellenségeskedésekkel kellett számolnia. Az új magyar határok kedvezőtlen védelmi lehetőségei, a főváros (és vele az ország) forgalmi központjának veszélyeztetett határmenti fekvése, úgymint a csonka Magyarország általános területi kicsinysege lényegesen elősegíthették a szomszédok gyors és meglepetészerű katonai beavatkozását.¹⁶

A magyar félnek engedélyezett 35 000 főnyi hadsereg állt szemben az ellenséges szomszédok 750 000 főnyi haderejével. Ezt súlyosbította — Magyarország központi fekvéséből adódóan — a lehető legkedvezőtlenebb stratégiai helyzet.¹⁷

Az erőviszonyok ezen aránytalansága miatt Magyarországnak, a rendelkezésre álló minimális erővel időt kellett volna nyernie a konfliktus diplomáciai úton történő rendezéséig. Ezért Magyarországnak okvetlenül szüksége volt arra, hogy a rendelkezésre álló vasúti hálózata révén a határ mentén gyors és nagyobb mérvű csapatmozgásokat (eltolásokat) hajtsanak végre. Ezt a követelményt már Budapest — mint a létező vasúti hálózat központját — a határ közeli fekvése eleve veszélyeztette. A vasúti hálózat központi felépítése folytán Budapesten dőlt el az a technikai lehetőség, hogy csapateltolásokat az egyik arcvonalról a másikkra nagyobb mértékben végre tudják-e hajtani.

A csehszlovák határ Budapesttől északra való viaszozóritása már, mint vasút-stratégiai követelmény életbe vágó kérdést jelentett a magyar fél számára, hiszen a fővárostól alig egy-két napi meneteléssel északra 7 cseh vágány: Komárom és Rimaszombat között, köztük a nagy teljesítőképességű Pozsony – Párkányánai –(Vác) vonal, végződött az új határon. Ezáltal a csehek mind Párkányánána környékén a Duna balpartján, mint a pozsonyi hídfőben a folyó jobb partján gyorsan és meglepetésszerűen összpontosíthattak nagy erőket. Így a Dunai határ megvédése már eleve lehetetlen volt, mivel a megmaradt és teljesítő képessége folytán számításba jövő elkerülő vasutvonal Komáromnál ellenséges tűz alá kerülhetett.

A pozsonyi hídfő, valamint a Pozsony-Párkánynánai vonal a csehek általi birtoklása nemcsak a Fertő-tó, Pozsony és Győr közötti hegyesen az ellenséges átkarolásba kerülő terület megvédelmezését tette volna lehetetlenné, hanem azon kívül a hadműveletek további folytatásában a Dunántúlt az alsó Dunán védő magyar haderők hátát is fenyegethette.

Megtámadása esetén a túlerőben lévő szomszédjaival szemben Magyarország, csak abban az esetben folytathatót volna a Népszövetség beavatkozásáig időnyerés céljából ellenállást, ha a csehszlovák határ északon legalább annyira visszaszorításra került volna, hogy a Pozsony - Vác vonal magyar megszállás alá került volna és így Budapest veszélyeztetett határmenti fekvéséből kiszabadulhatott volna.

Végül a csehszlovák hivatali közegek befészkeltek magukat a magyar Komárom pályaudvarára, arra hivatkoztak, hogy a révkomáromi vasúti állomáson szükséges építkezések még nem fejeződtek be.¹⁸

Ezt a helyzetet igyekeztek fenntartani, hiszen a Duna jobb partján, magyar területen és az egyik legfontosabb magyar fővonalon ültek. Ennek a katonai (hírszerzési) előnyeit igyekeztek kihasználni.

A magyar katonai vezetés szerint a komáromi pályaudvar közös használata veszélyt jelentett: „Főforgalmunkat a legkönnyebben ellenőrizhetik. Az itt lebonyolódó vasúti forgalomból a legmesszebbmenő következtetéseket vonhatják le, és oly megfigyeléseket eszközölhetnek, melyek alkalmasak arra, hogy egész gazdasági berendezéseinkbe s a honvédelmet célzó intézkedéseinkbe kényelmesen betekintést nyerhetnek és kémkedési feladataikat veszélytelenül, és könnyen elláthatják. Ideális összekötőkapcsot képeznek a Magyarország területén működő cseh hírszerző hálózatok és a cseh anyaországban ellenünk dolgozó hírszerző központok között. Ezen fővonalon utazó idegenek s az egész vidék lakossága előtt jelenlétükkel eme forgalmas magyar pályaudvaron presztízsünknek a leghatasosabban árthatnak.”¹⁹

Magyar kísérletek a helyzet rendezésre

A kialakult helyzet tarthatatlanságát látva a katonai vezetés állandóan sürgette a Magyar Királyi Külügyminisztériumot, hogy kényszerítse a csehszlovák felet az egyezmény betartására, és a csehszlovák területen lévő komáromi közös határállomás mielőbbi megnyitását.

Nem történt semmi, sőt 1924. XI. 15-én a csehszlovák féllel egy újabb vasútközi ideiglenes egyezmény kötöttek, amelyben a komáromi MÁV pályaudvaron szolgálatot teljesítő cseh közegeknek a komáromi hídon való közlekedését szabályozták. E szerint pénzügyőrök, rendőrök és vasutasok állandó személyzete 6⁰⁰ - 24⁰⁰ óráig, illetve az utolsó vonat mindenkori kiindulása után még 40 percig tartózkodtak ideát. Ez idő alatt, (6⁰⁰ - 23⁰⁰ óráig) ezek a közúti hídon vagy a ki- és belépő vonatokkal visszatérhettek, és ismét beléphettek Komárom MÁV pályaudvarra. Az utolsó vonat kiindulása után a pályaudvaron csoportban egy magyar rendőr kísérete mellett is kiléphettek a közúti hídon a vonat kiindulása után 40 percen belül. A vonatkísérő személyzet a gyorsvonatoknál kb. 1-1 óra hosszát tartózkodhatott a pályaudvaron, vonattal léphettek be és mozdonyon távozhattak reggel, este mozdonyon léphettek be és vonattal térhettek vissza. Az inga- és tehervonat forgalomban a vonatkísérő személyzet a vonat be, illetve kimenetele közötti időben tartózkodhatott a pályaudvaron. Mozgóposta személyzete a postaátadás után a közúti hídon léphetett ki és 19⁰⁰ - 21⁰⁰ óra között léphetett be és a kimenő gyorsal léphetett ki. Állandóan nem tartózkodhattak sem Komárom városában, sem a pályaudvaron. A vámtiszték, pénzügyőrök és az állandó vasutas személyzet egész nap csak a komáromi pályaudvaron tartózkodhatott.

A személypályaudvaron egy útlevélezelő helyiség, egy vámhivatali iroda és egy raktár, a teherpályaudvaron egy vámhivatali helyiség, egy vasúti irodahelyiség, és raktár állt a rendelkezésükre.

A városban szabad mozgásuk volt. Étkezni és aludni azonban visszajártak csehszlovák oldalra. A közös tárgyaláson a magyar fél minden kérést teljesített: megengedték a közúti hídon való ki- és belépést bármely időpontban, a városban

való szabad mozgást, továbbá szolgálatban az oldalfegyver viselését. stb.

A magyar katonai vezetés a rendvédelmi szervekkel együtt mindent elkövetett, hogy ezt a nemzetbiztonsági szempontból hátrányos helyzetet ellensúlyozzák és a csehszlovák törekvéseket semlegesítsék. Az életbe léptetett rendszabályokkal csak azt érték el, hogy a csehszlovák fél óvatosabb lett, a magyar „közegekkel” agresszívebben léptek fel, sőt a diplomáciai utat is felhasználták, hogy a nekik veszélyes magyar „közegeket” Komáromból eltávolítsák.

A katonai vezetés 1925. II. 9-én egy minisztertanácsi előterjesztésben javasolta a kormánynak, hogy jegyzékben szólítsa fel a csehszlovák felet az Új-Komáromi pályaudvar kiépítésére, hogy a közös határellenőrző szolgálatot ott lehessen lebonyolítani. „Addig is, amíg az építkezés be nem fejeződik, idegenesen olyan egyezményt kössenek, amely szerint a határellenőrző szolgálatot a két állam közegei külön-külön a saját területükön végezzék, a magyar vonatkísérő személyzet felváltása pedig csehszlovák-Komáromban történjen meg. Ez az ideiglenes egyezmény a lehető legrövidebb időn belül léptesék életbe. Ennek az indítványnak a jogosságát a csehszlovák féllel kötött hasonló egyezmény támasztja alá, amely alapján, a magyar területen közösnek kijelölt Somoskőújfalu határalomáson szükséges építkezések két éven belül befejezendők s addig a határellenőrző szolgálatot csehszlovák részről csehszlovák területen, magyar részről pedig Salgótarjában végzik, míg a csehszlovák vonatkísérő személyzet Salgótarjába bejár. Bár teljes tudatában vagyok annak, hogy ezen indítványom az utazó közönség kényelmének rovására történik, anyagi és forgalmi érdekek ezzel hátrányt szenvednek és megvalósítása nehézségekbe fog ütközni, nézetem szerint a jelenlegi helyzet megszüntetéséhez az állam biztonsága és presztige érdekében mindazonáltal feltétlenül ragaszkodnom kell. Ismeretes, hogy a minket környező államok – érdekeik megvédéséről lévén szó – olykor a legbrutálisabb eszközökkel túteszik magukat a közönség érdekein és nemzetközi szerződéseken, tehát indo-

kolt, hogy e kérdésben nálunk is az állam érdeke legyen a döntő.”²⁰

A Magyar Királyi Külügyminisztérium véleménye szerint a Csehszlovák Köztársasággal a közös határpályaudvarok tárgyában 1922. év novemberében kötött és 1923. III. 8-án aláírt egyezményre nem lehetett hivatkozni mint jogalapra, mert még nem lépett életbe. Igaz a magyar kormány az egyezményt ratifikálta, de a ratifikált okmányok kicserélése addig még nem történt meg.

Ezen kívül Somoskőújfalu közös határállomás kiépítése, — amelyet 1923. II. 9-én a Nemzetek Szövetsége felhívására kötöttek, és amely 1924. X. 23-án lépett életbe — kapcsán vállalt magyar kötelezettségekre a határidőt a MÁV beruházási hitel fedezet hiányában nem tudta tartani.²¹ Ezek alapján a külügyi vezetés felette aggályosnak tartotta, hogy a csehszlovák kormányt egy még életbe nem lépett egyezmény alapján szólítsa fel Új-Komárom közös határállomás kiépítésére, mikor a magyar fél egy már életbe lépett egyezménynek hasonló határozmányait nem tudja betartani.²² A Magyar Királyi Külügyminisztérium ebben a formában, ilyen megoldáshoz nem járult hozzá.

A kérdés súlyára való tekintettel az érintett szervek egy tárcaközi értekezleten tisztázták a magyar álláspontot. A MÁV álláspontja szerint — a két vasút között kötött — megállapodás megváltoztatására nem volt alap, illetve indok, ugyanis a MÁV – amelynek elő kellett volna állnia azzal a javaslattal, hogy a közös pályaudvart a csehszlovák oldalra helyeztessék át, — nem tudott olyan elfogadható indokokat felhozni, amellyel bizonyítható volna a csehszlovák félnek, hogy a magyar oldalon fekvő Komáromi pályaudvarra szükség volt, és hogy a közös pályaudvar a túlsó oldalon legyen. Ez a helyzet a MÁV-nak mindenféleképpen előnyösnek bizonyult.

A Magyar Királyi Belügyminisztérium kifogásolta, hogy a közös határállomásokon a csehszlovák személyzet létszáma aránytalanul meghaladta a magyar személyzet létszámát. Mivel pénzügyi nehézségek miatt nem tudtak magyar közegeket kiküldeni csehszlovák területre, követelték a magyar területen

szolgálatot teljesítő csehszlovák személyzet létszámának csökkentését.

A katonai vezetés képviselőjében SZTÓJAKOVICS (SZTÓJAI) Döme vezérkari ezredes nem tartotta célravezetőnek e témát újabb barátságos eszmecsere útján szorgalmazni, mert az addigi kísérletek nem vezettek eredményre. Biztosra vehetőnek tekintette, hogy az egyezmény ratifikálása után a csehszlovák fél még évekig el fogják húzni a cseh-Komáromi állomás kiépítését. Továbbra is fenntartotta azt az álláspontot, hogy a komáromi vasútállomás ügyében — amelyet két vasúti társaság kötött — a kormánynak volna jogalapja fellépni e helyzet ellen.

A Magyar Királyi Külügyminisztérium két megoldást javasolt. Az egyik az volt, hogy a magyar félnek fel kell hívni az illetékes csehszlovák hatóságokat a kérdés újabb megbeszélésére. Másik megoldás, hogy a prágai magyar követség útján a csehszlovák kormányt megsürgetni „ . . . barátságos úton szorgalmaztassák” a közös határ-pályaudvari egyezmény ratifikált példányainak mielőbbi kicserélésére. Ennek megtörténte után a szükséges jogalap meglévin, már határozottabb formában követelhetnék a révkomáromi csehszlovák határállomás záros határidőn belüli kiépítését és használatba vételét. Így a MÁV és a Č. S. D. közötti megállapodás azonnal felmondható lesz, mert ezt az állapotot a magyar kormány nem fogadja el.²³

A szót tett követte, mind a határpályaudvari, és ezzel együtt a csata-losonci egyezményt megerősítő okmányainak kicserélése érdekében, jegyzőkönyvtervezet szövegét eljuttatták a csehszlovák félnek. A csehszlovák kormány hajlandóságot mutatott, hogy mindkét egyezményt életbe léptesse. 1926. VIII. 10-én a cseh jegyzőkönyvi tervezethez a magyar fél hozzájárult, és így az okmányok kicserélésének már semmi sem állta volna útját. Azonban a prágai kormány visszahúzódott a határpályaudvar életbeléptetésének gondolatától, és csak a csata-losonci vonalra vonatkozó megállapodásról folyt tovább az iratváltás.²⁴

A csehszlovák kormány álláspontja megmerevedésének valószínűsíthető oka egy incidens volt. 1925. VIII. 18-án, Szé-

kesfehérváron a rendőrség rutinszerű ellenőrzésnél, az Újkomárom állomásra közlekedő csehszlovák helyi vonat hivatalos közegeit — miután már előzetes megfigyelés alapján e közegek egyike kémgyanússá vált — megmotoztatta és az egyik rendőrnél, HABARDA Jánosnál magyar katonai iratokat találtak.²⁵ A katonai ügyészség kémkedés büntette miatt bűnvádi eljárást indított.

A katonai vezetés ezt az ügyet felhasználva ismét sürgette a Magyar Királyi Külügyminisztériumot a ratifikálás kikényszerítésére.²⁶

A budapesti csehszlovák követ az elfogás körülményeire hivatkozva állandóan és nyomatékkel közbenjárt a Magyar Királyi Külügyminisztériumban a rendőr szabadon bocsátása érdekében. A honvédelmi minisztérium, látva a csehszlovák kormány erőfeszítéseit a cseh rendőr szabadon bocsátására, csak abban az esetben volt őt hajlandó elengedni, ha a csehszlovák fél ennek ellenében a határpályaudvart áthelyezi Révkomáromba.

Később kiderült, hogy azokat az iratokat, amelyek alapján a cseh rendőrt kémkedés miatt elfogták egy magyar ügynök adta, aki mögött valószínűleg a magyar titkosszolgálat állt.

A csehszlovák követség — miután ez nyilvánvalóvá vált — jegyzékben, és személyesen szóvá tette a komáromi viszonyokat, amelyet összekapcsolt a kémkedés miatt letartóztatott cseh rendőr ügyével. A csehszlovák álláspont az volt, hogy — a még ratifikálatlan határpályaudvari egyezmény szerint — a magyar fél a cseh rendőrnek azonnali áthelyezését követelhetne volna, anélkül, hogy rögtön ilyen érvez kellett volna folyamodni. Ha ezt az eljárást megtorolnák, akkor igen valószínű, hogy állandó sűrűlódások fognak bekövetkezni, mert hol a csehszlovák, hol a magyar fél fogja a közös pályaudvaron szolgálatot teljesítő személyeket elfogni, és így az ott szolgálatot teljesítők személyes biztonsága nem látszanék biztosítottak.²⁷

A Magyar Királyi Külügyminisztérium három részre osztotta az ügyet, ugyanis a csehszlovák államra sértő lett volna, ha a Komárom MÁV állomás kiürítését kapcsolatba hozták

volna a kémkedés miatt őrizetbe vett cseh rendőr szabadon bocsátásával, és a provokációt kidolgozó magyar tiszt áthelyezésével. Így úgy tűnt, hogy a három kiadvány között formailag nincs összefüggés. Valóságban ez az összefüggés mégis fennállt, mert mindaddig, amíg a közös határpályaudvar Komárom MÁV-ról Újkomáromba nem helyezték át, addig sem a cseh rendőr kiadatásáról, sem pedig a magyar tiszt áthelyezéséről nem lehetett szó. Igaz, a Magyar Királyi Honvédelmi Minisztérium a cseh rendőr esetleges csere nélkül való kiszolgáltatásához előzetesen hozzájárult, azonban az ellene folyó bűnügyet a tárgyalások befejezéséig felfüggesztette.²⁸

A csehszlovák kormánynál ez a magyar állásfoglalás megint ellenkezést váltott ki a határ-pályaudvari egyezményel szemben. A csehszlovák követ úgy nyilatkozott, hogy most már az egyezmény csak lényegbe vágó módosításokkal lenne cseh részről életbe léptethető, például gondoskodni kellene benne arról, hogy a HABARDA Jánoséhoz hasonló esetek ne ismétlődhessenek meg. Egyben továbbra is mereven ragaszkodott HABARDA János feltétel nélküli szabadon bocsátásához.²⁹

Mivel a révkomáromi határállomás témája így holtpontra jutott, a magyar külügyi vezetés úgy határozott, hogy a két kérdés közötti összefüggést megszünteti. Ugyanis HABARDA János fogva tartása teljesen alkalmatlan eszköznek mutatkozott a cseheknek Komáromból való eltávolítására.

Így maradt a másik út, amely sokkal alkalmasabb eszköznek bizonyult, vagyis a határ-pályaudvari egyezmény mielőbbi életbe léptetése. A csehszlovák követ levélben is megerősítette, hogy kormányánál az egyezmény megerősítő okmányainak kicserélését minden befolyásával szorgalmazni fogja. Szóban megállapodtak, hogy az egyezmény életbeléptetését az annak kiegészítését célzó csehszlovák tervek sem fogják késleltetni, amennyiben a kicserélési jegyzőkönyvbe a még nyílt kérdések tekintetében oly „paktum de contrahendo”³⁰ -szerű megállapodást vesznek fel, hogy a két kormány az egyezmény interpretálása tárgyában — esetleg záros határidő alatt — egy külön

megállapodást fog kötni. Ezek után a kémkedésért letartóztatott cseh rendőrt elengedték.

A diplomáciai gépezet mozgásba lendült. A magyar kormány a csehszlovák jegyzékre adott válaszában elállt attól a szándékától, hogy a jegyzőkönyv szövegének megállapítását szakértők előzetes megbeszéléséhez kösse. A csehszlovák jegyzéktervezetet „tel quel”³¹ elfogadták azzal, hogy az egyezmény interpretálása tárgyában később kötendő megállapodás megkötése akkor lép érvénybe, ha ahhoz mindkét fél hozzá fog járulni. Az okmányok kicserélésének ezek után tehát többé nem volt akadály.

A csehszlovák félnek felhozott magyar indok az volt, hogy a magyar kormány a számos incidenst és a legutóbbi HABARDA János-féle incidenst is annak tudja be, hogy a kérdéses határ-pályaudvari egyezmény nem lépett életbe, hiányzik a biztos jogalap, amely a határpályaudvarok szolgálatának zavartalanságát biztosítaná.³²

A diplomácia csatározásokkal párhuzamosan, 1925. XII. 15-én Komáromban tárgyalások folytak a két vasúttársaság, a vámórség és vámhivatalok, a pénzügyórség, a rendőrség és a posta szakembereinek bevonásával. A jegyzőkönyvekből kiderül, hogy a révkomáromi csehszlovák állomás kiépítése csak szakaszosan valósulhat meg és a legsürgősebb munkák, — amelyek a közös szolgálat minimális ellátása érdekében szükségesek — csak egy év alatt jöhetnek létre. A MÁV képviselője is kijelentette, hogy személyes meggyőződése szerint a cseheknek még a legjobb akarat mellett sem áll módjukban a munkálatokat hamarabb befejezni és nem is helyezhetik át a közös pályaudvart, hacsak nem ütnék agyon saját helyi és Duna-átrakodási forgalmukat.³³

A Magyar Királyi Kereskedelemügyi Minisztérium közölte, hogy a csehszlovák fél az előkészítő munkálatokat már 1927. év tavaszán, az építkezést pedig 1928 tavaszán, legkésőbb nyarán megkezdi.³⁴ A beérkezett jelentések szerint a cseh kormány semmiféle építkezésbe nem kezdett Révkomáromban, de még annak megkezdésére előmunkálatokat sem tett,

sőt az összes jelek arra engednek következtetni, hogy egyáltalán nem is szándékoznak építeni.

A katonai vezetést a helyzet továbbra is aggasztotta, újabb és újabb átiratokkal ostromolta a Magyar Királyi Külügyminisztériumot. Állandóan ismételte azt a veszélyt, amelyet a közös határpályaudvar megléte okozott a katonai vezetésnek. Érveik voltak:

- a csehek a Duna jobb partján, magyar területen, fővonalunkon vannak;

- külföldi és belföldi főforgalmunkat a legkönnyebben – feltűnés nélkül – ellenőrizhetik, ebből messzemenő következtetéseket vonhatnak le;

- gazdasági berendezkedésünkre, honvédelmet célzó intézkedéseinkre, kémkedési feladatokat veszélytelenül és könnyen elláthatják annál is inkább, mert még a teherpályaudvaron is hivatalos helyiséggel rendelkeznek;

- a komáromi MAV pályaudvar közös határállomásnak szintén nincs berendezve, a vonatok ellenőrzése a legnagyobb nehézségek mellett végezhető (gyér világítás, kocsilökés, vonat kettéválasztása stb.).

A katonai vezetés 1928 novemberében újabb adatokkal szolgált a magyar területen dolgozó csehszlovák állampolgárok létszámát illetően. Összességében Komáromban mintegy 700 fő körüli csehszlovák vasutas tevékenykedett rendszeresen.³⁵

Ezzel szemben a magyar hivatalos közegek létszáma: az államrendőrség kirendeltsége 10 fő, a vámhivatal kirendeltsége 18 fő, az államvasutak állandóan Komáromban tartózkodó és oda bejáró személyzetének száma mintegy 200 fő volt.

A jelentés felhívta a figyelmet az ebből fakadó nehézségekre.³⁶

A jelentés kiemelte, hogy ideális összekötő kapcsot képeztek a Magyarországon burkoltan működő cseh hírszerző hálózatok és a Felvidéken, valamint a cseh anyaországban ellenünk dolgozó cseh hírszerző központok között.³⁷

Ugyanakkor rámutatott arra a tényre, hogy nem egy panasz merült fel az elszakított magyarság részéről, hogy a cseh

közégek őket magyar területen is állandóan szemmel tartották. Nem csak azt figyelték meg, hogy merre és milyen vonattal utaztak el, hanem azt is, hogy kikkel érintkeztek. Ezen megfigyelések következtében, többektől visszatérés után a csehek az útlevelet vagy az átkelési igazolványt elkobozták azért, mert az illetők a cseheknek nem tetsző egyénekkkel érintkeztek.³⁸

A csehszlovák kormány a komáromi MÁV pályaudvar fenntartási költségeinek felét viselte. Mégis a Magyar Királyi Honvédelmi Minisztérium átirata ezt aránytalannak tartotta azzal, amilyen kárt okozhatott volna egy esetleges fegyveres konfliktus esetén a csehszlovákok komáromi jelenléte.

A diplomácia csatározások, jegyzékváltások tovább folytak. 1929 márciusában a MÁV Révkomárom Č. S. D. állomáson helyszíni szemlét tartott. A csehszlovák államvasutak által kidolgozott bővítési terveket nézték meg, és véleményezték az átmeneti szolgálat lebonyolítása céljából magyar részről igényelt építményeket, illetve helyiségeket. Megállapították, hogy Révkomárom Č. S. D. állomás jelenlegi állapotában a közös határszolgálat ellátására teljesen alkalmatlan és addig, míg a jegyzőkönyvben felsorolt bővítési munkálatokat be nem fejezik, a közös határszolgálatnak egy része sem helyezhető át, Komárom MÁV állomásról Révkomárom Č. S. D. állomásra.

A csehszlovák képviselők kijelentették, hogy a bővítési munkálatokat még 1930 nyarán megkezdik és a közös határszolgálat lebonyolítására okvetlenül szükséges munkálatokat befejezik, hogy 1931 elején már az egész határszolgálat Révkomárom Č. S. D. állomáson végezhető legyen.³⁹

A csehszlovák fél újból nyomatékosan sürgette Szob határállomás kiépítését. A MÁV álláspontja az volt, hogy ez elől már nem térhet ki. Szob állomást legalább olyan csekély mértékben ki kellett építeni, hogy a csehszlovák határvámhivatal, mely akkor még Párkány Č. S. D. állomáson működött, szintén Szob közös határállomásra váljék áthelyezhetővé. Attól tartottak, hogy ha ez nem történne meg, akkor Révkomárom Č. S. D. állomás kiépítése sem fejeződne be a beígért időpontig.

Végül is a magyar Komáromban maradt a közös határállomás.⁴⁰

Jegyzetek:

¹ CSÜLLÖG: A Kárpát-medencei államtér problémái Trianon után. 56-61.p. ; Idem: Áramlási terek és államhatárok Közép-Európában – Magyarország történeti térhelyzetének áttekintése. 7-14.p.

² SUBA: *Magyarország határának kitűzése és felmérése 1921-1925 között. (A határmegállapító bizottságok működése.)* I.köt. 15.p.

³ Magyarországot elkerülő vasútvonalak voltak:

- csehszlovák viszonylatban: Kassa- Sátoraljaújhely vasútállomás - Csap – Bályu – Királyháza;

- román viszonylatban: Szatmárnémeti - Nagykároly - Nagyvárad - Arad Temesvár;

- jugoszláv viszonylatban: Szabadka-Zombor vonal.

⁴ Közlekedési nehézségek keletkeztek Salgótarján, Sátoraljaújhely, Sopron, Szeged, Baja térségekben.

⁵ SUBA: A Trianoni határ által kettévágott vasutak, vasúti határállomások. 487-507.p.

⁶ 1921/XXXIII.tc. 295-308.§

A trianoni békediktátumban a vasúti forgalomra vonatkozóan a magyar államra rótt kötelezettségek túlnyomó része ugyanazon okmány 313. cikkkel értelmében 1924. VII. 31-vel megszűnt.

⁷ - 32 200/1923. (VII. 31.) KÉM.r.

- SUBA: A Trianoni határ által kettévágott vasutak, vasúti határállomások. 487-507.p. op.cit.

⁸ 1923. VII. 31-én Magyarország 19 vármegyéjében a magyar állam fennhatósága alá tartozó 51 határszéli vasúti állomás működött.

⁹ A vasúti árufuvarozásra vonatkozó 1924. X. 23-án Bernben aláírt új nemzetközi egyezményt a Genfben tartott nemzetközi vasúti egyezmény megerősítette, kibővítette.

1929/XXII.tc.

¹⁰ A csehszlovák uralom alá került Párkányána - Csata vasútvonalából ágazott ki az- Ipolyság - Drégelypalánk - Balassagyarmat vasútvonal. Drégelypalánk és Ipolyság között 6,3 km hosszú vasúti pályát az országhatár kettévágta. A Drégelypalánkról Vácra vezető vonalat 1909-ben adták át a forgalomnak. Így Drégelypalánk egyrészt a Vác - Csata-Léva - Zólyom - Besztecebánya vasútvonal másrészt és a Balassagyarmati vasútvonal határállomásává is vált. A békediktátum értelmében a csehszlovák szerelvények Ipolyság és Losonc között Balassagyarmaton keresztül a MÁV vonalán, úgynevezett passage-forgalomban közlekedtek, ráadásul úgy, hogy magyar utasok is igénybe vehették ezeket. Az átmenő forgalom azonban a MÁV vonal pályaaállapotának romlása miatt 1927-ben leállt.

¹¹ TANCOS Gábor altbgy. tudomására jutott, hogy a magyar és a csehszlovák kormány megbízottjai 1922. XI. 22-én vasúti egyezményt kötöttek. Eszerint mindenütt a magyar-csehszlovák határon közös vasúti határállomások lesznek berendezve. TANCOS Gábor altbgy. kifejtette: „ . . . már most én

a kormánytól azt az instrukciót kaptam, hogy a Salgótarján - Füleki vonalon ne legyen közös határállomás, hanem a csehek használják — a Népszövetség döntése szerint — Somoskőújfalu, a magyarok pedig Salgótarját. A csehek a fenti egyezmény alapján mindent elkövetnek, hogy ezen a vonalon is közös határállomás legyen. Somoskőújfalu erre nem lévén alkalmas, a csehek politikai okokból szeretnék közegeiket Salgótarjánba befészkelni. Az antant államok küldöttei egyelőre azon az állásponton álltak, hogy az 1922. XI. 22-i konvenció nem lévén még ratifikálva, Magyarországra nézve nem volt kötelező.”

- MNL.OL.K69. a magyar külügyi tárca gazdaságpolitikai osztálya. III/b-1947/C.1923. Táncos Gábor altbgy. jelentése a külügyminiszternek.

- SUBA: Egy határmegállapító bizottság anatómiája: a magyar- csehszlovák határmegállapító bizottság szervezete 1921- 1925. 199-224.p.

- SUBA János: A határkijelölés humán faktorai a XIX-XX. században.

¹² Az 1929. XI. 22-ei egyezmény erre vonatkozó cikke a következőképpen szól: „*A Filakovo-Somosova-Salgótarján-Hatvan-i vonalon az átmeneti szolgálat ideiglenesen ugyanoly módon fog lebonyolítani, mint jelenleg. A határnak e területén Magyarország és Csehszlovákia között történő végleges megállapítása után a két szerződő fél kormányai közös határpályaudvar kijelölése tárgyában meg fognak állapodni.*”

- MNL.OL.K69. op.cit. a magyar külügyi tárca gazdaságpolitikai osztálya. III/b-96844/4-1923.KÜM.Salgótarján közös határállomás ügyében.

¹³ Loc.cit.

¹⁴ Komárom szlovákul *Komárno*, németül *Komorn*, mivel a határ Duna folyó lett, ezzel elválasztották a város északi és déli részét. A kisebb rész — szintén Komárom néven — a mai Magyarország területéhez tartozik. Az északi részt gyakran Észak-Komáromnak, (Novo-komarno) Öreg-Komáromnak vagy Révkomáromnak is hívják, hogy megkülönböztessék a déli, azonos nevű magyarországi városrésztől. A két várost közúti (Erzsébet híd) és vasúti (Komáromi vasúti összekötő) híd köti össze. Révkomárom elnevezés Magyarországon az 1990-es években a médiában és a köznyelvben is elterjedt, a földrajzinév-bizottság is ennek használata mellett döntött. A korabeli hivatalos dokumentumokban következetlenül több nevet :Novo-komarno, Cseh Komárom, Új-komárom, Újkomárom használtak.

¹⁵ *Československé státní dráhy* (rövidítve: *ČSD*) = Csehszlovák Államvasutak.

¹⁶ PARÁDI: A Magyar Királyi Vámórség a polgári magyar állam rendvédelmi testülete. 81-83.p.

¹⁷ Idem: A dualizmuskori és a két világháború közötti Magyar Királyság határörizete. 77.p.

¹⁸ MNL.OL.K69. op.cit. III/b.-18. 333/titk. szám VI-2. r.-1925 HM. Minsztertanácsi előterjesztés.

¹⁹ Loc.cit.

²⁰ Loc.cit.

²¹ MNL.OL.K69. op.cit. III/b.-MÁV-79268/V.sz. átirat a KÜM-hez Somskőújfalú közös határállomás kiépítése tárgyában.

²² MNL.OL.K69. op.cit. III/b.-53651/4-1925.KÜM véleménye a HM minisztertanácsi előterjesztésére a komáromi közös határállomásnak a csehek által való használata tárgyában.

²³ MNL.OL.K69. op.cit. III/b.-19.637/titk. szám VI.-2. R. 1925. HM Komárom közös határállomásról a csehek eltávolítása tárgyában tárcaközi értekezlet.

²⁴ MNL.OL.K69. op.cit. III/b. 67711/4.-KÜM átirat.

²⁵ MNL.OL.K69. op.cit. III/b.-167/res.-1925- HABARDA János és tsa. csehszlovák állampolgárok kémkedés miatt történt letartóztatása.

²⁶ A honvédelmi miniszter az esetről azt írta, hogy: „A fent vázolt kémkedési eset, mely eddig aggályaimat mindenben igazolja és bizonyítéka annak, hogy a mai helyzet immár fenn nem tartható, ismételt arra készlet Nagyméltóságodat felkérni, szíveskedjék az említett egyezmény ratifikálását mielőbb alkalmazni. Amennyiben a ratifikálás eddig már megtörtént volna, kérem minden rendelkezésre álló eszközzel oda hatni, hogy a cseh hivatalos közegek az egyezmény szerinti közös határpályaudvarra, azaz Komarno-ba mielőbb átmenjenek.”

MNL.OL.K69. op.cit. III/b.-22.067/titk. szám VI.-2. r. 1925. HM. Komárom közös határállomásról a csehek eltávolítása és Somskőújfalú közös határállomás kiépítése.

²⁷ MNL.OL.K69. op.cit. III/b. Feljegyzés a KÜM számára (szám nélkül).

²⁸ MNL.OL.K69. op.cit. III/b.-73.822/4-1925. KÜM a csehszlovák követéség jegyzéke.

²⁹ MNL.OL.K69. op.cit. III/b.-79409/4-1925, 78352/4-1925 KÜM a határpályaudvarok tárgyában Csehszlovákiával kötött egyezmény életbeléptetése Küm átirata a Prágai magyar követnek.

³⁰ Előleges tárgyalások egy jövőben megkötendő szerződés iránt az úgynevezett tractatumok, kötelmet nem szülnék. Más szempont alá esik azonban az előleges szerződés az úgynevezett pactum de contrahendo, amely feltéve, hogy a kötendő szerződés lényeges részeire nézve határozott megállapodást tartalmaz, joghatályos és kötelező.

³¹ Tel-quel = olyan, amilyen. A külkereskedelemben használt fogalom, amely legtöbbször nem egységes és nem is pontosan meghatározható minőségű árura utal. Ezzel a záradékkal az eladó az árú minőségéből adódó kockázatokat a vevőre hárítja, minthogy a vevő az árut pontos és meghatározott minőségi előírás nélkül veszi meg.

³² „Mivel pedig mi ilyen incidenseket a jószomszédi viszony érdekében kiküszöbölni igyekszünk, aminek bizonyítékát, Habarda szabadon bocsátásával is adtuk, felkérjük a csehszlovák kormányt, hogy e törekvésében a maga részéről, a határpályaudvarokról szóló egyezmény gyors életbe léptetésével segítségünkre legyen.”

MNL.OL.K69. op.cit. III/b.-51.003/4.-1926. KÜM átirat.

³³ MNL.OL.K69. op.cit. III/b. Feljegyzés a KÜM számára (szám nélküli)

³⁴ MNL.OL.K69. op.cit. III/b.-51785/4.-1927.- KerM. értesítése a vasúti társaságok tárgyalásairól.

³⁵ „E szerint Komáromban állandóan tartózkodó, illetve oda bejáró hatósági személyzet: állandóan bejáró vasúti személyzet 12 fő, a pozsonyi Csd. ellenőrző személyzet 83 fő, az állandó vám- és pénzügyőri személyzet 25 fő, állandó rendőrségi személyzet 11 fő, az érsekújvári mozgóposta személyzet 17 fő, a prágai 7. sz. mozgóposta személyzete 157 fő, Összesen: 305 fő. Ebben a létszámban nincsen benne a vonatkísérő személyzet létszáma, amely ugyancsak megközelíti a 300 főt. Fenti létszámból állandóan, – részben felváltva – 50 fő tartózkodik Komáromban. Ehhez járul még az időnként bejáró postások és vonatkísérő egyének száma, mely naponta kb. 100 főre, rúg. Így naponta kb. 150 fő cseh hivatali közeg tartózkodik Komáromban hosszabb-rövidebb ideig. Nem is szólva a presztis szempontokról, hogy az átutazó idegenek a nagyszámú egyenruhás cseh hivatali közegek láttára méltán az hihetik, hogy Komárom is cseh terület. Jelenlétük tehát úgy az átutazó idegen, mint a saját lakosságunk előtt a leghatározottabban árt.”

MNL.OL.K69. op.cit. III/b.- 18507/biz.VI.-2-D.-1928. HM komáromi pályaudvar kiürítése a csehek által.

³⁶ „E számbeli adatok mutatják azt, hogy a »súlypont mennyire a csehek oldalán van.« A csehszlovák alkalmazottak akár a közúti hídon, akár a vasúton állandóan szabadon mozoghatnak. Ugyancsak szabad mozgás van biztosítva a városban is. Ily nagyszámú cseh közeg ellenőrzése a több mint 2 km hosszú pályaudvaron és a nagy kiterjedésű, fejlődő Komáromban igen nagy nehézséggel jár, a jelenlegi csekély létszám mellett úgyszólván lehetetlen. A nagy számban bejáró cseh hivatalos közegek a tapasztalatok szerint úgy a cseh katonai, mint politikai kémszervezetek által egytől-egyig be vannak szervezve. Működésüket megakadályozni csak úgy lehetne, ha Komáromból őket mielőbb kitelepítjük.”

Loc.cit.

³⁷ „De nemcsak a kémkedésben nyilvánul meg ellenünk irányuló tevékenységük, hanem miként az Nagyméltóságod előtt is ismeretes, katonáinkat Csehszlovákiába való átszökésre is csábítják.”

Loc.cit.

³⁸ Loc.cit.

³⁹ MNL.OL.K69. op.cit. III/b. 100921/1929. szám F.- MÁV jelentés a kereskedelmiügyi Miniszterhez.

⁴⁰ Csehszlovák viszonylatban a határállomások voltak magyar oldalon: Hegyeshalom, Komárom, Szob, Drégelypalánk, Ipolytarnóc, Somoskőújfalu, Bánréve Tornanádaska és Hidasnémeti. Csehszlovák oldalon Pozsonyújfalu, Szlovákújhely és Csap. 11 vonalon zajlott az átmenő forgalom.

A Csehszlovák Köztársasággal 1927. V. 31-én kötött kereskedelmi szerződés melléklete tartalmazza a létrejött egyezményt a vasúti forgalom tárgyában.

1927/XVII.tc.

Forrás- és irodalomjegyzék (a jegyzetekben alkalmazott rövidítések oldása):

TANULMÁNYOK

- CSÜLLÖG: A Kárpát-medencei államtér problémái Trianon után. (1.;) — CSÜLLÖG Gábor: A Kárpát-medencei államtér problémái Trianon után. *Közép-Európai Közlemények*, III.évf. (2010) 4.sz. 56-61.p. HU-ISSN 1789-6339.
- CSÜLLÖG: Áramlási terек és államhatárok Közép-Európában – Magyarország történeti térhelyzetének áttekintése. (1.;) — CSÜLLÖG Gábor: Áramlási terек és államhatárok Közép-Európában – Magyarország történeti térhelyzetének áttekintése. *Közép-Európai Közlemények*, V.évf. (2012) 1.sz. 7-14.p. HU-ISSN 1789-6339
- PARÁDI: A dualizmus-kori és a két világháború közötti Magyar Királyság határőrizete. (17.;) — PARÁDI József: A dualizmus-kori és a két világháború közötti Magyar Királyság határőrizete. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, XXIV.évf. (2014) 39-40-41-42.sz. 71-80.p. HU-ISSN 1216-6774.
- PARÁDI: A Magyar Királyi Vámőrség a polgári magyar állam rendvédelmi testülete. (16.;) — PARÁDI József: A Magyar Királyi Vámőrség a polgári magyar állam rendvédelmi testülete. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordini)*, XIV.évf. (2014) 39-40-41-42.sz. 81-98.p. HU-ISSN 1216-6774.
- SUBA: Egy határmegállapító bizottság anatómiája: a magyar-csehszlovák határmegállapító bizottság szervezete 1921- 1925. (11.;) — SUBA János: Egy határmegállapító bizottság anatómiája: a magyar-csehszlovák határmegállapító bizottság szervezete 1921- 1925. 199-224.p. In: PÁSZTOR Cecília (szerk.): „Ahol a határ elvált” Trianon és következményei a Kárpát-medencében. Balassagyarmat – Salgótarján - Várpalota, 2002, Nagy Iván Történész Kör - Nógrád Megyei Levéltár - Szindbád Kht. 558 p. HU-ISBN 963 72 4345 3. /Nagy Iván könyvek./ HU-ISSN 1418-7086. /Kárpátia könyvek./ HU-ISSN 1588-6328.
- SUBA: A határkijelölés humán faktorai a XIX-XX. században. (11.;) — SUBA János: A határkijelölés humán faktorai a XIX-XX. században. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, XIV. évf. (2008) 17.sz. 84-96.p. HU-ISSN 1216-6774. A tanulmány korábbi változata 2003. november 11-én Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferen-

ciasorozatnak „*A rendvédelem humán viszonyai*” című XVII. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

- SUBA: A Trianoni határ által kettévágott vasutak, vasúti határállomások. (5.:)
- SUBA János: A Trianoni határ által kettévágott vasutak, vasúti határállomások. 487-507 p. In KÓKAI Sándor (szerk.): *A változó világ XXI. századi kihívásai Tanulmánykötet prof. Dr. Hanusz Árpád egyetemi tanár 70. születésnapja tiszteletére*. Nyíregyháza, 2016, Nyíregyházi Egyetem Túrizmus és Földrajztudományi Intézet. 602 p. HU-ISBN 978 615 55 4563 4.

KÉZIRATOK

- SUBA (2.:)
- SUBA János: *Magyarország határának kitűzése és felmérése 1921-1925 között*. Bölcsészdoktori disszertáció (ELTE-BTK) Kézirat. Budapest, 1996.

LEVÉL- IRAT ÉS DOKUMENTUMTÁRAK

- MNL.OL.K69. (11.;12.;13.;18.;19.;20.;21.;22.;23.;24.;25.;26.;27.;28.;29.;32.;33.;34.;35.;36.;37.;38.;39.:)
- MNL. (Magyar Nemzeti Levéltár) OL. (Országos Levéltár) K69. (Polgári központi kormányhatóságok iratainak gyűjteménye 1867-1945)

JOGSZABÁLYOK

- 1921/XXXIII.tc. (6.:)
- 1921/XXXIII.tc. az Észak Amerikai Egyesült Államokkal, a Brit Birodalommal, Franciaországgal, Olaszországgal és Japánnal, továbbá Belgiummal, Kínával, Kubával, Görögországgal, Nikaraguával, Panamával, Lengyelországgal, Portugáliával, Romániával, a Szerb-Horvát-Szlovén Állammal, Sziámmal és Cseh-Szlovákiával 1920. évi június hó 4. napján a Trianonban kötött békeszerződés becikkelyezéséről.
- 1927/XVII.tc. (40.:)
- 1927/XVII.tc. a Csehszlovák Köztársasággal 1927. évi május hó 31-én kötött kereskedelmi szerződés becikkelyezéséről.

- 1929/XXII.tc. (9.;) — 1929/XXII.tc. a közlekedés és az átmenő forgalom tárgyában 1923. évben Genfben tartott általános értekezleten megállapított okmányok becikkelyezéséről.
- 32 200/1923. (VII. 31.) KÉM.r. (7.;) — 32 200/1923. (VII. 31.) KÉM.r. Az élelmiszercikkeknek a határsáv területére és területén történő szállításokat szabályozó 7 006/1922. számú rendeletnek módosítása, illetőleg kiegészítése tárgyában.
Budapesti Közlöny, LVII.évf. (1923) 171.sz. 16 .p.

SZIGETVÁRI Oszkár*
A magyar bűnügyi nyilvántartás kezdete
(Beginings of the hungarian criminal record.)

Absztrakt

Magyarországon a XIX. század végén jelentek meg a bűnügyi nyilvántartások. Kezdetben a helyi sajátosságokat foglalták rendszerbe, ezen nyilvántartások integrációjának a nyomán jött létre a központi magyar bűnügyi nyilvántartás számos gyakorlati szempont figyelembevételével.

Kulcsszavak:

detektívtestület ; körözött személyek nyilvántartása ;
tárgy nyilvántartás ; fényképnyilvántartás ;
különös ismertetőjelek nyilvántartása ; daktiloszkópiai nyilvántartás

Abstract

The criminal records were published in Hungary at the end of the 19th century. In the beginnings the local features integrated to the registration system. The integration of these registers indicated the creation of the new central hungarian criminal registration, what was based on many practical aspects.

Keywords:

investigative body ; wanted persons register ;
matter register ; criminal photo register ;
specific characteristics register ; dactyloscopy register

---

*

Open Researcher and Contributor ID = Nyílt Kutató és Közreműködő Azonosító (ORCID) :

<https://orcid.org/0000-0003-4166-1625>

Institutional attachments = Szerző intézményi kötődései :

- Bertalan Szemere Scientific Society of History of Hungarian Law Enforcement =

Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság

- National University of Public Service Doctoral School of Police Studies

@: szigetvarioszkar@gmail.com

doi: 10.31626/HU-EISSN2560094XTOMIV.169-180.p

A magyar rendvédelemben a detektívek a dualizmus idején jelentek meg a rendőrtestületek kötelékében. Ekkor a rendőrségek — a Budapest-fővárosi Magyar Királyi Állami Rendőrség¹, a Magyar Királyi Határrendőrség² és a Fiumei Magyar Királyi Állami Rendőrség³ kivételével — az önkormányzatok kompetenciájába tartoztak.⁴

Magyarországon — a nyugat-európai mintát követve — először a Budapest-fővárosi Magyar Királyi Állami Rendőrség kötelékében hoztak létre detektív testületet. A fővárosi rendőrség detektívjei beváltották a hozzájuk fűzött reményeket. Ebből fakadóan pedig a nagyobb vidéki városok rendőrségeiben is — ahol a városi költségvetésből futotta a helyi detektívtestület felállítására és működtetése költségeinek a fedezése — létrehozták a detektívtestületeket.⁵

A magyarországi nagyobb rendőrségek kötelékében a nyomozómunkára specializált tevékenységet folytató detektívtestületek igényeinek megfelelően kialakították e munka végzéséhez szükséges nyilvántartásokat is. A detektívek eredményes munkavégzéséhez jelentős mértékben hozzájárult az első magyar bűnügyi nyilvántartás létrejötte.⁶

A bűnüldözési céllal történő adatkezelés első formái a XIX. század végén jelentek meg a korabeli rendőrségi nyilvántartások formájában. Közös jellemzőjük a széttagoltság, az egymástól független alakulás volt. Az állomány az adatokat manuálisan saját jegyzetei, feljegyzései, tapasztalatai által gyűjtötte. A csekély számú és csupán a helyi bűnüldözési sajátosságokat nyomon követő adattárak közvetlenül támogatták a területükön előforduló bűnesetek felderítését. A detektívek igényeinek megfelelően, a nyomozások szükségleteit kielégítve igazodtak, fejlődtek a nyilvántartások, de a bűnüldözők kivételével más hivatal nem férhetett hozzá az adatokhoz. A hírközlés fejlődésével a XX. század elején megjelentek a központi adattárak, melyek, mint a rendőrségi nyilvántartások a nyomozások és a bűnüldöző tevékenység egyik legfontosabb eszközévé váltak. A központosítással az adattárak leváltak a közvetlen használatokról, Belügyminisztériumi alárendeltségbe

kerültek, megőrizték bűnüldöző jellegüket, de erősen bürokratikusak maradtak.⁷

A modern rendőrségek egyik fő támogatója a bűnügyi nyilvántartás, amely folyamatosan bővülő információs tudásbázis a bűncselekményekre, bűnelkövetőkre és minden olyan körülményre vonatkozólag, ami eredményesebbé teheti a bűnüldözését. Hazai vonatkozásban a bűnügyi nyilvántartás kialakulása, fejlődése és története érdekes és egyedülálló képet mutat. A detektívtestet az 1885-ös megalakulását követően folyamatos fejlődés és eredményes nyomozati munka jellemezte, ami a személyi állomány rátermetségének, az állami támogatásnak, és a szakmai képzésnek is köszönhető volt. Azonban a sikerekhez a későbbiekben megjelenő technikai támogatás, innovációs megoldások is jelentős mértékben hozzájárultak. Ennek ékes példája a bűnügyi nyilvántartás.

A detektívek munkáját nagymértékben megkönnyítette az 1885-ben létrehozott bűnügyi nyilvántartás, ami számos egyéb újításhoz hasonlóan TÖRÖK János főkapitány⁸ nevéhez fűződik. Ennek alapját a korábban rendőrök által készített magánfeljegyzések alkották. KOVICS Károly budai főkapitány például a városegysítést megelőzően készített feljegyzéseket a megrögzött bűnösökről, fertőzött területekről, bűnjelekről.⁹

Az alapok lerakása a magánfeljegyzések, hazai és külföldi fegyházak, börtönök, királyi ügyészségek, járásbíróságoktól beérkezett közlemények segítségével történt meg. Az adatok gyűjtését, rendszerezését kezdetben a fővárosi rendőrség bűnügyi osztályának szakemberei végezték, SZOMBATFALVY Albert rendőr írnok vezetésével, aki később detektívfőnök lett. Az áldozatos munkának köszönhetően már 1885-ben összeállításra került a „*Rendőr A.B.C.*” elnevezésű 200 oldalas könyv, amely a Budapest-fővárosi Magyar Királyi Állami Rendőrségnél nyilvántartott rovott előéletű egyének névjegyzékét és személyleírását tartalmazta. Az adatok bővítésébe 1886-tól kinevezésüket követően a detektívek is bekapcsolódtak. Az 1888. VII. 1-én hatályba lépett detektív szabályzat a nyilvántartás vezetését a detektívek hatáskörébe sorolta. A későbbiekben a második, soron következő szabályzat, amely 1890-ben lépett hatályba a nyilvántartás kezelését visszahelyezte a bűn-

ügyi osztályhoz. A bűnügyi osztály vezetője gondoskodni volt köteles arról, hogy a nyilvántartás a detektívek számára mindig elérhető legyen. Továbbá a detektíveknek előírták, hogy a szolgálatuk során tudomásukra jutott releváns információkat a bűnügyi osztály tudomására hozzák a nyilvántartás bővítése érdekében. Tehát annak bővítése és vezetése a bűnügyi osztály munkatársaira hárult, a detektívek ehhez szolgáltatták a forrást, valamint felhasználói voltak a nyilvántartásnak.¹⁰

A nyilvántartás négy részből állt: körözött személyek és rovott múltúak, lopott és talált tárgyak, feltételesen szabaddláb-
ra bocsátottak, valamint a rendőri közlönyök nyilvántartásából. 1887-ben egészítették ki fényképes arcképanyilvántartással, továbbá rögzítették az ismerté vált játékbárlangok, búvóhelyek címeit is. Az elkészült fényképek és a társítandó személyek problematikája felmerült, mivel a gyanúsítottak sokszor nem a valós adataikat közölték.¹¹

Dr. BODA Dezső¹² főkapitánysága idején 1897-ben rendelték el az országos bűnügyi nyilvántartó felállítását.¹³ Ezt követően az igazságügyminiszternek a belügyminiszterrel egyetértően kiadott 1908. évi rendeletével létesült a hivatal, amely tényleges működését 1909. I. 1-én kezdte meg, főleg a budapesti gyűjteményre támaszkodva.¹⁴

A hivatal első felügyelője dr. SÉTHY Antal igazságügyi államtitkár, vezetője dr. GÁBOR Béla későbbi vidéki kapitány volt. A kiváló szervezésnek köszönhetően a hivatal nemzetközi viszonylatban is az elsők közé tartozott. A hivatalnak két osztályból állt, az igazságügyi és közigazgatási (*rendőri*) elnevezéssel. Az igazságügyi a beérkező anyagokat jogi szempontból vizsgálta felül, levelezési tevékenységet folytatott külföldi hatóságokkal is. A rendőri osztály feladata a hivatali adminisztrálás, személyazonosítás, bűnügyi fényképezés, daktiloszkópia, bűnügyi laboratórium vezetése és a bűnügyi múzeum kezelése volt. Az állandóan elérhető apparátus több szakcsoportra tagozódott, a hivatal több alosztállyal rendelkezett. Ilyenek alosztályok voltak a betűcsoport (*értésítésadás*), a fényképgyűjtemény, a külön nyilvántartás, az ujjnyomat, a segédhivatal, a fényképészeti műterem, a bűnügyi laboratórium és a rendőri múzeum.¹⁵

A kezdetben csupán négy részből álló nyilvántartás, azonban a folyamatos technikai fejlődésnek, társadalmi és jogi környezet változásának köszönhetően tovább bővült.

A körözött személyek nyilvántartásában a budapesti főkapitányság által bűnügyben letartóztatott, a budapesti királyi büntető bíróság által bűnügyben elítélt személyeket, az országos fegyházban fogvatartott és lefényképezett 5 évnél súlyosabb büntetésre ítélt visszaesők voltak. Minden személy önálló törzslappal rendelkezett, az adatokat betűrendbe állították és fiókos szekrényben tárolták.

Feltételes szabadlábon lévő egyének nyilvántartása egy nyilvántartó könyv volt, amely az adatokat a jelentkezési határnapok szerint egymás után tartalmazta. A feltételes szabadságra bocsátott egyéneket a kerületi kapitányságok is figyelemmel kívánták kísérni, ezért a bűnügyi osztály értesítette azt a kerületet, ahol a szóban forgó egyén letelepedett. Abban az esetben, ha a rovott múltú tovább költözött további felügyeletének ellátása érdekében az illetékes kerület kiértesítését a korábbi lakhely szerinti hatóság végezte.

Körözött egyének nyilvántartása a bíróságok vagy hatóság által keresett személyek névsorát tartalmazta. Alapját a bírói köröző és nyomozólevelek és a *Rendőri Közlöny*¹⁶ közlései alkották. A kiállított törzslapok a keresett személyek adatait, személyleírását a körözés adatait tartalmazta. A törzslapok rendszerezése a kezelhetőség érdekében a községek és a különös ismertetőjelek halmaza mentén került megosztásra. A bíróságok az ügy megoldását, a büntetés letöltését követően a körözést gyakran elmulasztották visszavonni. Ezzel megnehezítették a rendőrség munkáját és sok esetben indokolatlanul korlátozták egyének személyes szabadságát. Ennek okán a nyilvántartás adatait folyamatosan ellenőrizni kellett.¹⁷

A probléma jelenleg is aktuális, mivel napjainkban is több esetben előfordult, hogy a keresett személy a bírósági tárgyaláson megjelent, hatóság általi meghallgatása, kihallgatása megtörtént. Ezt követően azonban a körözés visszavonása nem történt meg. Jelen korunk bűnüldözőinek könnyebb dolguk van, hiszen a hiba észlelésekor a modern technika eszközeivel megelőzhetjük az esetleges jogsértést.

„A budapesti m. kir. államrendőrségnél nyilvántartott rovvott előéletű egyének betűsoros jegyzéke és rövid személyleírása” címmel 1886-ban jelent meg egy kétszáz oldalas könyvecske több ezer személy adataival. A könyvet a későbbiek során időközönként kiegészítették pontosították.

Az ebben szereplő személyre vonatkozó főbb adatok:

„Eredeti neve, tolvaj- és álneve:

Születési éve, helye:

Vallása:

Foglalkozása:

Magassága, haja, szem színe:

Nyerességvágtyból elkövetett büntett vagy vétség miatt eddig rámért büntetések száma:

Törzslapjának száma, amely törzslap a fővárosi állami rendőrség nyilvántartási osztályán megtekinthető:

Különös ismertetőjele:

A főváros területéről ki van tiltva:

Az ország területéről ki van tiltva:

A bűnelkövetés neme szerint: tolvaj, zsebtolvaj, alkalmi tolvaj, betörő tolvaj, besurranó tolvaj, orgazda, sipista, okmányhamisító, csavargó.”¹⁸

A könyv meg újabb elkövetők adataival gyarapodva folyamatosan megjelent, segítve ezzel a vidéki rendőrség munkáját is. Az összeállított gyűjteményt a közigazgatás, sőt az állampolgárok részére is hozzáférhetővé tették.¹⁹

Tárgynyilvántartás azon tárgyakról készült, amelyek bűncselekmények kapcsán tűntek el. A talált és elveszett tárgyakat 1898-tól külön tartották nyilván. A nyilvántartó lapok a tárgyak részletes leírását tartalmazták, továbbá az eset körülményei is leírásra kerültek. Az egyszerűbb kezelhetőség érdekében a tárgyakat osztályozták, majd ezt követően kerültek besorolásra.

Fényképanyilvántartás több önálló gyűjteményből állt. Az arcképanyilvántartás 1887-ben került megalkotásra. Ezek a képek mellképek voltak, melyek szemből mellre tett, nyújtott kézzel ábrázolták az alanyokat. Ezt követően a tükör-képek segítségével (a személyt egy mellette elhelyezett tükör segítségével profilból fényképezték) profil képet is készítettek.

1903-tól átadásra került egy fényképészeti műterem, melyben a BERTILLON-féle szemből és profilból készült kettős fényképek készítésére nyílt lehetőség. A főkapitányság hivatasos fényképésze a visszaeső büntettekéről négy darab fényképet készített. A képek közül egy az egyén törzslapjába, egy az ügy aktájába vagy a detektívek irodájába került. A további kettő az arcképnylvántartás két fő részébe a betűrend szerinti, valamint a büntettek fajtái szerinti gyűjteménybe került elhelyezésre. A büntettek szerinti osztályozás esetében bűncselekményi kategóriák szerint kerültek osztályozásra a képek. A nyilvántartás képeiből időközönként albumokat állítottak össze, például utazó zsebtolvajok címmel, ahol a nevezett cselekményt jellemzően elkövetők kerültek csoportosításra. Az 1896-os millenniumi világkiállítás kapcsán kézzel állítottak össze egy nyilvántartást, bűnmegelőzési céllal. Ez a gyűjtemény azokról a notórius bűnelkövetőkről készült képeket tartalmazta, akik feltehetően a világkiállítás okozta nyüzsgést kívánták kihasználni bűnös céljaik érdekében. Az arcképnylvántartást a vidéki főkapitányságok is használhatták, hiszen kérésükre részükre is megküldésre kerültek a képek.

Az arcképnylvántartás mellett gyűjteménybe rendezték a bűncselekmények nyomozása során készített egyéb felvételeket, ezeken az elkövetés eszközét, tárgyát, egyéb a nyomozás és az ügy szempontjából releváns körülményeket rögzítették. A „*brom-képgyűjtemény*”-ben az életnagyságú képeket rögzítették, az antropometrikus nyilvántartás tanulmányozása érdekében. /*Bertillon 1901, Párizs*²⁰

Az első magyar rendőrségi helyszínelő felvételt 1861-ben gróf TELEKI László (1811-1861) politikus halálának helyszínén készítették.

THAISZ Elek Pest főkapitánya MAYER György fényképész segítségét kérte a helyszínelés során, ez volt az első alkalom, hogy egy fényképész segített egy bűnügyi helyszínelésben. A helyszínen két sztereófelvétel készült. Az első a szobában lévő szék mögül készült és a földön fekvő elhunyt látható rajta. A második a szoba berendezéséről készült, ezen jól látható TELEKI lába és a halálát okozó lőfegyver doboza. Az eset számos lezáratlan kérdést vetett fel, az eset körülményei a mai

napig tisztázatlanok. A felvételek jelenleg a Magyar Nemzeti Múzeumban tekinthetők meg.²¹

Különös ismertetőjelek nyilvántartása a személyek egyedi, feltűnőbb ismertetőjeleit, tetoválásait tartalmazta, 1901-től kezelték önálló gyűjteményben. Hasznos segítség volt az ismeretlen tettesek felderítésében, álnevet használó elkövetők azonosításában. Az utóbbi esetben a daktiloszkópia bevezetésével jelentősége csökkent.

BERTILLON nyilvántartás, mint személyazonosítási rendszer nem került bevezetésre teljes egészében hazánkban. Bár 1902-re a budapesti rendőrség felkészült a bevezetésére. Jóváhagyásra azonban nem került, ennek anyagi okai lehettek. Az Alphonse BERTILLON (1853-1914) francia rendőrtisztviselő²² által kidolgozott módszer három részből állt: a személyleírásból, a fényképezésből és az antropometriából (*csontméréstan*). Az antropometriában a pontos mérésre alkalmas eszközökkel 11 mérést végeztek. Többek között a testmagasságot, ülőmagasságot, kartávolságot, fej szélességét, újjak, lábfej, alkar hosszát mérték és rögzítették. A bevezetés elmaradása miatt használata arra az esetekre korlátozódott, amikor nemzetközi bűnelkövetők személyazonosságának megállapítása vált szükségessé és olyan külföldi szervhez kellett fordulni, ahol a daktiloszkópia bevezetése még nem történt meg. A rendszer többi elemét, mint a személyleírást és a fényképezést beépítették a nyilvántartásba és továbbra is használták a személyazonosítás érdekében.²²

A daktiloszkópiai nyilvántartást a brit minta nyomán vezették be Magyarországon. Dr. PEKÁRY Ferenc kerületi kapitány 1902-ben Londonban megismerte a GALTON-mód-szert,²³ ami pontosabb, megbízhatóbb és használhatóbb volt az addigi lehetőségeknél. A módszer Indiából származott és az ujjlenyomat alapján történő azonosítást tette lehetővé. Egy horganylemezre tintát öntöttek, amit gumihengerrel kentek szét. Az ujj lenyomatát a tintába helyezve minden emberre eltérő sajátosságokkal rendelkező jegyek alapján történő azonosításra nyílt lehetőség. Anglia után Európában, első ízben Budapesten került bevezetésre a GALTON-féle technika. 1902-ben a bevezetése évében kétezer lenyomat került levételre, melynek se-

gítségével több esetben sikerült álnevet használó bűnelkövetőket azonosítani. A daktiloszkópiai nyilvántartást a fényképek, helyszíni feljegyzések, további nyilvántartások kiegészítették, ezek együttes használatával alaposabb és precízebb bűnüldöző munkára nyílt lehetőség.²⁴

A sikerek láttán 1906-tól például a Magyar Királyság ügyészségei is vállalták, hogy a hatáskörük alá tartozó fogházak rabjaitól ujjnyomatot vesznek. 1908-tól a járásbíróságokon is elrendelésre került az ujjnyomat rendszer bevezetése az igazságügyi kormányzat által.

Rendőri lapok nyilvántartásában a hazai és külföldi lapokban közzétett nyomozási és körözési adatokat kezelte a bűnügyi hivatal. 1901-től a hazai lapok a „Rendőri Közlöny”, a „Törvényszéki és Rendőri Újság”, és a „Rendőri Lapok” címmel jelentek meg. Hét külföldi lappal együtt így összesen tíz lap szerepelt a gyűjteményben.²⁵

Összességében megállapítható, hogy a bűnügyi nyilvántartás a nyomozás és felderítés sikerének záloga volt és az napjainkban is. Hiszen a bűnüldözés a bűncselekménnyel kapcsolatos információk megléte nélkül nem volna elképzelhető. Az adatok rendszerezése, adattárakban történő tárolása nélkül pedig az információk torzulnának, feledésbe merülnének, használatuk erősen korlátozottá válna. A nyilvántartás tulajdonképpen a nyomozati munka fejlődésével, annak igényeit kiszolgálva alakult, változott és fejlődik napjainkban is.

Jegyzetek:

¹ 1881/XXI.tc.

² 1903/VIII.tc.

³ 1916/XXXVII.tc.

⁴ 1870/XLII.tc. ; 1871/XVIII.tc.

⁵ BORBÉLY — KAPY: 239-253.p.

⁶ 1897/XXXIV.tc. 26. § ; 24 300/1908. (X. 15.) IM.r.

⁷ FINSZTER: 39-40.p.

⁸ TÖRÖK János (Temes vármegye, Zinga 1843. XII. 27. – Budapest, 1892. XI. 2.) Budapest Főváros rendőrfőkapitánya 1885. III. 11. – 1896. I. 1.-ig. Korábban Temesvár polgármestere. Kinevezését megelőzően Párizsban, Berlinben, Londonban és Bécsben tanulmányúton járt a városi rendőrségek tanulmányozása céljából. Nevéhez fűződik a Budapest-fővárosi Állami

Rendőrség újjászervezése, többek között a detektívtestület létrehozása, az őrszemélyzeti és a detektív szabályzatok kialakítása, valamint a Budapest-fővárosi Állami Rendőrség szervezetére és szolgálatára vonatkozó jogszabályok összegyűjtése és rendszerezése, melyet 1896 után évente.

BORBÉLY — KAPY: op.cit. 21-26.p. + 81-83.p.

⁹ PERÉNYI: 59-71.p.

¹⁰ ANTI: 155-157.p.

¹¹ PERÉNYI: op.cit. 59-71.p.

¹² BODA Dezső 1906. III. 3. – 1917. januárjáig Budapest-fővárosi Állami Rendőrség főkapitánya. Főkapitánysága idején 1908-ban állították fel az — az igazságügyminiszter és a belügyminiszter közös rendeletével a bűnügyi nyilvántartó hivatalt. 1908-ban létesült a Bűnügyi Múzeum, valamint 1909-ben látták el a fővárosi rendőrség személyi állományát új egyenruhával, 1908-ban első ízben főkapitányi rendelettel szabályozta a lőfegyver viselését. Működése időszakában állították fel a fővárosban a toloncügysztyában a központi rendőri büntetőbírószéket, majd az erkölcsrendészeti rendőrbírószéket is.

BORBÉLY — KAPY: op.cit. 86-90.p.

¹³ 1897/XXXIV.tc. 26. §

¹⁴ 24 300/1908. (X. 15.) IM.r. op.cit.

¹⁵ BORBÉLY — KAPY: op.cit. 156-157. p.

¹⁶ A *Rendőri Közlöny* (1896. V. 1. – 1919) a *Belügyi Közlöny* melléklapjaként jelent meg a rendőrség működésére vonatkozó szabályozásokat tartalmazta.

¹⁷ ANTI: op.cit : 158-159.p.

¹⁸ *A rovott egyének rövid személyleírással ellátott betűsoros névjegyzéke.*

¹⁹ CZAGA — HORVÁTH — JANCsó — KOLLÁR: 268-269.p.

²⁰ ANTI: op.cit. 157-165.p.

²¹ DEBRECENI-DROPPÁN

²² Alphonse BERTILLON (Párizs, 1853. IV. 24. – Svájc, Münsterlingen 1914. II. 13.) Francia rendőrtisztviselő, aki az általa kidolgozott személyazonosítási módszernek (Bertillon-módszer) köszönhetette hírnevét.

²² ANTI: op.cit.

²³ Sir Francis GALTON (Anglia, Birmingham 1822. II. 16. – Anglia, Haslemere 1911. I. 17.) Angol polihisztorként a meteorológia, statisztika, biológia és a kriminológia tudományágakat művelte, hírnevét elsősorban az általa kidolgozott és róla elnevezett GALTON-féle ujjlenyomat azonosításnak köszönhetette.

²⁴ SZIGETVÁRI: 138-140.p.

²⁵ ANTI: op.cit.

Jegyzetekben alkalmazott rövidítések:**MONOGRÁFIÁK, KISMONOGRÁFIÁK ÉS HASONLÓ JELLEGŰ KÖTETEK**

- BORBÉLY — KAPY — BORBÉLY Zoltán – KAPY Rezső (szerk.):
(5.;8.;12.;15.;) *A 60 éves magyar rendőrség 1881-1941.*
Budapest, 1942, Halász Irodalmi és Könyv-
kiadó Vállalat. 594 p.
- CZAGA — HORVÁTH — CZAGA Viktória — HORVÁTH András —
JANCSÓ — KOLLÁR — JANCSÓ Éva — KOLLÁR Nóra: *A Fővárosi*
(19.;) *Rendőrség Története A Fővárosi Rendőrség*
Története 1914-ig. Budapest, 1995, Buda-
pesti Rendőr-főkapitányság. 578.p. HU-
ISBN 963 03 3992 7 ö.
- DEBRECENI-DROPPÁN — DEBRECENI-DROPPÁN Béla (szerk.): *Tán-*
(21.;) *toríthatatlan elvűség, sziklaszilárd jellem,*
lovagias becsület. Teleki László gróf küz-
delmes élete és rejtélyes halála. Budapest,
2017, Magyar Nemzeti Múzeum. 343 p.
HU-ISBN 978 615 52 0978 9.
- PERÉNYI — PERÉNYI Roland: *A bűn nyomában. A bu-*
(9.;11.;) *dapesti bűnözés társadalomtörténete 1896-*
1914. Budapest, 2012, L'harmattan. 318 p.
HU-ISBN 978 963 23 6554 1. /A múlt
ösvényein./ HU-ISSN 1587-3153.

TANULMÁNYOK

- ANTI — ANTI Csaba László: A nyomozás egyik
(10.;17.;20.;22.;25.;) legfontosabb segédintézménye. A bűnügyi
nyilvántartás. In SZOMOR Sándor (szerk.):
Jubileumi Emlékalbum. A 125 éve alakult
dudapesti detektívtestület tiszteletére. Bu-
dapest, 2011, Országos Rendőr- főkapitány-
ság. 343 p. HU-ISBN 978 963 88 8331 5.
- FINSZTER — FINSZTER Géza: A bűnügyi nyilvántartás
(7.;) helyzete és fejlesztésének lehetőségei. 39-
62.p. In IRK Ferenc (szerk.): *Kriminológiai*
Tanulmányok. Budapest, 2006, Országos
Kriminológiai Intézet. 295 p. HU-ISBN —
/Kriminológiai tanulmányok, 43./ HU-ISSN
1586-4596.

SZIGETVÁRI: *A fővárosi rendőrség detektív-*
testülete detektívtestülete 1885-1918. 133-
162.p. In PARÁDI József (szerk.): *Ünnepi*
parergák Ernyes Mihály 65. születésnapja

tiszteletére. Budapest, 2016, Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság. 193 p. HU-ISBN 978 615 80 3091 5. /Salutem, 3./ HU-ISSN 2416-2078. A tanulmány korábbi változata 2016. október 28-án a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferencia-sorozatnak „*A katonailag szervezett fegyveres őr-testületek és a polgári fegyveres őrtestületek a XIX-XX. századi magyar állam határőrizetében*” című XXXI. konferenciáján hangzott el. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

ADATTÁRAK

A rovott egyének rövid személyleírással ellátott betűsoros névjegyzéke.
(18.;

— *A rovott egyének rövid személyleírással ellátott betűsoros névjegyzéke.* Budapest, 1896, Atheneum. 643 p.

JOGSZABÁLYOK

1870/XLII.tc.
(4.;

— 1870/XLII.tc. a köztörvényhatóságok rendezéséről.

1871/XVIII.tc.
(4.;

— 1871/XVIII.tc. a községek rendezéséről.

1881/XXI.tc.
(1.;

— 1881/XXI.tc. a Budapest-fővárosi rendőrségről.

1897/XXXIV.tc.
(13.;

— 1897/XXXIV.tc. a bűnvádi perrendtartás életbeléptetéséről.

1903/VIII.tc.
(2.;

— 1903/VIII.tc. a határrendőrségről.

1916/XXXVII.tc.
(3.;

— 1916/XXXVII.tc. a Fiumei Magyar Királyi Állami Rendőrségről.

24 300/1908. (X. 15.)
IM.r.
(6.;14.;

— 24 300/1908. (X. 15.) IM.r. az országos bűnügyi nyilvántartás tárgyában.
Magyarországi Rendeletek Tára, XLII.évf. (1908) I-II. füzet. 1755-1786.p.

A kötet tanulmányainak jegyzetapparátusaiban egységesen alkalmazott rövidítések

et al.	=	<i>et alii</i> (és mások)
évf.	=	évfolyam
In	=	innen
kr.	=	körrendelet
Loc.cit.	=	<i>Loco citato</i> (ugyanott)
op.cit.	=	<i>opus citatum</i> (ugyanaz)
p.	=	<i>pagina</i> (oldal)
r.	=	rendelet
s.a.	=	<i>sine anno</i> (kiadás ideje nélkül)
s.l.	=	<i>sine loco</i> (kiadás helye nélkül)
s.n.	=	<i>sine nomine</i> (kiadó nélkül)
sz.	=	szám
szerk.	=	szerkesztő, vagy főszerkesztő
tc.	=	törvénycikk

A kötet szerzői

Dr. jur. DEÁK József egyetemi tanársegéd

(+36/06-20) 500-8023 ; yodeak@gmail.com

Open Researcher and Contributor ID = Nyílt Kutató és Közreműködő Azonosító [ORCID] : <https://orcid.org/0000-0002-7661-4485>

Nemzeti Közszolgálati Egyetem Hadtudományi Doktori Iskolájának doktorandusza, a Nemzeti Közszolgálati Egyetem Rendészettudományi Kara Polgári Nemzetbiztonsági Tanszékének oktatója. A Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság, a Magyar Rendészettudományi társaságnak, valamint a Rendészeti Doktoranduszok Országos Egyesületének és a Doktorandusz Országos Szövetsége Hadtudományi Osztályának; 2014-től a Felderítők Társaságának és a Magyar Hadtudományi Társaság belügyi, majd határőr szakosztályának tagja. Kutatási területe a magyar pártállami belügyi sajtó története, az orosz határőrizet-, terrorelhárítás- és úrhadviselés története.

Dr. jur. ERNYES Mihály

(+36/06-20) 613-7098 ; ermi_uiroda@freemail.hu

Open Researcher and Contributor ID = Nyílt Kutató és Közreműködő Azonosító [ORCID] : <https://orcid.org/0000-0001-7819-1781>

A Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság tagja. A rendvédelem-történet magistere. Kutatási területe a XIX-XX. századi magyar rendőrségek története.

PARÁDI Ákos

(+36/06-70) 326-1150 ; akos.paradi@gmail.com

Open Researcher and Contributor ID = Nyílt Kutató és Közreműködő Azonosító [ORCID] : <https://orcid.org/0000-0002-1873-0605>

A Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság tagja. A *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)* HU-ISSN 1216-6774 és a *Rendvédelem-történeti Hírlevél (Nuntiones Historiae Praesidii Ordinis)* HU-ISSN 1785-3257 periodikák, valamint a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság kiadványai szerkesztőségének tagja. Kutatási területe a XIX-XX. századi magyar rendvédelem közhatósági rendszere.

Dr. PARÁDI József CSc, Nyugalmazott főiskolai tanár.

(+36/06-70) 326-1151 ; paradi.jozsef@gmail.com

Open Researcher and Contributor ID = Nyílt Kutató és Közreműködő Azonosító [ORCID] : <https://orcid.org/0000-0003-3368-2944>

Bölcsészdoktor, a hadtudomány kandidátusa. A Hadtudományi Doktori Iskola és a Rendészet-tudományi Doktori Iskola témavezető oktatója. A Magyar Tudományos

Akadémia köztestületi tagja. A Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság elnöke. A rendvédelem-történet magistere. Határőrizet-történeti szakértő. A *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)* HU-ISSN 1216-6774. és a *Rendvédelem-történeti Hírlévlél (Nuntiones Historiae Praesidii Ordinis)* HU-ISSN 1785-3257. periodikák főszerkesztője, „*A magyar rendvédelem-történet öröksége.*” HU-ISSN 2062-8447, „*A magyar rendvédelem-történet hagyatéka*” HU-ISSN 2064-4728, a „*Segéd tudományok a magyar rendvédelem-történet szolgálatában*” HU-ISSN 2064-5333, a „*Magyar rendvédelem-történeti tanulmányok*” HU-ISSN 2415-9875 és a „*Salutem*” HU-ISSN 2416-2078. könyvsorozatok sorozat-szerkesztője. Kutatási területe a polgári magyar állam rendvédelem-története.

SOM Krisztián

(+36/06-70) 230-9318 ; som.krisztian@hotmail.com

Open Researcher and Contributor ID = Nyílt Kutató és Közreműködő Azonosító [ORCID] : <https://orcid.org/0000-0002-6993-2207>

A Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság tagja. Kutatási területe a magyar útlevél-, és határforgalom ellenőrzés története.

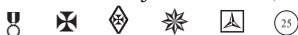

Dr. SUBA János Ph.D.

(+36/06-30) 566-7120 ; suba.janos@mail.militaria.hu

Open Researcher and Contributor ID = Nyílt Kutató és Közreműködő Azonosító [ORCID] : <https://orcid.org/0000-0002-2310-7746>

A történelem segéd tudományai (történeti-földrajz) egyetemi doktora, a történelem-tudomány Ph.D. doktora. A Magyar Tudományos Akadémia köztestületi tagja. A Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság elnökségi tagja. A Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Alapítvány kurátora. A magyar Hadtudományi Társaság Tagja. A magyar államhatárjelek és térképi ábrázolásuk történetének szakértője. Kutatási területe a történeti földrajz, a XVIII-XX. századi magyar állam határának története, objektumtörténet, a magyar fegyveres erők diszlokációjának története, Kárpát-medence-i erődítések.

SZIGETVÁRI Oszkár

(+36/06-70) 340-3055 ; szigetvarioszkar@gmail.com

Open Researcher and Contributor ID = Nyílt Kutató és Közreműködő Azonosító [ORCID] : <https://orcid.org/0000-0003-4166-1625>

Nemzeti Közszolgálati Egyetem Rendészettudományi Doktori Iskolájának doktoranduszja. A Rendészeti Doktoranduszok Országos Egyesületének a tagja. A Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság tagja. Kutatási területe a magyar rendvédelmi testületek nyomozó szervezeteinek története.

A Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság azon 65. életévükbe lépő — esetenként annál idősebb — tagjait köszönti gyűjteményes kötettel, illetve készít az elhunyt tagjai tiszteletére emlékkötetet, akik doktorátussal, vagy azzal egyenértékű tudományos alkotással és a magyar rendvédelem-történet körében kifejtett jelenetős tudományos munkássággal rendelkeznek, valamint a személyük körül szellemi alkotóműhely alakult ki.

Azokat a társasági tagsággal nem rendelkező személyeket lehet gyűjteményes kötettel a 65. születésnapjuk alkalmával felköszönteni, illetve a születésük évfordulója alkalmából az emlékük előtt tisztelegni, akiknek a rendvédelem-történet terén létrehozott tudományos reputációja eléri, vagy meghaladja a „Salutem” könyvsorozat köteteivel felköszöntött társasági tagokét.

A „Salutem” könyvsorozat HU-ISSN 2416-2078 publikált kötetei:

„Vectigal quodam speculantes” (Tisztelgés a tudós előtt.)

1.

PARÁDI József et al. (szerk.): *Ünnepi tanulmányok GÁSPÁR László 65. születésnapja tiszteletére*. Budapest, 2015, Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság. 154 p. HU-ISBN 978 615 80 3090 8.

2.

PARÁDI Ákos et al. (szerk.): *Ünnepi tanulmányok PARÁDI József 65. születésnapja tiszteletére*. Budapest, 2015, Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság. 217 p. HU-ISBN 978 963 89 8289 6.

3.

PARÁDI József et al. (szerk.): *Ünnepi tanulmányok ERNYES Mihály 65. születésnapja tiszteletére*. Budapest, 2015, Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság. 193 p. HU-ISBN 978 615 80 3091 5.

Felelős kiadó:
a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság
elnöke

A kötet formátuma:
A / 5

Sorozatembléma:
ZEIDLER Sándor

Borító:
Dr. PARÁDI Józsefné

Műszaki szerkesztő:
PARÁDI Ákos

Papír minősége:
80 grammos ofszet papír

Betűtípusok:
Cambria, Monotype Corsiva és Times New Roman

SALUTEM

4

